

Tšernovtšõ oblasti vokaal-instrumentaalansambel «Smeritka».

G. Verjovka nim. Riiklik Teeneline Ukraina Rahvakoor.

RATAU — ETA fotod

Kiiev on kahekordse kevade võlmu-
ses.

Täna pannakse punkt nädal kestnud «Kiievi kevadele». Muusikafestival lõpeb, suur kevad läheb edasi.

Ta on õigupoolest Kiieviski olnud tänavu jahedavõitu. Dnepri kaldakäärude valendavad liivad ei meelita veel kedagi. Pärastlõunal ja hilisel õhtutunnil võib tuttavaid kohata kõrgel kaldapealsel, pargiteel jalutamas või rinnatisele nõjatumas. Silmale on kevad lubanud kõlki värvirööme, mis mõeldavad üksnes ni rohelises keskses kui Ukraina NSV pealinn. Maailma haljastatumaid ning hapnikurikkamaid linnul Seda üeldakse arusaadava rahuloluga. Kiievlased on osanud oma rikkusest lugu pidada, seda nautida ja kasvatada. Tänavu kevadel ilmus pargitelle koguni omapäraseid keelumärke: risti läbitõmmatud transistori ning koera kujutis...

Ja alad ning pargid õitsevad. Kastanilallede valvõus võistleb õhtuse Kiievi ilutulestikuga. Siirelõite õiekobarad sütitavad kaugeld kodukandiseid kevadmälestusi.

Kreštšatikul võib kohata Eesti ajakirjanikke, kes Ukraina kultuuriuudistele jahti pidamas. Jutt käib Ukraina NSV kirjandus- ja kunstipäevadest. Kes sõidab, mida kaasa toob? Kust leida viimaste aastate ukraina kirjanduse kohta ülevaatlikku artiklit? «Literaturna Ukraina» toimetuse tahaks näha midagi analoogilist Eestist.

Ukraina NSV kirjandus- ja kunstipäevadeni jääb veel kaksikümmend päeva.

H. KERMIK

EESTIMAA KOMMUNISTLIKU PARTEI KESKKOMITEELE

Eesti NSV kultuuritöötajate aktiivi koosolekust osavõtjad saavad Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomiteele palava tervituse.

Meie kultuuritöötajate aktiivi koosolek toimub ajal, mil nõukogude rahvas realiseerides edukalt NLKP XXIV kongressil kavandatud programmi, lahendab oma jõudu ja energiat säästmata käesoleva viisaastaku neljanda, määrava tähtsusega aasta vastutusrikkaid ülesandeid ja läheb tähelepanuväärsete saavutustega vastu NSV Liidu Ülemnõukogu valimistele. Heas töömeeleolus ja rohkete loominguliste kavatsustega astus ka meie kunstitegelaste ja kultuuritöötajate arvukas pere 1974. aastasse, mis töötab kujuneda pingelise ja sisuka töö aastaks, rikkaks nii sotsiaalselt ja ideelis-kunstiliselt kaalukate teoste kui ka tõhusate, meie sotsialistlikku kultuuri viljastavate massiivsete poolest. Kõigil koosolekust osavõtjail on hea meel kõrge hinnangu üle, mis anti kunstitegelaste ja kultuuriasutuste töötajate loovale tegevusele NLKP Keskkomitee läkituses kõigile valijale, Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu kodanikele. Samal ajal mõistab meie kultuuritöötajate pere oma osa ning kasvavat vastutust partei ja rahva ees, mõistab, kui palju visa tööd tuleb teha, et oma loominguga, kogu oma tegevusega veelgi tõhusamalt kaasa aidata nõukogude inimese kommunistliku teadlikkuse kasvatamisele, tema maailmavaate, vaimse kultuuri ja kõlblike töekspidamiste kujunemisele. Meie kunstiharitlaskonna, kõigi kultuuritöötajate tähelepanu on suunatud professionaalse ja taldluskunsti ideelise kaalukuse ning sotsiaalse tähendusrikkuse suurendamisele, loomingu poliitilise aktiivsuse ja ideelis-kunstilise taseme tõstmisele. Vastavalt kunsti parteilisuse ja rahvalikkuse leninlikule printsiibile näeme oma ülesannet kunstiloomingu kõigi alade aktiivses osavõtus kommunismi ehitamise suurest üldrahvalikust üritusest.

Kogemused on kinnitanud, et mida tihedamad on kultuuritegelaste sidemed rahva eluga, tootmiskol-

lektiividega, seda kindlam on tee loominguliste saavutustele ja kordaminekutele. Meie ees seisab ülesanne jõuda nii kaugemale, et kunstimeistrite ning töölisklassi ja kolhoositalurahva esindajate vastastikku viljastavad kohtumised muutuksid püsivaks ja tugevaks kontaktiks. Me teame, et kunstilooming, mis lahendab julgelt ja võitlevalt, parteiliselt klassipositsioonilt lähtudes, kaasaja elulisi probleeme ja on lähedane töötava inimese huvidele, leiab alati tee rahvahulkade juurde. Seda kinnitab ilmekalt teatri- ja kontserdikülastajate arvu pidev kasv meie vabariigis. Rahva kultuurihuvide intensiivsus iseloomustas positiivselt ka äsja lõppenud maa klubilliste asutuste taldluskunsti ülevaatus, milles osales ühtekokku 13 000 inimest.

Me peame väga oluliseks arendada ka edaspidi mitmekülgset tegevust sotsialistlike rahvuskultuuride vastastikuseks rikastamiseks ja üksteisele lähendamiseks. Väärtusliku panuse rahvaste sõpruse edasise süvendamiseks on andnud kultuuridekaadide vahetamine vennasvabariikidega. Praegu on meie jõupingutused suunatud sellele, et hästi ette valmistada ja läbi viia Ukraina NSV kirjandus- ja kunstipäevad, mis saavad meie vabariigis teoks 21.—29. juunini k. a. Tahame omalt poolt teha kõik, et need päevad kujuneksid Nõukogude rahvaste vääramatu sõpruse ja vendluse pidupäevadeks, mis tõestavad veel kord meie partei targa leninliku rahvuspoliitika triumfi.

Praegu on käimas ettevalmistused ka üleilmailiseks koorifestivaliks «Tallinn 75» ja 1975. aasta üldlaulupeoks ning tantsupeoks, millest eelduste kohaselt võtab osa ligi 30 000 lauljat, rahvatantsijat ja muusikut. Need rahvapildustused peavad toimuma kõrgel ideelisel ja kunstilisel tasemel. Üldlaulupidu ja tantsupidu, mis on pühendatud Eesti NSV 35. aastapäevale, toimuvad aastal, mil tähistatakse fašismi üle saavutatud võidu 30. aastapäeva. Me teeme kõik, et need traditsioonilised rahvaloomingupeod aitaksid veelgi tugevdada Nõukogude rahvaste sõp-

rust ja soodustaksid töötajate internatsionalistlikku kasvatamist.

Klubilliste asutuste tegevuse intensiivistamine inimeste tööalase aktiivsuse suurendamisel, kommunismi maailmavaate süvendamisel, internatsionalismi ja nõukogude patriotismi kasvatamisel, kultuuritöö seostamisel tootmiskollektiivide ees seisvate ülesannetega, kultuuriasutustevahelise sotsialistliku võistluse korraldamine, taldluskunsti ideelis-kunstilise taseme tõstmine, raamatukogude võrgu tsentraliseerimise lõpuleviimine, nõukogude perioodi kajastava ekspositsiooni loomine muuseumides, kultuuriasutuste materiaalse baasi tugevdamine — need ja paljud teised küsimused olid kõne all kultuuritöötajate aktiivi koosolekul, mis möödus asjalikus õhkkonnas ning andis kindla suuna edaspidiseks tegevuseks.

Eelseisvate vastutusrikkaste ülesannete lahendamisele aitab mõjusalt kaasa vabariigi valitsuse poolt heakskiidetud maarajoonidevaheline klubilliste asutuste sotsialistlik võistlus, mille alusel võtsid kõik rajoonid vastu aastaks 1974—1975 konkreetsed kohustused kultuuritöö ideelis-poliitilise ja kunstilise taseme tõstmiseks ning kultuuriasutuste materiaalse baasi tugevdamiseks ja edasiarendamiseks.

Eesti NSV kultuuritöötajate aktiivi koosolek kinnitab EKP Keskkomiteele ja vabariigi parteiorganisatsioonile, et Eesti kultuuritöötajad pühendavad kogu oma loomingulise jõu ja ande rahva teenimisele, üldrahvalikule võistlusele kommunismi võidu nimel. 16. juunil, NSV Liidu Ülemnõukogu valimiste päeval hääletame koos kogu meie maa töötajatega üksmeelselt kommunistide ja parteilute bloki kandidaatide poolt, Kommunistliku Partei poliitika poolt, mis taotleb nõukogude ühiskonna igakülgset vaimset õitsengut!

EESTI NSV KULTUURITÖÖTAJATE
AKTIIVI KOOSOLEKUST OSAVÕTJAD

Tallinn, 27. mai 1974

ILME KALLASMAA

JOHANNES KELDER

LINDA-ELISABETH LAHT

LINDA LIINVE

HILDA LUIK

LEILI PAJOS

AINO PAJU

GENNADI PETROV

AUGUST PÄRL

PEET SILLAOTS

ELVI STRIK

LY-VIRVE TAMMEL

AUNIMETUSI

Teenete eest eesti nõukogude kultuuri arendamisel ja töötajate kultuuritaseme tõstmisel anti Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega kultuuritöötajatele järgmised Eesti NSV aunimetused:

EESTI NSV TEENELINE KULTUURITEGELANE

KALLASMAA, Ilme Jaagupi t. — Joh. Semperi nimelise Pärnu Linna Keskraamatukogu direktor

KELDER, Johannes Priidu p. — Eesti NSV Rahvaloomingu Maja klubitöö teadusliku kabineti juhataja

LAHT, Linda-Elisabeth Oskari t. — Kingissepa rajooni Taritu Maakultuurimaja direktor

LIINVE, Linda Aleksandri t. — Jõgeva Keskraamatukogu Mustvee haru- raamatukogu juhataja

LUIK, Hilda Mihkli t. — Viljandi rajooni Tääksi Külaraamatukogu juhataja

PAJOS, Leili Pauli t. — Rakvere Rajoonidevahelise Koduloomuuseumi direktor

PAJU, Aino Evaldi t. — Rakvere rajooni Haljala Kultuurimaja direktor

PETROV, Gennadi Ivani p. — Kohtla-Järve V. I. Lenini nimelise Põlevkivi- töötlemise Kombinaadi V. Kingissepa nimelise Kultuurimaja direktor

PÄRL, August Andrese p. — Paide rajooni Kabala Maakultuurimaja direktor

SILLAOTS, Peet Peedi p. — Eesti NSV Riikliku Ajaloomuuseumi direktor

NELLI UUSTALU

HEINO AASSALU

UUNO TAREMAA

STRIK, Elvi Alduri t. — trusti «Eesti Põlevkivi» kaevanduse «Estonia» ametiühingukomitee raamatukogu juhataja

TAMMEL, Ly-Virve Erichi t. — Rapla rajooni Märjamaa Kultuurimaja direktor

UUSTALU, Nelli Aleksandri t. — Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu J. Tombi nimelise Kultuuripalee ballettmeister

EESTI NSV TEENELINE KUNSTITEGELANE

AASSALU, Heino Jaani p. — Eesti NSV Rahvaloomingu Maja koreograafia- osakonna ballettmeister

TAREMAA, Uuno Julluse p. — Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu J. Tombi nimelise Kultuuripalee segakoori «Kaleva» peadirigent

KASVATADA KOMMUNISMIEHITAJAJD

Eesti NSV kultuuritöötajate aktiivi koosolek

27. mail oli Tallinnas «Estonia» kontserdisaalis Eesti NSV kultuuritöötajate aktiivi koosolek. Avasõnad lausus EKP Keskkomitee büroo liige, Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu esimees L. LENTSMAN.

«Meie partei sihikindlas tegevuses rahvahulkade poliitilisel ja kõlbellisel kasvatamisel,» ütles ta, «töötajate ideelise ja kultuuritaseme tõstmisel etendavad suurt osa kultuuriasutused. Nad peavad altama parteil kujundada nõukogude inimestes kommunistlikku maailmavaadet, kasvatama neid marksismi-leninismi ideede, nõukogude patriotsmi ja sotsialistliku internatsionalismi vaimus. Meie kohus on saavutada, et iga töötaja oleks teadlik võitleja partei majanduspoliitika elluviimise eest, hoolitseks ühiskondliku rikkuse hoidmise ja rohkendamise eest, oleks printsiipaalne ja sallimatu igasuguste puuduste suhtes ning igandite suhtes inimeste teadvuses.

Eesti NSV kultuuriasutused — klubid ja kultuurimajad, kutselised teatrid ja isetegevuslikud rahvateatrid, raamatukogud ja muuseumid — teevad suurt ja tähtsat tööd meie partei poliitika selgitamisel. Olulisel kohal nende tegevuses on kommunistliku töösuhetumise kasvatamine. Vabariigi ametiühingute kultuuriasutused võtavad aktiivselt osa ülevaatusel «Kultuuriasutused — sotsialistliku võitluse käigu aktiivsed propageerijad».

Meie klubid, kultuurimajad, raamatukogud ja teatrid aitavad töötajatel elada vaimsest rikkast elu.

Sügavalt analüüsida oma tööd, et vlla see partei poolt esitatavate nõuete kõrgusele — see ongi tänase Eesti NSV kultuuritöötajate aktiivi koosoleku põhiülesanne.»

Tormiliste kiiduavaldustega valiti koosoleku aupresiidiumi NLKP Keskkomitee Poliitbüroo.

Ettekandegaga vabariigi kultuuriasutuste tegevusest NLKP XXIV kongressi otsuste tähtsuse ja 1974.—1975. aasta ülesannetest esines Eesti NSV kultuuriminister J. JORNA.

Koosolekul võtsid sõna NSV Liidu rahvakunstnik professor G. ERNESAKS, Eesti NSV Kunstnike Liidu juhatuse esimees I. TORN, Kingissepa Rajoonikultuurimaja direktor V. PEEBO, V. Kingissepa nim. Kohtla-Järve kultuurimaja direktor G. Petrov, E. Vilde nim. Tartu Rahvateatri näitejuht V. PAI, Viljandi

rajooni Suislepa kolhoosi esimees H. MALK, Pärnu linna kultuuriosakonna juhataja H. TREUBERG, Tallinna Vineeri- ja Mööblikompleksi parteibüroo sekretär E. TSEREVASKO, ELKNU Palde Rajoonikomitee sekretär E. ORUMAA, J. Semperi nim. Pärnu Linna Keskraamatukogu direktor I. KALLASMAA, Paide rajooni Kabala maakultuurimaja direktor A. PÄRL, Tallinna lastemuusikakooli õppealajuhataja H. TONURI, Balti Laevaremonditehase raamatukogu juhataja L. JENINA, helilooja U. NAISSOO ja Põlva rajooni kultuuriosakonna juhataja A. KINUNEN.

Kõnega esines EKP Keskkomitee sekretär V. VALJAS.

Kõnede heaks Eesti NSV maaraajonidevahelise klubiliste asutuste sotsialistliku võitluse tingimused.

Koosolekute kiiduavalduste saatel võeti vastu kiri Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomiteele.

Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimees A. VADER ja Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi sekretär V. VAHT andsid grupile kultuuritöötajatele kätte vabariigi autasud. A. Vader õnnitles autasustatuid ning soovis Eesti kultuuritegelastele EKP Keskkomitee, Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu nimel uut edu töötajate kommunistlikul kasvatamisel.

Kultuuritöötajate tegevusele antud kõrge hinnangu eest tänas autasustatute nimel Eesti NSV teeneline kultuuritegelane, Eesti NSV Riikliku Ajaloomuuseumi direktor P. SILLAOTS.

Eesti NSV kultuuritöötajate aktiivi koosolekul viibisid EKP Keskkomitee esimees sekretär J. KABIN, EKP Keskkomitee büroo liige, Eesti NSV Rahvakontrolli Komitee esimees O. MERIMAA, Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja A. GREEN, EKP Keskkomitee osakonnajuhataja O. UTT ja teised.

Maatöötajate kunstilise isetegevuse vabariikliku ülevaatus laureaadid andsid koosolekust osavõtjatele kontserdi.

Allpool refereerime Eesti NSV kultuuriministri J. JORNA ettekannet.

Oma ettekannet alustades toonitas J. Jurna, et meie ühiskond on praegu niisuguses arengujärgus, mil kultuuri sotsiaalne osatähtsus kasvab silmanähtavalt. Teaduse ja tehnika saavutused ning töötajaskonna loov tegevus nõuavad inimestelt kõrget intellektuaalset taset ja mitmekülgset ettevalmistust. NLKP XXIV kongressil rõhutati, et ilma kultuuri, hariduse ja ühiskondliku teadlikkuse kõrge tasemeta, inimeste sisemise küpsusega on kommunism võimatu, nii nagu ta on võimatu ilma vastava materaal-tehnilise baasita.

Sotsialistlikus ühiskonnas ei kulge vaimse kultuuri areng omapead, stihhiliselt, vaid kindlate seaduspärasuste järgi. Ühiskonna vaimsete ning ideoloogiliste protsesside, sealhulgas ka kirjanduse, kujutava kunsti, muusika, teatri ja filmikunsti arengut juhib meil Kommunistlik Partei, kes toetub selles tegevuses ühiskondliku arengu objektivsetele seadustele.

Arenenud sotsialismi põhioonteks on tööprotsessi intensiivne intellektualiseerimine, mida tingib üha hoogustuv teaduslik-tehniline revolutsioon, rahvahulkade kultuuritaseme tõus, linna ja küla kultuuririvoo lähenemine teineteisele, kogu paljarahvuselise kultuuri õit-seng. Oma ettekandes «Viiskümend aastat Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liitu» märkis seltsimees L. I. Brežnev, et nüüd võime juba täie õigusega öelda: meie kultuur on sotsialistlik sisult ja arengu põhisuunalit, mitmekesine oma rahvuslikel vormidel ja internatsionalistlik vaimult ning iseloomult. Seega kujutab meie kultuur endast kõigi rahvaste poolt loodavate vaimsete väärtuste orgaanilist sulamit.

Sellest räägivad ilmekalt ka need kogemused, millega rikkas meie vabariigi kultuurielu NSV Liidu moodustamise 50. aastapäeva eel ning möödunud, 1973. aastal. Ka tänava jätkub hoogne kultuuriväärtuste vahetamine teiste vennisvabariikidega. Keskseks sündmuseks töötavad saada Ukraina NSV kirjandus- ja kunstipäevad Eestis, mille ettevalmistamine on praegu kõigi meie kultuuritöötajate tähelepanu tulipunktis.

Edasi võttis ettekandja vaatluse alla vabariigi teatrite tegevuse. Kutselised teatrid töid 1973. aastal välja 72 uulavastust. Tase oli üldiselt rahuldav. Rõõmustab, et head külastatavust ei saavutanud mitte ainult kergema žanri lavastused, vaid ka tõsisemad teosed, nagu ballett «Anna Karenina», näidendid «Los Caprichos», «Terasesulatajad», «Kolm öde» jt.

Pikemalt peatus J. Jurna maarahva teenindamisel. Möödunud aastal esinesid teatrid maal 1136 küllalis- ja väljasõiduetendusega 275 000 töötajale. Maakultuurimajades ja kolhoosiklubides antakse igal aastal ligemale kolmandik etenduste üldarvust, kusjuures need toimuvad umbes 300 kohas üle kogu vabariigi. 1973. a. külastas vabariigi teatrite etendusi 1 409 200 inimest, mis on kõigi aegade kõrgeim näitaja ning ühtlasi väljapaistev saavutus nii üleildulises ulatuses kui ka väljaspool kodumaa piire. Tunduvalt on kasvanud ka vabaõhuetenduste arv.

Teatrite repertuaaris on lavateoseid mitmest žanrist, mitmete vennisrahvaste ja välismaa autorite ning klassikute teoseid. Vaidelamatult kuulub aga esikoht nõukogude kaasajateemalistele lavateostele, mille vastu tuntakse elavat huvi.

Paranenud on laste ja noorte teenindamine. Vabariigi Noorsooteater on igal aastal täitnud etenduste plaani, esinedes noortele ja ka nooremale koolile. Kooliprogrammis olevate autorite paremaks mõistmiseks on koolides korraldatud luuleõhtuid. Üle 500 etenduse annab igal aastal Nukuteater, kusjuures suurem osa neist toimub väljaspool statsionaari. Lavastusi lastele ja noorsoole esitavad maaraajonides ka teised teatrid. Väärtuslikku lisa noorte teatrisõprade teenindamisel pakuvad vennisvabariikide nuku- ja lasteteatrite iga-aastased külaskäigud meie vabariiki.

Teatrite marsruudid haaravad kõiki meie vabariigi rajooni, aute klubide avamisega suureneb teenindavate kohtade arv veelgi. Erilise vaatluse all on küllalsetenduste korraldamine saartel ja põlevkivibasseinits. Saarte elanikkonna teenindamist püütakse intensiivistada ilmastiku poolest soodsamatel kuudel, põlevkivibasseini suunatakse aga meie vabariigi kollektiivide kõrval peaaegu kõik melle küllatulevad vennisvabariikide kunstikollektiivid.

Töötajate ideelis-kunstilise teenindamise üheks intensiivsemaks perioodiks võib pidada märtsi — traditsioonilist teatrikuud. Selle aasta teatrikuu raskuspunkt langes Kohtla-Järve ja Paide rajoonile, kus leidis aset arvukalt teatrietendusi, kohtumisi vaatajatega, teatripäevi ja muid üritusi.

Üha populaarsemaks muutuvad teatrite statsionaaris toimuvad etenduste ühiskülastused. Nii külastas 1972. a. teatrid 129 000 maatöötajat, mullu kasvav see näitaja 157 400-ni, kusjuures ainuüksi «Vanemuise» statsionaarsel etendusil vaatas ühiselt 61 400 maaelanikku. Mitmed rajoonid, nagu Rapla, Paide ja Haapsalu, on praktiseerinud tervete etenduste reserveerimist oma elanike tarbeks, kusjuures etenduse vaatamisega kaasneb ka kohtumine näitlejatega. Teatritenduste kollektiivne külastamine väärib majandijuhtide igakülgset toetust.

1973. aastal tehti kokkuvõtteid NSV Liidu moodustamise 50. aastapäevale pühendatud Nõukogude rahvaste dramaturgia ja teatrikunsti üleildulisest festivalist ning muusikateatrite lavastuste ülevaatusel. Mõlemal üleildulisel ülevaatusel pälvis meie vabariigi teatrite töö hea hinnangu. RAT «Vanemuise» sai teatavasti kolm diplomit koos preemiaga. Diplomitega autasustati veel viie meie teatri lavastusi ja näitlejaid.

Eesti NSV teatrid võtsid osa Tšehhoslovakkia ja Rumeenia dramaturgia üleildulisest festivalist ning üleildulisest noorsoo- ja lasteteatrite ülevaatusel, mis oli pühendatud V. I. Lenini nim. Pioneerorganisatsioonile 50. aastapäevale, ja väärisid ka seal diplomid ning preemiaid.

Möödunud aastal organiseeriti esmakordselt algupäraste lavateoste vaba-

riiklik ülevaatus, kus parimaks lavastuseks tunnustati J. Smuuli «Lea» V. Kingissepa nim. TRA Draamateatris, «Joanna tentata» RAT «Estonias» ja «Üks ulrike läks rändama» RAT «Vanemuises».

Kultuurisaavutuste tutvustamiseks külastasid vennisvabariike RAT «Estonia», Riiklik Noorsooteater, Riiklik Vene Draamateater ja «Ugala», esinedes seal 187 etendusega. Vennisvabariikide teatrid andsid Eesti NSV-s 331 etendust. Välismaal viibisid RAT «Vanemuine» (Potsdamis) ja V. Kingissepa nim. TRA Draamateater (Soomes). Külas käisid meie vabariigis Potsdami teater ja Tšehhi pantomiimteater.

Pidevalt on ministereeriumis tulipunktis teatrite režissööride ja näitlejate kaadri ettevalmistamine ning otstarbeka tööerakendamise küsimused. Kuigi režissööre on teatrite jaoks ette valmistatud piisavalt, on osa neist siirdunud tööle televisiooni ja filmi alale, mille tagajärjel on mitmes teatris näitejuhtide ametikohad vakantsed. Riikliku Konservatooriumi lavakunstikateeder annab esimesed lõpetajad režissuuri alal alles 1978/77. aastal. Moskva ja Leningradi kõrgemates õppeasutustes õpib praegu režissööriks kolm noort. Lavastajate ettevalmistamine peab meil jääma veel mõneks ajaks probleemiks number üks.

Raskusi tekib mõningatel juhtudel noorte näitlejate tööesuunamisega, sest teatritel, eriti «Vanemuisel», puudub võimalus neile elamispinna andmiseks. Teatrid on hädas ka tehnilise ja tootmispersonalil komplekteerimisega, sest seda kaadrit vabariigis praegu ette ei valmistata. See probleem on kindlasti tarvis veel tänava koos Riikliku Kutsehariduse Komiteega lahendada.

Teatrite repertuaaripoliitikat kõneldes rõhutas ettekandja, et melle on vaja rohkem hädilavastusi nõukogude tänapäevast, töölisklassi, kolhoositalurahva ja intelligentsi esindajatest. Teatrite juhtide südameasjaks kujuneb fašismi üle saavutatud võidu 30. aastapäeva vääriiline tähistamine.

Seejärel kõneles J. Jurna kontserditegevusest. Riiklik Filharmonia organiseeris 1973. aastal 2091 kontserti, seega 131 üle plaani ja 73 rohkem kui eelmisel aastal. Neid külastas ligi 940 000 inimest. Tõlise muusika kontserte oli aruandeaastal vabariigis 839, estraadikontserte 975.

Nagu näitavad ülaltoodud arvud, ei ole meil ikka veel kõik korras tõsise ja estraadimuusika propageerimise portsioonidega, mis on tõsise muusika kahjuks.

Sümfoonilise muusika propageerimisel kujunesid keskmiseks sündmuseks R. Toblase 100. sünniaastapäeva pidustused, millest võtsid osa ka küllalised vennisvabariikidest. Kontserdil esitati hulgaliselt klassiku teoseid, neist mitmed kanti meie vabariigis ette esmakordselt.

Tartus sai teoks üleilduline kammermuusikafestival, Tallinnas aga üleilduline oreli festival. Koostöös teiste ametkondadega organiseeriti laste ja noorsoo muusikanädal. Noortele korraldati arvukalt kontserte ning kohtumisi heli-

loojatega. Rõõmustavaks kujunesid üleildulise noorsoo- ja massilaulude võistluse tulemused: kaheksast meie laulust premeeriti viit. Hea tasemega oli vabariiklik noorte pianistide konkurss. Asutati ja anti välja esimesed Eesti NSV muusikaalased aastapreemiad.

Kitsaskohaks kontserditegevuse organiseerimisel on avara saali puudumine, mis võimaldaks korraldada kõrge tasemega küllaliskollektiivide küllalike kontserte. Üks sõlmküsimus on ka estraadimuusika parem propageerimine, selle kvaliteedi tõstmine ning ühtse kontrolli sisseseadmine. Praegu on väljatöötamisel ettepanekud selle probleemi lahendamiseks.

Koos Kõrgema ja Keskerhariduse Ministereeriumiga tahab Kultuuriministreeerium leida abinõusid ka muusikaadri paremaks ettevalmistamiseks.

Edasi käsitles J. Jurna kunstipropaganda küsimusi. Eesti NSV Riiklik Kunstimuseum ja Tartu Riiklik Kunstimuseum organiseerisid 131 näitust, mida külastas ligi 150 000 inimest.

Kunstiteadlased pidasid 431 loengut. Suurt tööd on mõlemad muuseumid teinud kultuuriülikoolides. Narvas ja Kohtla-Järvel loodi vene õpekeelele kunstifakulteedid. Süvendati kontakte õpetajaskonnaga, tugevdamaks kunstipropagandat koolides. Riiklikus Kunstimuseumis toimus õpetajate kokkutulek, samas alustas tööd tarbekunstiülikooli pedagoogidele. Tartu Riiklik Kunstimuseum avas kultuuriülikooli kunstiosakonna õmblusvabrikus «Sangar». Tunnustuse on võitnud Tartu Riikliku Kunstimuseumi kunsti kaugõppekursused, kus õpib üle 400 mitmesuguste elukutsete esindajat kogu meie vabariigist.

Vastutusrikas ülesanne oli 1973. aastal NSV Liidu moodustamise 50. aastapäevale pühendatud Balti nõukogude vabariikide kunstinäitusest osavõtmine Moskvas. Näitus õnnestus ja sai kunstilavallikkuselt hea hinnangu. Rääkinud tunnustavalt maalist ja skulptuurist, heitis J. Jurna meie graafikale ette nõrka seost tänapäevaga.

Ettekandja märkis veel üleildulisi väljapanekuid «Rahu kaitsel» ja «Alati valmis» Tallinnas, Saksa DV nüüdiskunsti, Kuuba plakati- ja Leningradi graafikanäitust. Eesti NSV graafikat eksponeeriti Novosibirskis, Tšitaas, Ja-roslavlis, Valmieras, Moldaavias ja Soomes, maal Moskvas ja Schwerinis ning näitust «Tallinn kujutavas kunstis» Vilnuses ja Panevezyses.

Möödunud aastal avati kaks monumenti — A. Jakobsonile Pärnus ja Suures Isamaasõjas langenule Jõgevestel. Mõlemal teost tuleb lugeda sammuks edasi vabariigi monumentaalskulptuuris. Esimesele anti tänava kunstilane aastapreemia. Suur töö tehti ära 1. detsembri ülestõusu monumenti projekteerimisel.

Kunstimuseumide töö ja kunstipropaganda elavdamise võimalusi nägi J. Jurna kahe suure probleemi lahendamises. Esiteks, Riikliku Kunstimuseumi

(Järg 13. lk.)

Nüüdisaegse teaduseta poleks nüüdisaegset kultuuri

Umbes 15 aastat tagasi võis ajaleheveergudelt aeg-ajalt leida arutlusi, kas sobib ikka Tartus Vanemuise tänavale ehitada Teaduste Akadeemia Tartu asutuste hoonet, nagu projekteeritud, või mitte. Mõttemõlgutustele selle üle, kumb on kultuuriasutusena väärilisem uue «Vanemuise» kõrval seisma — kas suveaed või teaduslike instituutide hoone —, tegi järsu lõpu Karl Rebase valimine Füüsika ja Astronoomia Instituudi asedirektori kohale. Noorele teaduseorganisatsioonile oli otsekohe selge, et teaduslike instituutide hoonet ei tohi südalinna püstitada. Mitte sellepärast, et teadusliku asutuse naabruse rüüvaks «Vanemuise» väärikust, vaid sellepärast, et kitsal künkanurgal ei ole ruumi teaduslike asutuste väljehitamiseks niisuguses ulatuses, nagu seda nõuavad juba lähemal ajal ühiskonna ja teaduse enda arengu huvid. See oli väga julge otsus — juba valmisolev projekt rakendamata jätta ja alustada uue hoone projekteerimist linna piirile.

Jahmatama panevalt julgena tundus niisugune otsus eriti veel selle tõttu, et alles 1950. aastate keskel, kui K. Rebane Leningradi Riiklikust Ülikoolist aspirantuuri lõpetanud Tartusse tööle tuli, oli füüsikalaboratooriumi töötajatel keelatud töö ajal uue laboratooriumihoone projekteerimise küsimustega tegelemine. Meie tolaeagused füüsikajuhid olid arvamusel, et spetsiaalse uue maja ehitamine pole füüsika arendamiseks üldse vajalik, piisab juurde- või pealeehitusest mõnele juba olemasolevale hoonele.

K. Rebase otsuse tulemusena hakati rajama moodsat teaduskeskust Ränile. Kristallide ja biotõrje laboratooriumile ning aparadihituse laboratooriumidele lisaks valmib sel aastal plaani järgi veel suur füüsikalaboratoorium. Järjekorras on teadusehituse Zooloogia ja Botaanika Instituudile ning Teaduste

Akadeemia Spetsiaalsele Konstrueerimisbüroole. Jätkub töö Teaduste Akadeemia Tartu asutuste maa-ala reserveerimiseks, mis jätab vabaks võimalused nende asutuste arendamiseks lähema sajandi jooksul. Tugev perspektiivitunne, mis iseloomustab K. Rebase kõiki töid ja tegevusi, juhtis Teaduste Akadeemia Tartu asutused veel viimasel hetkel välja ummikusse suunduvat teelt.

K. Rebane on silmapaistev, ülemaailmselt tuntud teadlane tahke keha füüsika valdkonnas. Samal ajal on ta õpingute ja teadusliku töö kõrval alati olnud tugevasti seotud ühiskondliku ja teadusliku ning organisatsioonilise tööga. Oigem oleks koguni öelda, et K. Rebase jaoks kuulub teadusliku uurimistöö juurde enesestmõistetavalt ka teaduse arendamise tingimuste loomine; see on materiaalse ja organisatsioonilise aluse loomine, milleta teaduse areng paratamatult takerduks.

Otstarbekohaselt organiseeritud ja edukas töö viis K. Rebase kiiresti Eesti NSV Teaduste Akadeemia liikmeskonda: 1961. aastal valiti ta korrespondentliikmeks, 1967. aastal akadeemikuks. 1968. aastast oli ta Eesti NSV TA ase-

presidendi kohal, 1973. aastal valiti meie Teaduste Akadeemia presidendiks. Sel kohal töötades teeb ta suuri pingutusi uurimistöö kontsentreerimiseks ja taseme tõstmiseks Eesti NSV-s, samuti teaduse otseselt rakendusliku efekti suurendamiseks. K. Rebane ei väsi rõhutamast, et nüüdisaegse teaduseta ei oleks nüüdisaegset kultuuri, nüüdisaegse uurimistehnika ja aparatuurita ei oleks nüüdisaegset teadust. Ja mis kõige olulisem: tugevate, hästi ettevalmistatud noorte teadlasteta ei ole teadusel tulevikku. Seepärast pöörab K. Rebane väga suurt tähelepanu Teaduste Akadeemia koostööle kõrgemate koolidega ning akadeemia teadlaste osavõttule üliõpilaste õpetamisest ja kasvatamisest.

Iseloomulikuks jooneks K. Rebasele kui teadlasele ja teaduse organisatsioonile on oskus nähtusi sügavalt analüüsida, leida nende algpõhjusti ning teha seal vajalikke järeldusi ja üldistusi. Tuliseid mõttevahetusi tekitasid paar aastat tagasi K. Rebase järeldused, mida ta tegi entroopiaprintsiibist lähtudes looduse evolutsiooni kohta. Muu hulgas sai selgeks, et näiteks keskkonnakaitsest rääkimisel ilusate soovide tasemel

pole teaduslikku väärtust. Entroopiaprintsiibist tulenevate järelduste ignoreerimine võib siin niisama ebarealistele seisukohtadele, nagu näiteks viiks energia jäävuse seaduse mittearvestamine tehnikas. K. Rebase kolleegid on andnud sellele äärmiselt tõsisele teaduslikule tulemusele humoristliku vormi, öeldes, et varsti luuakse «Eesti Energia» kõrvale meil ka «Eesti Entroopia». Keskkonnakaitsega ei ole K. Rebane ainult üldteoreetilises plaanis tegelnud. Tema laboratooriumis ja tema otsesel juhendamisel töötati välja spektroskoopiline meetod kantserogeense bensopüreeeni määramiseks keskkonnas; selle meetodi tundlikkus ületab varasemate meetodite oma tuhandeid kordi. K. Rebase panus keskkonnakaitse probleemistikku on vägagi oluline. Tema põhiline teaduslik tegevus kuulub aga tahke keha füüsika valdkonda, kus tal on peale arvukate teaduslike artiklite ilmunud ka monograafia, mis otsekohe pärast meil publitseerimist Ameerika Ühendriikides ka ingliskeelses tõlkes avaldati. K. Rebane täitis olulise lünga oma eriala kirjanduses.

Väga suured on K. Rebase teened Füüsika Instituudi teadusliku näo kujundamisel. Ta on alati hoiatanud kolleegide teaduslike jõudude liigse killustamise eest ja nõudnud ressursse ning uurimisvõimsuste koondamist olulistesse suundadesse. Samal ajal on ta alati rõhutanud üksikute «vabaküttide» tähtsust, kes otsivad teaduses uusi radu. Kõige selle tõttu on Füüsika Instituut kõige paremini kontsentreeritud temaatikaga instituut meie vabariigis. Ja kõige kaalukamaks suunaks selles instituudis on saanud see, mida arendavad ühiselt teoreetikud ja eksperimentaatorid K. Rebase juhendamisel. Täites ka Füüsika Instituudi direktori ülesandeid, pühendab K. Rebane palju jõudu instituudi järgmise viisaastaku töösuundade kujundamisele. Eesti NSV Teaduste Akadeemia presidendina teeb ta seda kogu vabariigi teaduses.

Teades akad. K. Rebase erakordseid organisatoorivõimeid, suurt teadlaseruditsiooni ja ärgast huvi meie ühiskonna arenguküsimuste vastu, seadis Füüsika Instituudi pere ta saadikukandidaadiks NSV Liidu Ülemnõukogu Rahvuse Nõukogusse. Oleme veendunud, et akad. K. Rebane esindab seal meie vabariiki vääriliselt ja aitab kaasa üleriigiliste ülesannete lahendamisele.

HARRY OIGLANE,
Eesti NSV TA Füüsika Instituudi teadusala asedirektor

Romaani idee otsingul

On raamatuid, mille pealkiri ühe- või kaheosaliselt ütleb ära selles sisalduva kõige olulisema mõtte. V. Ilusa uue romaani nimetus pole nii sirgjooneliselt ja otseselt dešifreeritav, kuigi ilmselt vihjatakse teose tegelaste jõudmisele situatsiooni, mis nende varasemate unistuste või eluvaadete seisukohalt tähendab kaotusseltsu. Sellega pole aga veel avatud romaani põhiidee, ei keskne probleemgi, see, mida kirjanik oma lugejale öelda tahab. Opetliku idee suisa pihkupistmine pole muidugi mingi soovitatav eesmärk, aga «Kaotusselts» teeb omajagu nõutuks küll. Kirjanik on kujutanud erinevaid inimesi erinevates vahekordades teiste inimeste ja elu enesega, on teinud seda kohati väga veenvalt ja lugemishuvi pakkuvalt. Raamatu üle järele mõtlema hakata pole aga sugugi lihtne lahti mõtestada selle keskset ideed ehk, teiste sõnadega, mõista, mis öieti on sundinud kirjanikku niisugust teost kirjutama.

«Kaotusseltsu» tegevuskoht on töölisasula (mis üsna äratuntavalt Maardut meenutab) ja seal töötavad ning elutsevad inimesed. Ometi pole tegemist nn. töölis- või mõne muu kindlatüübilise romaania. Öelda võib nii palju, et esiplaanil on inimeste isiklikud suhted, mille kaudu kirjanik püüab puudutada ka mõningaid laiemaid ühiskondlikke probleeme. Vaatluse all on kaks tegelaspäari, kelle vahekorra jälgitakse eri tasapindadel ja osaliselt eri aegadel. Looa—Elbrechti olevikus finaali jõudev romantilis-platooniline lugu on kõrvutatud Looa tütre Vilma ja Kasemetsa rõhutatult lihtsakoelise ja vähenõudliku armastusega, ühtlasi avatakse peamiselt armastussuhete kaudu tegelaste karaktereid. Romaani idee peitub kusagil nende erinevate inimeste ja erinevate armastussuhete kõrvutamise pinnal, aga niisugune ta ikkagi on?

Kas vastandab autor Looa ja Elbrechti tagatiseta pretensioonikuse elu suhtes Vilma ja Kasemetsa täielikule pretensioonitusele ja vaimsete huvide puudumisele, eelistades viimast kui inimese õigust olla, nagu ta on, olla loomulik? On ju Looa teose lõpul vägagi enesekriitiline ja halastamatu ning tunnistab, et tütar oma vähenõudlikkuses elab sirramalt, kui tema ise on elanud. Looa ja Elbrechti elu võib pidada äpardunuks, ja kas mitte just sellepärast, et nad on nõudnud elult üle oma võimete, pole olnud võimalised ennast teostama ja on sellest kibestunud. Nende elus ja tunneteski, eriti Elbrechti puhul, näeb kirjanik midagi võltsi, tehtut, ülespuhutut. Vilma seevastu on vähenõudlik ja nii võib tema saada suhteliselt õnnelikumaks kui ema, kuigi kooselu Kasemetsaga vaevalt roosiliseks kujuneb. Niisiis võiks selle skeemi järgi öelda, et Ilus seisab «loomuliku» inimese eest, lelab, et inimese upitamine ja ärgitamine tema võimeid ja huve arvestamata pole õige, et see teeb inimesed õnnetuks ja rahulolematuks. Veelgi enam, isegi võimekat, ennast teostanud intelligenti (Aimur) on kirjanik kujutanud hingelt närusena Vilma ja Kasemetsa taolise «loomuliku» inimese kõrval.

Äga kogu selle küllalt loogilisena tunduva ideekonstruktsiooni võib keerata ka pea peale. Võib öelda, et nii huvivaesed ja instinktidelt rajatud suhetega inimesed nagu Vilma ja Kasemetsa on kirjaniku tähelepanu keskpunktis, et esile tuua nende primitiivsust, kokkusobimatust kaasaegsete ühiskondlike püüdlustega. Just sellepärast kujutab kirjanik neid nii elus kui kirjanduses sageli märkamatuks jäävaid inimesi täieliku ilustamatusega, et panna mõtlema inimese probleemile, inimese kasvatamise probleemile.

Kuidas kujutleda Vilmat ja Kasemetsa, nii tulmad ja inertsed kui nad on, tulevikuühiskonna rajajatena või selle liikmetena, samuti uue põlvkonna kasvatajatena? Muidugi ei puudu Vilmas ja Kasemetsas sümpaatsed jooned: nad on tublid tööinimesed, neil on eluvisaadust, jõudu ja stikust, omamoodi valmukustki. Äga seda enam oleks vaja neid üles raputada, äratada, maailma vastu suuremat huvi tundma panna. Ja õelgu Looa enese kohta mida tahes, tema püüdlused millegi parema poole ja vaimsed huvid tõstavad teda ikkagi oma keskkonnast, oma mehest, tütrest ja Kasemetsast kõrgemale, sest viimased on lihtsalt kõllega rahul. Looa tunded ja mõttemaailm on peenekoelised ja nüansirikkamad, tema elumõistmine avaram ja paindlikum kui teistel. Tõtt öelda ei ole ma eriti veendunud romaani vilmasena väljapakutud suuniluses, kuid päris võimatu niisugustele järeldustele jõuda pole ometi.

Äga ehk on hoopis nii, et kirjanik osutab väga mitmesugustele võimalustele ja variantidele inimeste elus, eelistamata ühte teisele. Tehku lugeja ise järeldused, nagu ta heaks arvab. Kujundagu oma kriitiline või poolehoidv suhtumine või võtku lihtsalt teadmiseks, et elu ja inimesed on väga mitmepalgelised. Seda laadi teoseld ilmub tänapäeval küllalt ja miks ei võiks V. Ilusa «Kaotusseltsi» sääraste hulka kuuluda. Reaalelulise ainese kunstilise mõtestajana jääb V. Ilus oma romaanis tunduvalt tagasihoidlikumaks kui selle kujutajana.

Ebalemine «Kaotusseltsu» tõlgendamises palstab välja ka seni kriitikas avaldatud arvamustest, milles romaani idee küsimust otseselt ei puudutatagi. Tunnustamist on aga leidnud Vilma ja Kasemetsa karakter ning nende lihtsakoelise armastusloole eluline ehtsus. Vilmale on autor kahtlemata rohkem tähelepanu pööranud ja tulemusedki on head: pilt sellest vähenõudlikust, huviteta ja üsna tulimast tüdrukust on saanud reljeefne. Seejuures on Vilmas olemas sisemine väärikus ja terve elutunnetus ning tema alistumist Kase-

VAINO ILUS. «KAOTUSSEIS». Romaan.
Kirjastus «Eesti Raamat». Tallinn, 1973. 192 lk.

metsale pärast mitmekordseid solvamisi ja alandusi võib mõista kui tugevat, otse instinktilähedast tunnet. Ometi tundub, et hoopis napimate vahenditega antud Kasemetsa tõuseb oma kirjanduslikus karakterjõus Vilmast kõrgemale. Kasemetsa tahumatus, isekus ja despootlikkus ning selle juurde kuuluv välisportree on loodud kirjanduses harva kohatava plastilisusega, otseku oleks elus esineva analoogilise tüübi raske vitaalsus otseülekandega edasi antud kirjanduslikule kujule. Seejuures äratavad Vilma ja Kasemetsa karakteri puhul tähelepanu V. Ilusa karakteriloomise vahendite väline kasinus ja asjalikkus. Eelkõige näitab, s. o. kujutab Ilus oma teose tegelasi liikumises ja kõlge tavallisemates toimingutes. Tegelaned tuleb, läheb, ütleb, teeb seda või teist, mõnikord harva ka mõtleb. Ei mingeld sisemonoloogide, arutlusi ja teadvusevoolu registreerimist ega ka autoripoolset tegelaste psüühilise seisukorra põhjalikumat analüüsi. On tõenäoline, et keerulisemate ja sisemisi vastuolusid ning sügavaid probleeme kandvate karakterite kujutamiseks ei piisa seesugustest peajasjalikult välistest vahenditest (Looa ongi esitatud teisiti). Ometi on pildilis-visuaalne ja tegevuslik karakteristika V. Ilusa tugevamad külgi, mis põhineb nähtavasti heal inimesetundmisel ja tähelepanuvõimel. Iseloomustamiseks valitud käitumine, kõne, koguni žestid on näiteks Kasemetsa puhul valitud karakteriolemusliku täistabamusega ning loovad täiesti reaalse ettekujutuse sellest tüübist.

Niisiis annab «Kaotusselts» tüki värskest nähtud elu ja inimesi, äratav kirjanduslikku ja sotsiaalset huvi seni vähe märgatud tüübistiku suhtes. Oodanud oleks aga siiski materjalil sihteadlikumat kunstilist mõtestamist, mis omakorda tähendaks lugejaskonna aktiivsemat mõjustamist.

REET KRUSTEN

OMA AJAST EES

(Panass Mirnõi 125. sünniaastapäevaks)

Väliselt rahuliku, tasakaalukat ja tormitult elu elas see mees. Tšinovniklikus Poltaavas oli ta tuntud kui Afanasij Jakovlevitš Rudtšenko, kubermangu ametiasutuste usin töötaja, ukraina rahva jaoks sai temast aga Panass Mirnõi, armastatud kirjanik, tööinimese kaitsja, klassikaliste ilukirjanduslike teoste autor. Kasvanud Tarass Sevtšenko ja vene revolutsiooniliste demokraatide õilsate traditsioonide najal, täitis Panass Mirnõi hämmastava järjekindluse ning väärikusega rahvaliku kunstniku missiooni. Talle langes osaks julge ja aus, titaanliku haardega töö. Panass Mirnõi eepilised kunstilõuendid, tema sotsiaalpsühholoogilised romaanid rahva elust koos Ivan Franko esimeste proletaarsete jutustustega tähistavad tervet ajastut ukraina ilukirjandusliku proosa arengus.

Oma suure kirjanduspärandiga jättis Panass Mirnõi meile teoseid paljudes žanrites: novellid, olukirjeldused, luuletused (nii enese loodud kui tõlgitud), näidendid, mille hulgas tõeuse esile XVIII sajandi rahvaluuleballeadil alusel loodud draama «Lõmerivna», mis jääb kauaks ajaks ukraina teatri repertuaari. Nii nagu teisedki klassikud, kirjutas ta ka lastele, kirjutas soojalt, südamliselt, lapse psühholoogia peenekoelise mõistjana. Ta on tuntud ka kunstimeisterlike jutustuste autorina, nende hulgas «Kurjategija» (1877), mis käsitleb tolaeagse segaseisusliku intelligentsi elu. Oma loomingu tipu saavutas Panass Mirnõi aga sotsiaalpsühholoogilise romaani žanris, mille jaoks on ta esmaajone avarate, oma tõetruuduses tugevate monumentaalsete lõuendite looja. Nende teoste kunstiline maaling annab haruldast rikkalikku ettekujutuse kirjaniku kaasaegsest ühiskonnast, tollase Ukraina elust, selle süngest atmosfäärist, kus üha selgemalt löid helendama tulevaste revolutsioonilikeste välgud. Võitlus tegelikult juba käis, sotsiaalne antagonism oli saavutanud äärmise pinget, neis oludes oli kirjaniku-demokraadi tõesõnal määratu suur paljastav jõud. Just seepärast tsaritsensuur jättis süsteemiliselt ning pani mõnikord ka keelu alla tema teoseid ja kirjanik ise, nagu teinigi kuulus poltaavlane Vladimir Korolenko, oli pikki aastaid salajärlituse objekt.

Romaanil «Kas härjad tõesti mõirgavad, kui sõimed täis?», mis hõlmab peaaegu terve sajandi ukraina külaelust, on veel teine (ja arvan, et mitte üksnes tsensuuri jaoks antud) pealkiri «Hääbuvad jõud». Selles on võti, mõistmaks teose kunstilist ideed ja keskseid tegelasi, keda kirjanik on kujutanud karakterite kogu vasturääkivuses, nende saatuste kogu keerukuses. Siin sisalduvadki kunstniku mõtisklused inimese «hääbuvast jõust», kes on sündinud tegudeks, võib-olla suurteks ja kauniteks tegudeks, ei saa aga oma potentsiaalset kvaliteeti ja võimeid kusagil avada.

«Hääbuva jõu», inimese realiseerimatu teema erutas kirjanikku paljude aastate jooksul. Erakordse jõuga kõlab see romaanis «Libu», mille aluseks on külatüdruku Hrõstja traagiline saatus.

Panass Mirnõi humanismivalmust kantud looming on tervenisti pühendatud töörahvale. Tema teosed õhustab silmas unistus inimeste vendlusest, tulevaste põlvete õnnest. Just seepärast ümbritseb Ukrainas tema nime aupaisete, just sellepärast armastatakse meil tema teoseid...

(Väljavõtteid O. Gontšari artiklist)

ESTICA

Maal Talvesti komöödia «Perekondlikud küsimused» ilmus Bulgaarias väljantavas reparaaturivalimikus «Teatriramatukogu» (nr. 10, 1973).

Ukraina

Iuulet

VASSIL MÖSSIK

(sünd. 1907)

SÕNA

Tuul on nii mabe, ent mis sest, kui tema kõrbe poolt puhub?
Õis leegitseb tõrvik, ent mis sest, kui valgust ei saa temalt keegi?
Nii kaunis küll sõna, ent mis sest, kui südamest puhtast ei tule?

SVETLANA JOVENKO

(sünd. 1945)

Nooruse karje peab tunqima rinda kui nuqa...

F. SRAMEK

Peab pagema, kuid kuhu, hoidjakaarja eest! Pooltõed ja sobingud kus kurat käigul! On noorus see: veel unistused kälgus, käe alles lihtsalt rusikaks sa teed.

On noorus aeg, kus sõna tulkab verd, keeb vihaselt ja tulvil suuri kirgi, maailm on «jaa» ning «ei», ei ühist merd, ei maad, vaid vastuolu täidab hingi.

Ent äkki: nuhtlus! Kättemaks! Ja lõõk! Mustvalge maailm äkki vikerkaarleb. «Jaa» taganeb, «ei» keegi jõutuks lõõnd. Ei keegi enam kuulata tiraade.

Nüüd sõnadega oled kitsipung! On tütav tõde — ning ta paarimeeski... Sirgjoonsust pead endas iga tund nii pingul, ohje pead kui pillikeeli.

On noorus aeg, kus otsatu on vaev, sul karjed südameski nagu haavad. Kuid südant siiski karastab see aeg ja hääled sellel ajal vaikseks saavad.

Siis toimub valik: võitlus! Tõuse teeks! Sa ära küsi sõbrast ega naabrist, ja kui see karje elab sinu sees — ka sõnatult —, ta sinu võiduks saab siis.

Tõlkinud VALEERIA VILLANDI

Mälestati Hugo Raudseppa

Jõgeva rajooni kodu-uurijate ja «Bolševiku» kolhoosi ühistöö tulemusena avati 20. mail Vaimastveres, Hugo Raudseppa sünnipaigas, tema mälestuskivi. Sel puhul kõneldi kirjaniku elust ja loomingust, oli korraldatud väike näitus ja käidi ekskursioonil asjakohastes paikades.

Eesti NSV Kirjanike Liidu esindajana viibis avamistseremoonial Paul Rummo, kes oma sõnavõtus meenutas isiklikke kokkupuuteid Hugo Raudseppaga. Vanema kolleegi heatahtlikkusest ja abivalmidusest, niisamuti tema populaarsusest oli kõnelda Aadu Hindil.

Kirjanike Liidus

22. mail oli kirjanike-kommunistide üldkoosolek teemal «Kirjanduskriitika praegused probleemid». Ettekande tegi L. Remmelgas. Arutelu kavandati organisatsioonilisi abinõusid kriitika elavdamiseks, toetati ideed analüüsida Kirjanike Liidu kriitikasektsiooni kriitikuteloomingut ja korraldada kriitikutele seminar. Koosolekul võtsid sõna N. Andresen, U. Laht, O. Jõgi, K. Kurg, A. Hint, P. Kuusberg ja V. Gross.

Seoses Kirjanike Liidu seminarõppu-

Neljas tõlkevõistlus

Tartu Riiklikus Ülikoolis lõppes ülikooli neljas tõlkevõistlus. Tänavu oli laekunud 14 tööd vene, inglise, saksa, soome ja hispaania keelest. Neid hindas žürii koosseisus dots. U. Lehtsalu, õpetaja M.-A. Palm ja J. Talvet, Kirjanike Liidu liikmed A. Kaalep ja O. Samma, üliõpilased S. Murumets, P. Nemvalts ja V. Klaus.

Üksmeelselt tunnustati võitjaks Inna Feldbach (ingl. fil. II k.) kuuba kirja-

niku Humberto Arenali lühijutu «Nööri otsas taevasse» tõlkega. II koha sai Toomas Niit (psühhol. III k.), kes oli vahendanud katkendid soomlanna K. Pelto-Timperil lühiromaanist «Sirelisuru». Kolmanda preemia pälvisid Reet Pobel ja Inna Feldbach (mõlemad ingl. fil. II k.), kes olid tõlkinud vastavalt W. Saroyani lühijutu «Mees, kelle süda oli mägedes» ja V. Woolfi «Kew Gardenis».

S. MURUMETS

AKSEL TAMM

ARUANNE SÕIDUST ITAALIASSE

(Vt. «Sirp ja Vasar» nr-d 17—21)

BOLOGNA

Pühapäeva hommik.

Viimast korda teele Montanari raamatukokku — töö lõpeb täna.

On jalakäija päev. Sõita tohivad ainult taksod ja bussid, võimaliku üleastuja jaoks võib trahviks olla kuuekohaline arv. Energiakriis. (See oli jaanuaris, märtsis jõuti mingi reguleerimiseni.) Autopuhkus. Kõnni kus tahad. Paatril on kiirem, ta on jalgrattaga, pikk ametirühm näib võtamatist pisut segavat, aga «ta liigub siiski», mustakaaneline lauluraamat (jah?) kaenla all. Ju ootab kogudus. Edeva moega jalgrattal sõtkub mööda noobel kasukas, kingadest rääkimata.

Linn on vaikne. Elu on tervislikum.

Kui «lõppes istung väsitav ja pikk» ja käesurumisedki läbi, võtan linnaplaani ja lähen. Kadestan enesekindlaid orienteerujaid, kõige kõvemad astuvad hoogsal sammul, kaasas intuitsioon, pisut kehvem kategooria heidab aeg-ajalt pilgu kaardile ja saab kohe aru, mis ja kus. Mina lähen aeglaselt, siis jään seisma, keerutan kaarti ja ennast, et aru saada, «kas see on too või too on see». Aga oh seda magusat rõõmu, kui nüüd kohe peaks tulema via Saragozza — ja tulebki. Sirutad käed kõrvale ja peaaegu ulatad mõlema maha seinu puudutamata, vaatad üles, paistab ainult taevariba. Vaimulik mees rattal ei jää ainukeseks, nüüd astub neid alatasa vastu; kui järjekordne mutitänav lõpeb, jõuad väljakule, kus loed: Hispaania kolleegium.

Siis imestad uuesti lõputuid kaarestikke majade ees, see on katkematu võlvialune, tihti polegi muud kõnniteed. «Bologna kaarkäigud, mille kogupikkus on 35 kilomeetrit, järgivad nõtkelt tänavakäändusid, annavad hoonetele erisuguse maheduse, seovad omavahel maju ja tänavaid.»

Vaatan plaani, hakkab võtma suunda hotelli poole. Ja siis tuleb kõige imelikum elamus Bolognas: järsku olen pühapäevasel Viru tänaval. Noh, natuke teistsuguse väljanägemisega, aga siiski kuidagi tuttavlike ilmetega linnakodanikud sekeldavad mööda oma Virut, vahivad akende taga, uurivad tegumoodet, näitavad ennast, veedavad aega, suhtlevad, on. Küllap uurivad ka hindu. «Möödunud aasta 1. mai seisuga võrreldes on Itaalias hinnad tõusnud keskmiselt 15 protsenti.»

Ja veel on üllatusi varuks. Ohtul tulen kinost. Näitasin üles indiiduuaalset entusiasmi ja läksin vaatama üht itaalia noorukitele rangelit keelatud filmi, arvates: ju seal siis peab midagi jne. Aga keelatusse rangus olenes paljalt sellest, et film mängis kloostri. Vatikan ikkagi siinsamas. Kõnnin koju ja mõtlen, mida järgmisel päeval kolleegidele serveerida, et mitte päris ärahihitatud olla, — korraga algab padin. Tursumine. Tõrtsutamine. Mürin. Vaatan kella. 3 minutit puudub keskööst. Veel — veel — veel — ja panebki 74. aasta jaanuari vasikakari üles-alla mööda Bologna peatänavat, juttu läheb valjemaks, samm nagu kiiremaks.

Jälle oma elemendis. «Bologna oleks nagu sild Põhja ja Lõuna vahel.»

Vanim ülikool Euroopas.

Kaks (!) viltust torni. Ja mult küsitakse, kas ma Pisas ka käisin...

(Tsitaadid oild Galileo Galilei, August Sangalli, Alan A. Milne'ilt, Bologna turismi-prospektist, TASS-ilt ja taas prospektist.)

(JÄrgneb.)

...Kui ent poleks hulle, ei tõrku-
jaid, ei lootusetut mängu — jääks
paraku vist maa ja taevas kängu.

B. ALVER

galt etenduselt, mis on midagi
väärt, tood tingimata midagi kaa-
sa, mis hakkab assotsieeruma just
selle etendusega. Noorsooteatri «Ehitus-
meister Solnessi» puhul võiks seesugu-
seks midagiks kujuneda v a i k u s teatri-
saalis, kui see hakkab ühtäkki meeltesse
kinni. Eriline töökas vaikus, mis süni-
bib hulga inimeste pingsas tähelepanus
ja keskendatuses, ühises läbimõelduses
ja mõttetöös. Sellesse toovad lõõgast-
tust mõned humoristlik-südamlikud het-
ked, et tüki lõppedes taas tiheneda tun-
delis-mõttelikuks pausiks, kui tihenevas-
se lavapildes jääb otsekui igavese
tule leegina lehvima noore ekstaasis
tõdruku helendav rätik ning aplaus
tundub liiga proosalises finaali pidi-
liku apoteoosi kõrval. Kriitikallegi sun-
nib see peale pika järelemõtlemispausi,
sest vaistlikult tunned, et see, mis sün-
dis, purustas kitsad realetenduse raa-
mid. Et selle süvenemisega tehtud töö
üle pole õigust otsustada pilla-palla.

Ibseniaga silm silma vastu seistes
da terviklikult haarata püüdes saab se-
damaid selgeks, et ilusast poeetilise-
st fraasist «usald oma silmi!» kipub
klassikute puhul napiks jääma: sest nad
avanevad melle sootu rikkamalt, kui
mõistame ühtaegu ka nende ajaloolist
rolli. Ent paraku, kogu maailma kul-
tuuririkkuste poole sila-sinna kätt siru-
tades on meie haridus tahes-tahtmata
pisut jevgenioneginiilikuks jäänud. Nõn-
da puudub meil oma nagu kord ja kohus
Ibseni käsitus. Kooliraamatud aga —
oh hädal — orienteerivad meid meele-
segaduses hüplevate kompassinõelena.

Seda tausta on vaja meenutada, et mõis-
ta juba täna kõnealuse lavastuse ajaloo-
list osa meie kodumaises Ibseni käsitus-
selsamal eesmärgil on ehk üsna mõis-
lik tuua unustuse hõlmast avalikkuse et-
te üks Ibseni mõistmise vähem levinud
valem, millele tuginedes astus G. Suits
juba 1911. a. ristisõna Ibseni lihtsustava-
te ja labastavate käsitusluse vastu.

Vastupidiselt meie nüüdsetele (aga ka
juba toonastele) koolikäsituslusele, kus tea-
dipärast hinnatakse Ibseni eelkõige kui
halastamatut ühiskonnakriitikut, kel õn-
nestus «kaasaja elu täielikult draamavormi
üle kanda» (!), nägi «modern kriitika»
Ibseni eelkõige suurt kõrgromantilis-
tustajat, «kes Byroni ja noore Heine
mässulise kire realismi ja postivismi aja-
järku päästis. Midagi kõige jäädavamat
mõeldusest Ibseni praegusaja draamades
on selles, et nendes uusnorra kirjanduse
kõige fantastilisem unistaja elab, revolüt-
siooniline luuletaja, kes oma üksikult kõr-
gustikult igapäevase elu madalale tasan-
duse päevavõitlustest oma kunsti puhtas
pulmarilises «imelikku» ootab — suurepä-
rast poliitilist, usulist, kõlbelist maailma
pöörakut» (Ch. Collin).

Tõde on pahatühi äärmuste vahel. V.
Panso lavastuse kõige üldisema tähenduse-
ga kunstiline võit ongi selles, et ta
tänu eelarvamuste vabale lähenemisele
ja täpsele analüüsile avastab meile eak-
ka Ibseni paradoksi. Nimelt, et sümbol-
listiks, müstikaks ja pessimistikks mana-
tud Ibsen on ometigi sügav psühholoo-
giline realist, kes on küll midagi kao-
tanud oma parimate meheaastate loo-
mingu lõõgijõu teravusest, kuid jää-
nud ometi ka truuks oma sisimale elu-
kreedole, argumenteerides tema ka-
kus müüd täpse, veendumusest kan-
tud loogikaga, koheldes ühtlasi seda

pliskut ja piiratud maailma, millest ta
uutele, avaramatele horisontidele ihkab,
suuremeelsemalt, humaansemalt, tole-
rantsemalt, sellega ometi kompromissi-
dele minemata. See on aga ka filosoof-
iline Ibsen, kelle kujundite mitmeki-
hiline realistlik konkreetsus omandab
suurte, üldistavate sümbolite tähenduse.

Lavastuse õnnestumise eeltingimuseks
on ka tõsiasi, et seegi Ibsen, «kes
kunsti puhtas pulmarilises «imelikku»
ootab», on väga lähedane V. Pansole,
nii lähedane, et me lavastust vaadates
tajume seda selgesti läbi tema elufilo-
soofilise võimenduse, tema veendumuste
nooruslik-avameelse manifestatsioonina.

Tüki lavale tuues pole lavastaja haka-
nud moderniseerida Ibseni meele vaba
teadvuse voolu, assotsiatiivsuse ja impro-
visatsiooni ajajärgu mäilse vastavaks,
vaid asunud kunsti siinlindu püüdma vana
meistri äraproovitud vahenditega, järgides
tema töötäpsust, mõttekultuuri, tema dra-
maturgia geomeetriselt ja loogiliselt läbi-
viidud arhitektoonikat. Nõnda materia-
liseerubki Ibseni kurikuulus sümbolism ka-
rakterite kordumatus, aga samal ajal tüpi-
seerivas realismis, misansteemide ja lava-
pildi avameelses sümbolikas.

«Ehitusmeister Solnessi», mida on mõn-
da liini eriti tähtsustatud tõlgitud kui
vanaduse, geniaalse inimese üksilduse või
koguni individuaalselt kriitika näidendit,
on sedapuhku loetud ideelise tundlikku-
sega, ilmse ammendamispüüdega mitte
ainult eetiliste, psühholoogiliste, vaid ka
elufilosoofiliste järelduste seisukohalt, nagu
selgesti osutuvad sententsidesse vermit-
tud lavastajamärkused ja teesl ausse tõs-
tetud Ibseni mõtted vaataja tarvis trükitud
proovisaali märkmetes.

V. Pansole on «Ehitusmeister Sol-
nessi» eelkõige näidend loojast ja
loomingust. Ja see on tõepoolest
ainuke suur ja keskne telg, millele tugi-
nedes on võimalik loogiliselt ja orgaa-
niliselt arendada välja teose rikkast proble-
emistikku — inimese ja isiksuse proble-
eme kultuurilooliste eepohide mur-
rangulises vaheldumises. Looja, ehitus-
meister Solness (H. Mandri) on küps
meister, esitatud juba vändri küpsetes
rembrandt-pruunides toonides, niisugu-
sena ainuke ere laik selles must-val-
ge-sinakashallis läbiviidud lavapildis
pruun-beežis Hilde Wangeli (Mari Lill)
kõrval. Elulaeva mastimänd, selle elu-
töö ja pürgimusi sümboliseerib fooni
vertikaalselt pooleks jaotav, sirgelt
kõrgusesse tungiv tüüakas, kidaline
helekas tüvi, mis lõpuks finaalis ku-
jundab vertikaalselt kasvavate pinda-
de mängus apoteoosi inimestele-looja-
tele, kelle püüdluste säravaks eesmärgi-
ks saab lakkamatu eneseületamise
perspektiiv eetilises, loominguilises, filo-
soofilises mõttes, kes elu tühja-tähja
uppudes ei kaota silmist tõotatud päi-
kesepalstelise Apelsinimaa kutsuvat
ideaali.

Kui milleski on erinevus dramaturgilise
lähetealga võrreldes, siis oleks V. Pan-
so ja koos temaga ka H. Mandri nagu
kättesaadamatamad neile maistele murede-
le, silemistele ja väljastele taktistele, mis
seavad hädaohtu loominguilise ja eetilise-
filosoofilise ideaalide saavutamise ja mille-
st lavat oleb eriti kriisisituatsiooni es-
teetilise tonaalsus. Muidugi, ka aeg on mõn-
ingaid rõhke ümber asetanud, Ibseni kü-
simustele tema ootuste ja lootuste kohased
vastused andnud, ent Ibsenliku igavese
inimese igaveste küsimuste tuum on endi-
seks jäänud, nelle tuleb igal generatsioo-
nil uues konkreetsuses ikka ja jälle vastata.
Probleematika ja karakterite lavaline
nakatusjõud, tervikliku lavastajakontsept-
siooni realiseerimine ei ole aga ainult
kaptenitest, vaid ka meeskonnaliikmetest.
Ibseni puhul eriti, kus igahel on vaja
äärmiselt täpselt tunnetada rolli tuuma,
sisekonfliktit isenda (kui see olemas on!)
ja partneriga.

Meil, kes me jälgime seda konfliktit-
de ja printsipiide heitlust saali poolt,
on tingimata vaja ennast vabastada ar-
gimõtlemise šabloonest «poolt» ja «vas-
tu», «õige» ja «vale» kategoorilisusest
ja püüda tõusta Ibseni dialektilise mõt-
lemise tasandile, mille metoodika pal-
jastub vana meistri küsimuses: «On teil
kunagi juhust olnud üht mõtet lõpuni
mõelda, ilma et te mingile vastuvältele
poleks komistanud?» Kunstis loob selli-
ne mõtlemisviis karaktereid, kelle suht-
es looja on ühtaegu prokurör ja advo-
kaat. Erineva vaatenurga alt hinnates
vahetavad hea ja halb, õige ja vale sa-
gedasti kohad, — tõetunnetus, perspek-
tiivil säilitamine ja eesmärgile jõudmine
toimub vältimatult peapainutamise hinna
eest ka paratamatuse ees. Tõde selles
lavastuses sünnib sisedialoogis isenda
ja vestluses partneritega. Sama metoo-
dikat kriitikasse üle kandes alustagem
arutlusega nende probleemide üle, mida
on tõstnud juba eelkõneleja V. Tobro
oma retsensioonis «Teine tähetund»
(«Ohtuleht» 13. IV 1974). Näib, et kui
V. Tobro näeb Solnessis eeskätt vana-
nevat loojat, kes piinleb loomisjõu ka-
hanemise käes, ja väiklast filistrit,
kes teeb oma potentsiaalse konkurendi
elu põrguks, siis on see ainult osaliselt
õige, tähendades ühtaegu poolele teele
jäämist Solnessi sisekonfliktit mõistmi-
sel. Solnessi kriis on sügavam, avaldu-
da mitte niivõrd bioloogilises, kuivõrd
vaimses vananemisohus. See pole mitte
niivõrd loominguiliste ideede, kuivõrd
ideaalide kriis, mis Solnessi ahista-
tab. Ta ei karda mitte sedavõrd uut
noorust kui sellist, vaid uut lippu, mille
all see noorus võiks tulla. Rahulolematu
olevikuga, perspektiivitus tuleviku suht-
es viib ka kriisisituatsiooni minevikus
toimunu hindamisel, teravdab eriti valu-
saks isikliku eluõnne probleemid, mille-
le kõigele saabuv vanadus ja täielik
vaimne üksindus perekonna, ametiven-
dade, potentsiaalse armukese, majale
lähedal seisvate inimeste keskel anna-
vad erilise võimenduse.

See on meeleheitelituatsioon, milles
Solness tõmbab endale kaela veel eeti-
lise süü, kutsudes välja ka südametun-
nistuse kriisi. Oma konkurentide suht-
es käitub ta tõepoolest kui väikekodan-
lik filister, olles oma olemuselt ometi
kõige antifilisterlikum hing selles filis-
terlikus keskkonnas.

Kui V. Tobro näeb lavastuse suurimat
puudust selles, et nõrkade või isegi võõr-
tõttu partnerite tõttu vabaneb Sol-
ness automaatselt oma traagilisest süü-
st, mille (s. o. partnerite) tehtud üle-
kohustus, siis tundub, et vajab ülemõ-
lemist, milles olei peitub Solnessi traagi-
line süü, seda enam et kriitik oma preten-
sioonides ei satu vastuoluli mitte üks Panso,
vaid ka Ibseni endaga! Kui näidendisse
süveneda, siis tõuseb veendumus, et mitte
konkurentivõitluses teostatud alatuses,
vaid eeskätt antud töötuse unustamis-
eest peitub peamine Solnessi traagi-
lises süüs, sest see tähendab ju ideaalide
reetmist, perspektiivil sulgemist inimlikku
ja loominguilises mõttes, tingides ühtaegu
ka alatus konkreetse üksikjuhu. Solnessi
konflikt noore Brovikuga on aga kompli-
seeritum, et seda võiks ühe suletõmbega
lahendada.

Konfliktis Ragnar Brovikuga on põh-
just näha Solnessi konfliktit olevikuga.
Ja siin osutub filosoofilisest seisukohast,
ideaalide kvaliteedist lähtudes vana
mees nooremast mehest noore-
maks. (Ibseni remargi kohaselt ongi
noor Brovik kolmekümnendates aas-

tates, hästi riides, natuke v i m m a s
seljagal!) Sest suvilate ja eluasemete,
nende olme- ja tarbimiskultuuri nähta-
vate sümbolite ehitamises näeb üks veel
oma ahvatlevat eluõnne, teine aga tun-
neb pettumust ja perspektiivitus, tun-
des ennast võõrana nende väga so-
liidsete inimeste hulgas, kelle seltskonda
noor Brovik vana rõõmuks kuulub.
Tänapäevastes terminites ümberõeldu-
na: üks on jõudnud tarbimisühiskonna
ideaalide piiratud tunnetamiseni, teine
on turris, et ta eneseteostus selles maa-
ilmas ei lähe küllalt kiiresti.

Vist pole häda selles, et Tõnu
Mikk mõjub karikatüürselt, sest pi-
sult karikatüürne see heakodanlik, so-
liidne maailm, keda ta esindab, ju ongi,
vaid tõsiasjas, et roll on kuidagi
tellinguis, sisemises krambis, kus näit-
leja kogu pingutus on rakendatud vana
Broviku füüsilise ja hingelise seisundi
edasiantamiseks, ilma et näitleja
saaks kätte sisemist vabadust niisuguse
kuju plastiliseks joonistamiseks, kes üht-
aegu esindaks seda väga soliidsete in-
imeste maailma, mille koorekihti ta kuulus
ja veelgi kuuluks oma poja kaudu
pärast surmaga!

Noore Broviku puhul ei otsusta tema
konfliktit Solnessiga kuigi olulisel mää-
ral tõsiasja, kas Tõnu Tamm venab vaa-
tajat Ragnar Broviku talendi olemas-
olus või mitte (aga kuidas talenti män-
gidagi!). Vähemalt Ibseni eetika järgi
ei sõltu sellest kuigi oluliselt Solnessi
süü määr, sest Ibsenliku eetika kohaselt
on kuritegu igasuguse, olgu suure või
väikese ande või isiksuse vaba arengu
mahasurumine. Ande pidurdamise kuriteo
laseb Ibsen oma Solnessil drama-
turgilise arengu vältel annulleerida. La-
vastuses on see esimene valguskilv Sol-
nessi eneseleldmise keerulises protses-
sis, mis kulgeb heleda prožektorit tugev-
datud valgusjoas.

Mis puutub aga traagilisse süüsse,
siis sellega pole koormatud mitte ainult
Solness, vaid ka enamik tema partne-
reist, kui lähtume tõsiasjast, et õnn o-
la suur talent on antud vähestele,
inimlik suurus peaks aga kätte-
saadav olema kõigile. Väikeses ja väik-
lases keskkonnas on aga surmaohus nii
inimlikus kui ka talent.

Solnessi traagiline süü Ragnar Bro-
viku ees piseneb aga isendast juba sel-
lega, et noormees võib olla arhitektina
andekas, aga inimesena kahtlemata kits-
sas, kes ka ise konkurentivõitluses on
võrdlemisi printsipiitu, althõima ja eest-
kostjate abil asjade ajaja, väiklane kah-
jurõõmukütt veel pärast oma eesmärgi
saavutamistki. Draamat läbivas kahe
inimesekontseptiooni vahelises võitluses
aga, millest üks kuulub uskumatu inimese
tugevusse, kutsub teda korda saat-
ma võimatut, teine aga külvab skep-
sist, umbusku, on Ragnar Brovik ase-
tatud moraalselt süüdistatu poolele
usu puudumisega oma õpetaja inimi-
liku eneseteostuse, moraalse eneseüle-
tamise võimaluse selle piirini, et te-
mani ei ulatu isegi mitte inimlikule enese-
ületamisele suunatud pingutuste ilu.
Või siiski?

Tundub, et Tõnu Tamme loodud Ragnar
Broviku hädatsev põhijoonis on isegi õige,
sest kes kuulub inimese väetikeseks,
jääb ka ise kasvus kängu. Kui aga ometi
näitleja tekitab hakkab mängima otsekui
omaette, lahus karakterist, muutudes ko-

Ühe filmistuudio paviljonis

Mõni aeg tagasi teatasid ajalehed M.
Gorki nimelise Laste- ja Noorsoofilmi-
de Kesktuudio autasustamisest Oktoobri-
revolutsiooni ordeniga: stuudio sai
viiekümneaastaseks.

1924. aastal ühendati 1918. a. loodud
erafilmiühing «Russ» Rahvusvahelise
Töölisabi Ühingu («Mežrabpom») ja
sellest sai alguse segaaktsiaselts «Mež-
rabpom-Russ». Aastaid eksisteeris ta
ainas mitteriikliku filmistuudiona Nõu-
kogude Liidus (1928. a. anti talle uus ni-
metus «Mežrabpomfilm») ja tema üks
peamisi ülesandeid oli ekspordiuuetele
vastavate filmide loomine. Sel ajal seo-
vad end stuudio L. Kulešov, V. Pudovkin,
J. Protazanov, V. Vertov, B. Barnet,
N. Ekk. Seal sünnivad maailma-
kuulsad ekraaniteosed «Ema», «Sankt
Peterburgi lõpp», «Tõngis-khaani järg-
lane», esimene nõukogude helifilm «Lä-
hetus eile» ja samuti esimene nõukogu-

de värvufilm «Grunja Kornakova»,
suurteos «Kolm laulu Leninist».

1936. a. stuudio riigistatakse ja reor-
ganiseeritakse lastefilmide stuudioks
«Sojuzdetfilm». Sinna asuvad tööle M.
Donskoi (M. Gorki trilooogia), S. Jutke-
vitš («Jakov Sverdlov»), hiljem Lenin-
gradist saabunud S. Gerassimov («Noor
Kaardivägi»). 1948. a. antakse stuudiole
M. Gorki nimi ja ta saab oma praeguse
nimetuse.

Stuudios alustasid oma tööd L. Kulid-
zanov, S. Rostotski, V. Sukšín ja paljud
teised tuntud režissöörid, operaatorid,
näitlejad. Ühtekokku on stuudio kontos
üle viiesaja filminimetuse, ent vii-
masteks saavutusteks peetakse S. Ros-
totski «Aga koidikud on siin vaiksed»
ja S. Gerassimovi «Armastada inimest».

Et kohtuda stuudio vanameistri, NSV
Liidu rahvakunstniku Sergei Gerassi-
movaiga, läksime paviljoni, kus tehakse
tema uue filmi «Tütred-omad» võtteid.
Vastamata pidustuselele ärevusele

terves stuudios, on siin asjalik ning tõ-
sine töömeelolu.

«Tütred-omad» on Gerassimovi elus
teine film, mida ta ei tee omaenda
stsenariumi järgi. Seekord on käsikirja
autoriks Aleksandr Volodin. («Ma
tundsin temas ära väga lähedase natuu-
ri,» ütleb Gerassimov, «ja seda nii ar-
vamustes kui ka kujutelmades, vaade-
tes, maitstes.») Filmi osalevad Tamara
Makarova, Innokenti Smoktunovski ja
professor S. Gerassimovi noorimad õpi-
lased URKI-st. («See on juba tradit-
siooniks saanud — kasutada omaenda
õpilasi filmis.»)

Ekraaniteos jutustab sellest, kuidas
lastekodus üleskasvanud ja tööstuskoo-
lisis haridust saanud tüdruk otsib ema.
Otsingud toovad ta Sverdlovskist Mosk-
vasse, perekonda, kus ema kannab sama
perekonna- ja eesnime mis tema emagi.
Paviljonis ongi käsil «Moskva korter»,
kus parajasti käib kahe peretütre juu-
res pidu. Tähtsatakse beibi ja tasapisi

areneb delikaatne, kuid vältimatu konf-
likt kahe maailmatunnetuse, kahe men-
taliteedi vahel.

Proov järgneb proovile. See pole teh-
tu mehaaniline kordamine (kulgi ope-
raatorite grupp, valgustajad ja heliope-
raator kasutavad neid kordamisi oma
ülesannete täpsustamiseks ja lahenda-
miseks), vaid loomingu kohapeal, terve
loominguilise grupi osavõtul, kus vaagi-
misele võetakse nii näitleja ettepanek
kui ka operaatori soovitus. Samas, nagu
möödamines, sünnivad järgmise võtte-
kaadri kompositsioon ja vaatenurk. Ül-
latavalt meeldiv on see väliselt rahulik
loominguilise asjalikkus ja näilik uue
sünni kergus.

Vahetevahel kontrollib lavastaja saa-
vatatut läbi kaameraakna, vahetab rep-
liike operaatoriga. Ja uuesti liigub ta
tegelaste vahel, soovib, kuulab, mis
nemad ütlevad, näitab, kinnitab leiu,
teeb oma ettepaneku (mille osatähta
võib-olla alles järgmiseks või ülejäre-
miseks prooviks läbi seedib ja materia-
liseerib täpses liigutuses või repliigis).
Meister liigub oma materjali sees ja
valib teraselt detaile, pisaaja — ja
kõige sellega kokku annab toimuvale
hinguse.

hät tühjaljaks sõnakaraks, siis tundub, nagu poleks näitleja küllalt selgesti tunnetanud rolli tuuma, Ragnar Broviku esimest uskumatu tooma loomust, mis teeb mehe kahtlustega mürgitamisega keegete, sest mees mürgitab ennast ka ise kahtlustega, levitades mürgiseid miasme oma ümbruseski. Igatahes tore oleks, kui Tõnu Tamm kasvataks noore Broviku tugevamaks vastaseks Hilde Wangelle, kaitseks kõvemini oma positsiooni kahe fillosoofia vahelises võitluses, tõestamaks, et noorus pole veel isendast vourus.

Inimene, kes on ainsagi sisekonfliktita õnnelaps ja ka ainus, kel pole vähimatki vastuolu Solnessiga, on majaanst dr. Herdal. Ibseni järjekordne paradoks on just selle harmoonilise hinge seltskonnas kulmineerida Solnessi sisepeingeld, pingutada viimseni kinni dramaatilise sõlme enne Hilde Wangeli tulekut. Kõike eelnenut arvesse võttes peaks see Solnessi poolt mees-mehe vahel nelja silma all kavatsetud jutujamamine kujunema mitte üksnes meditsiiniliseks konsultatsiooniks (ja mitte ainult proua Solnessi kahtluste mõjul, vaid ka meeleheite mõjul arukaotuseni jõudva enesetunde seisukohalt), veelgi rohkem aga eetiliseks arupärimiseks, otse provokatsiooniks, mille vältel Solnessi piirav üksilduse müür viimse piluni sulgub.

Ent füüsiline kaugus teineteisest, millele stseen on üles ehitatud, ei suuda ometi luua sellise hingelise kauguse illusiooni, mis meid valusalt puudutaks, kutsuks esile sisemise sunni sirutada hädasoiljale kätt või anda talle vajalikku kõrvakillu. Jääb vaid mulje, et huvitavana kavatsetud vestlus ei kujunenud oodatult huvitavaks, ootuspärane dramaatiline gradatsioon aga takerdub paigaltammumiseks. Viga näib peituvat nii majaanstis kui ka Solnessis. Esimene (Sander Raus või Tõnu Saar) võiks tunnetada ehk veelgi täpsemalt ja teravamalt dr. Herdalis tüüpilist enesega rahulolevat väikekodanlast, kelle valmne läbilaskevõime suudab seedita vaid sensatsioon järgi lõhnavaid intilimelu fakte, kes on aga lihtsalt resonanceerimisvõime, laveeriv ja äralibisev elu suurte küsimuste, keerulsemate hingehädade ees; indifferentsne ja inertne eetiliste eesküsimuste suhtes; lohutaja, kelle lohutused ei juhi ummikust välja, nende abil on kergem surra kui elada. Ent ka Solnessi esimest ristiriidu isendaga, jutujamamisest eelduste kohaselt tõusvat lootuste ja pettumuste voogamist, kipub varjutama väsimuse ja tardumuse jää, mida rõhutab ka lavapildil ühtlaselt külm valgus.

Ühelt poolt on ju isegi hea, et H. Mandri ei mängi Solnessi meist liiga deemonlikku kaugusse, teiselt poolt — aga kui deemonlikkus jääb liiga kapslisse, kui vana mehe hingevalu ja üksindus ei ulata meid puudutama, piseleb ka võitlus tema pärast, satub hädahoitu ta põrundpääsuse tsatskilik dimensioon. Tõepoolest, ka Ibsenil on kord juba komme aeglaselt, siit ja sealt nurgast takseerides, liikuda ülestõstetud küsimuste vastuste andmise suunas, ent vastuste sugereeriv kuma peaks siiski ehk ka juba eelnevalt värvima Ibsenlikke küsimuste küsimusi. Nõnda peaks Solness juba enne Hilde tulekut eneses kandma Ibsenit-«tulesüütajat» erutanud küsimusi: milleks on meil õigus kasutada meis peituvat deemonlikku, sugestiivset jõudu, kas meil on moraalset õigust tõsta kätt iganenu vastu, kui koos sellega saab surmahoobi ka mele kaasinimeste elumõte ja eluõnn? Nende küsimuste kuuldavus on eelkõige sümbolistliku kaksiktähendusega võimtestenide ja võtmesõnade saali jõudmisest. Solnessis

aga tahaks näha rohkem mitte kustu- nud, vaid seisvat vulkaanit, kes võib plahvatada linnu jala tõukest. Mandri aga kipub praegu nii oma sisedialoogis isendaga kui ka suhtlemises partneritega jääma õige pisut siledamaks kui see kidaline tüvi, mis teda sümboliseerib, mistõttu kipub pisenema ka rolli inimsoo suuri põhiküsimusi haarav alltekst.

Kõik senised pretensioonid ulatuvad puudutama eeskätt 3-vaatuselise näidendi I vaatusel I poolt ning kaotavad terviku seisukohalt oma teravuse tänu eriti Solnessi naispartnerite väga tublile osatäitmisele. Aga ka Mandri Solness lööb õitsele, kui algab tema väljamurd talenti ja inimest hävitavate tegurite painest. Ent just päikeselaste õnne nimel tuleks ka hingeaitrate ja vaimselt küürakate teemat läbi- paistvamaks arendada, et läbinägelikkusega vaimselt relvastuda elu pimedate jõudude vastu.

Üks osa sellest programmist, eriti mis puutub arvete klaarimise minevikuinimistega, täidetakse juba praegu väga kõrge tasemel, tänu eriti suurepärasele partneritele Silvia Laidlale proua Solnessina ja Mari Lillele Hilda Wangellina, aga ka noore näitleja Marje Looritsa tulemusrikkale tööle.

S. Laidla on oma naisevalistuga haaranud kinni rolli kõige sügavinimlikumast tuumast, alistanud sellele kõik kõrvallinnid ja jõudnud nõnda elava karakterini, mis pole ideekandja selle sõna lihtlabases tähenduses, kuid mille ideeline koormus on samal ajal ometigi suur. Rolli inimliktoitvaks tuumaks on Laidlale proua Solnessi surnud kaksikud ja tühjaks jäänud lastetoad, mis tema tüüpi naisele tähendab laulmata jäänud elulaulu, realiseerimata kutsu- must. Neid tühjaks jäänud lastetube kannab ta endaga kaasas alati ja kõikjal, need määravad ta vastastikusest sü- tündest kantud, telnetest vältivad suhted Solnessiga, sellest sõnades ja religioosse «tarkusega» mahasalatud kaotusest an- nab ta haarava metafooriga märku lii- gutavas jutustusel majja põlenud nuk- kudest. Ent sama metafooriga mängib Laidla ilusasti, diskreetselt, natuke nu- tuselt (aga sobival!) lahti veol proua Solnessi olemuse teise põhijoone, ta lootusetu aheldumise minevikuideaalide — esivanemate portreede, perekonnapi- side, siidualetide külge. Temast õhkub hauakambri lehka, traagilise huku pa- ratamatust elu paratamatus uuenemis- ja noorenemisprotsessis. See vana naine on usu puudumisega mehesse asetatud noore Broviku kõrvale ning näoga tu- levikku pööratud mehe vastu. Oma au- tomatiseerunud, robotlikus kohusetun- des võiks ta libastuda karikatüüril, kui ta poleks nõnda haletsusväärne ja ko- hutav korraga, suur holutus elavalt su- remisest, kui kaob elamise mõte ja ees- märk. Eraldi väärib esiletõomist Laid- la meisterlikkus sümbolistlike võtmesõ- nadega opereerimisel. Kuulatagu vaid, kuidas ta ennustab vana Broviku sur- ma, mõistukõneliste tagasihelkidega ise- endale!

Ilus kordaminek on ka Marje Loorit- sa Kaja Fosli* — Solnessi raamatupida- janna, too proua Solnessi noorem väl- jaanne, kes erineb viimasest mitte too- ni erinevuse, vaid intensiivsuse poolest,

* Iivi Lepikut selles rollis pole näinud, küll aga tahaks tõrjuda tagasi talle rolli täitmise etteheidetud süüdistuse haiglu- ses, sest just haiglus vastab Ibseni re- margile!

nagu erineb tema helehall tualett proua Solnessi mustast nahkhiirekostüümist. Noor näitleja loob selle moodsate elu- ideaalide seisukohalt karikeerimisele avatava kuju väärika suhtumisega te- masse, välise lavalise sarmiga, mis ei suuda katta oma mina grotesksuseni ko- ledat kaotust. Mõlema naise esinemine kahe peale kokku tekitab aga keskkon- na, mis veel kord demonstreerib, missu- gust moraalselt ja intellektuaalselt hu- kutavat sood kujutab endast truualam- lik pime alistumine ja orjameelsus nii orjataridele endile kui ka isandatele.

«Ehitusmeister Solnessi» päikeselast Hildet on kriitikaajaloo moralistid man- nanud põrgu põhja ja teda on imetle-

HILDE (MARI LILL) JA SOLNESS (HEINO MANDRI).

tud maailmakirjanduse üheks veetleva- maks naiskujuks. Imetluse ja armastuse märk otsaesel, läbi lastud südamlük- rõõmsaid kiiri kiirgavast huumoripris- mast, on see nooreks naiseks sirguv tü- tariaps toodud ka Noorsooteatri lavale, kus ta kujuneb nooruse ja järjest noore- nemist ihkava elu sümboliks. See roll ei nõua tavaliste mõistete järgi plitlilist, küll aga põnevat näitlejat, kelle värv- gamma ulatub mahutama emantsipeeru- nud tüdruku väljakutsuvalt robustse- võitu allüüril, sisemise poeesia, naiseli- ku vaistutarkuse, meheliiku arukuse ja otsustamisvõime. Mari Lill on varemgi oma eelsoodumust Hilde Wangeli tüü- pi naiste kujutamiseks üles näidanud, ent sedapuhku tõestab oma andekust seesu- guse uue sulami andmisega, mis ei kor- da eelmisi. Mari Lill avab selle rolli si- sukalt ja kuidagi ei oska temas näha ainult muusa domineerimist. Ta tuleb ajaliku tüdruku nähtu sisse nõudma, teda võetakse vastu peaaegu lapsena, kuid ta kujuneb sedamaid mõttelilit- seks, hingesugulaseks, psühhoterapeu- diks, prokuröriks, advokaadiks, ka muusaks ja kelleks veel...!

Mõnikord näib ta otsekui Lilli Ellert, aga ometi hakkab ta just ehitusmeis- trist endast välja rookima lillilertismil, õhutades kõikidest konkurentidest

kõige jäägitumalt ausamat — konku- rentsil iseendaga inimlikus ja loomingu- lises mõttes. Ta kujundab oma otsused välkkiirelt, otsekui mõtete ja meeleolu- dega mängeldes, aga kui neid lõpuni analüüsida, siis selgub, et ta on nooru- liku kergusega astunud üle paratama- tuste valus-teravate kaljunukkide üks- nes areneva elu ja tuleviku nimel, mis peab saama parem. See annab ta tule- keelena lehviva rätiku viimsele vilpe- le sügava, lavastuse põhilisi väärtuskri- teerlume avava tähenduse.

Need, kes on uurinud «Ehitusmeis- ter Solnessi» sündi Ibseni puht- isiklike ja sotsiaalsete läbelaamis- te seisukohalt, on siit välja lugenud kir- janiku viimsete hülise kiindumuste vas- tukajad, aga ka tema küllalt vastuolu- lisi suhteld Norra noore põlvkonnaga, kelle hulgas oli neid, kes klassiku au- väärssusse tõusnud meistrit kõrvetasid eelarvamuste ja skepsisega, aga ka neid, kelle loomisindu virgutavat poo- lehoidu ta sai tunda eriti ohtralt oma elu lõpukümnel, kuigi teda veel kümme- konna aasta eest («Kummituste» pu- hul 1886. a.) olid kriitikute poolt hullu- meelsuses või deliiriumis kahtlustanud (!)... Aga kas ongi vaja lahti kaevata kõiki neid muistseks saanud loomissa- laduste allikaid? Kõige tähtsam on va- hest ikkagi, et järelaegade silmis tõu- seb Ibsen ikkagi pjedestaalile kui suur, kõbbeliselts äreva südametunnistusega mõtleja, kes juba väga varakult tun- netas euroopalliku majandusliku hea- olu ühiskonna ideaalide piiratust, otsi- des südilt säravamaid sihte ning kaitses humaansed väärtusi. «Solnessiga» an- dis ta näite oma kunstilisest ja ideeli- sest uuenemisvõimetest, jõudes veel vanu- igi eneseületamisele, sotsiaalselt tähen- dusrikkale äratundmisele, et kõige tuge- vam pole mitte see mees, kes on ükski (meenutame Brandil), vaid need, kes asuvad ehitama üheskoos mitte viha ja sapiga, mitte kõledast kohusetundest, vaid armastuse looval jõul!

Järelikult on ehk kõige tähtsam, et elu- ehitamise keerukasse dialektikasse tungi- des andis Ibsen teose, mis on igiaktuaalne, ja tundub, et tema lavaletoomine on het- kel kuidagi eriti päevakohane. Tuletame meelde kas või «Sirbi ja Vasara» pikka poleemikat tõusikluse, olmekultuuri ja tar- bimisühiskonna probleemide üle, kus ker- kis üsna Ibsenlikult ka Ibsenlikkuse sõlm- probleem — Inimese dimensiooni! Või mõ- telgem nende probleemidele, mis teda seovad noore generatsiooni näidendiga «Külalised», milles jälle kord vana maja sümboli najal klaaritakse oma vahekordi mineviku, oleviku ja tulevikuiga.

Jah, kui «Külalisi» oli paljudel rõõm tervitada kui noore põlvkonna küpsuse- le jõudmise tunnistust, siis «Ehitusmeis- ter Solnessi» võime tervitada kui suure- le küpsusele tõusnud meistri teost, kes tahab ja oskab endas säilitada nooru- likkust. Annab pildada sammu, nagu sel- lele muu hulgas osutavad isegi selle la- vastuse erinevaid küpsusastmeid esin- davad osatäitmised!

LEENU SIIMISKER

Meenub tema vastus minu eelnevale küsimusele:

«Kõige huvitavam loomingus on loo- minguprotsess ise, töös näitlejaga — in- dividualiseerimine, näitleja muutumine inimeseks, säärase olukorra loomi- ne, et näitlejal oleks kerge selleks saada.»

«Mis tähendab saada inimeseks?»

«See tähendab saada isiksuseks. Inimene, isiksus — tema on ainuvalitse- ja filmikunstis. Ilma inimeseta ei ole filmikunsti.»

«Ja natuke varem, kui ma küsisin, mispooltest erineb see filmi tema eelmis- test töödest, ütles Gerassimov:

«See on isiksuste, mitte tüüpide story. Ja selles on ka filmi kohutav komplitseeritus, eriti näitlejate vali- kus.»

Ta ei taha midagi rääkida kogenud näitlejast, kes mängivad filmis, vaid «kõige huvitavamast» — noortest tu- dengitest, kes alles debüteerivad.

«Ljuba Polehhina (peaosas) ei ole niipalju osatäitja kui prototüüp. Mitte oma elusaatuse, vaid elutunnetuse poolest. Ma ei taha midagi avansseerida, see oleks ka ebapedagoogiline, kuid see on huvitav, väga huvitav.»

Et filmi probleemide juurde minna, esitan küsimuse: kuidas Gerassimov esitub mõistesse «probleemfilm»?

«See on lingvistiline labasus, mis ise- loomustab mõttelabasust. Mingit eraldi «probleemfilm» ei ole olemas. See pole üldse film, kui temas ei ole probleeme. Elu liigub edasi alalõpmatus võitluses uue ja vana vahel. Ja kõik, mis maail- mas toimub, kõik muutub prob- leemiks. Kuidas võib siis rääkida eraldi «probleemfilmist» ja üldse filmi- dest, mis ei ole seda?»

«Millised on teie uue filmi problee- mid?»

«Ma ei võtaks enda peale neid kõiki loetleda. Aga siiski mõned. Kõigepealt generatsioonide probleem, kuigi mõned väidavad, et säärast probleemi ei ole. Jah, traditsioon ei ole seda meile ette dikteerinud, aga peab mõistma, et gene- ratsioonid vahetuvad, et tuleb teed anda uuele. Ja mitte ainult teed, vaid ka oma koht. Igati sellele veel kaa- sa aidata. See pole sugugi kerge ja liht- ne. Edasi. Elu tõstab esile uued kritee- riumid. Ka neid ei võeta kohe vastu. Seegi on probleem. Siis mõtled sellest, mis on riigi kasvatatud tänapäeva inime- ne. Filmis pörkavad kokku

kaks traditsiooni, perekonnatraditsioon ja riigi kasvatuse traditsioon, mis on rajatud tööle kui inimese esimesele tarvidusele. See on konfliktne kokku- põrge ja lubab tõstatada küsimust, kuidas kasvatada inimest, kasvatada isiksust. Ja siit veel laiem küsimus inimese sobivusest tänapäeva tegelikkuse- ga, mis sulab kunsti ja inimeste küsi- muste küsimusse: kuidas elu elada?»

«Need on probleemid. Kuidas suudab filmikunst avaldada oma suhtumist probleemidesse? Kas ta peab pakkuma lahendusi või piisab sellest, et ta tõstab need küsimused üles?»

«Mõtlema panna. See on kunsti esi- mene ülesanne. Ja sellega aitab ta probleemi lahendamisele kaasa. Kõige huvitavam ja fenomenaalsem on kunsti ja elus tekkinud probleemide ning ra- hutuste sünkroonsus. Mina kui kunst- nik näen oma ülesannet selles, et raja- da teed uute temaatiliste kihtide juur- de, ootamata seda, et keegi esitaks ülalt- poolt säärase soovi. Minu ülesanne on pöörata tähelepanu sellele, mis nõuab partei ja riigi terast tähelepanu. Piisab probleemi tõstmisest. Mõnikord süüdis- tatakse mind, et ma ei paku retsepte (nagu näiteks «Järve ääres»). Ei, seda

ma ei hakka tegema. Või» mööda lasta. Minu ülesanne on tõmmata küsimusele tähelepanu. Ja kõik.»

Kas ongi vaja retsepte? Kas ei paku neid elu? Nii režissööri toas, kus me teed jõime, kui ka siin, paviljonis, «se- gas» mind kogu aja üks inimene, meie kolmas vestluskaaslane, geograa- fiadoktor Leningradist, kes tuli Mosk- vasse ja siia stuudiosse selleks, et na- katada vanameistri uue filmi ideega (inspiratsiooni selleks sai geograaf «Järve ääres» finaalist) looduse üm- berkujundamisest globaalses ulatuses. Mind see meeleu geograafiadoktor se- gas, Gerassimovi mitte. Ta pani mõn- dagi kõrva taha.

Viimane küsimus:

«Missugune osa on Gorki-nimelisel stuudiol teie elus?»

«Pool elu. Kaksikümmend kaheksa aastat. Siin on lavastatud kõik alates «Noorest Kaardiväest». Oma maja. Ar- mas, lähedane kollektiiv. Üks suur pe- re.»

Moskva—Tallinn

VLADIMIR KARASJOV

MAAILMANÄITUSE JA AMEERIKA JUTTU MEIE SISEARHITEKTIDEGA

4. mail avati USA Washingtoni osariigis Spokane'i linnas rahvusvaheline näitus «Expo 74», mis kannab deviisi «Homme päeva — uue, puhta elukeskkonna nimel». Näitusel demonstreerivad oma loodus- ja keskkonnakaitseala-seid saavutusi NSV Liit, Ameerika Ühendriigid, Kanada, Jaapan, Saksa FV, Austraalia ja mitmed teisedki riigid. Eraldi ekspositsioonid on Washingtoni osariigil, firmadel «Ford», «General Motors», «Bell System» ja teistel USA kompaniidel.

Ohe osa Nõukogude Liidu paviljonist kujundasid eesti sisearhitektid Toivo Gans ja Mait Summatavet, kes sellega seoses viibisid poolteist kuud Spokane'is. 250 000 elanikuga Spokane on Ameerika Ühendriikide majandus- ja kultuurielus tähtne seni veel väga tagasihoidlikku kohta. Miks korraldati maailmanäitus just seal?

TOIVO GANS: «Ka meile tundus see algul mõistatusena. Spokane asub Ameerika Ühendriikide äärmises loodeosas, Kaljumäestiku jalamil. Vaiksest ookeanist eraldab teda umbes 280 ja Kanada piirist 80 miili. Linn asutati 1804. aastal, kusjuures intensiivne elutegevus sai hoo sisse alles käesoleva sajandi 20. aastatel. Linnapildis domineerivad 1—2-korruselised nägusad elamud. Administratiivse ja kaubandusliku funktsiooniga kõrghooned (enamik kuni 20-korruselised) on koondunud city'sse. Looduslikult on aga Spokane väga kaunis: teda läbib samanimeline jõgi, mille astangud moodustavad linna südametsooni mitu koske; elamukvartaleid eraldavad aga puude- ja põõsasterikkad pargid ning alleed. Rohelus ongi üks tegureid, mis mõjutas USA valitsust maailmanäituse koha valikul peatuma Spokane'is. Teine ning olulisem tegur, millest kuulsime alles kohapeal, olivat aga osariigi võimude ja äriteeste soov teha Spokane'ile laialdast reklaami eesmärgiga muuta linn rahvusvaheliseks turismi- ja talispordikeskuseks.»

Moskva ja Spokane'i ajavahe on umbes 11 tundi. Kuidas mõjus see kellaja uperpall teie enesetundele ja töövõimele?

MAIT SUMMATAVET: «Algul kipusid ööd ja päevad tõepoolest segi minema. Uneajal olime reipad ja täis töötahet, päeval aga kippusid silmad vägisi kinni vajuma ja jalgade külge oluksid nagu seotud rasked pommid. Täielik aklimatiseerumine võttis 4—5 päeva. Montaažitööd laabusid meil hästi. Konteinerid eksponaatidega, mis tulid mööda veeteed, jõudsid kohale õigeaegselt. Tänu üksmeelsele kollektiivile ja tõhusale eelnevale ettevalmistusele oli juba 30. aprillil kogu Nõukogude Liidu paviljon «täies purjes», nii et 1. mai oli ka meile pidupäev. Selleks puhuks korraldati ekskursioon lähedal asuvasse River-Side'i rahvusparki. Hiljem kogunesime meie paviljoniga külgnevasse vene rahvuslikku restorani, kus näituse direktsoon soovis kõigile häid pühi ning avaldas kiitust tehtud töö eest. Ametlikule osale järgnenud banketil pakuti saajaprotsendilisel vene roogasid ja peab ütleva, et seekord maitseid need eriti hästi, kuigi kokad olid ju samad, Leningradi ja Moskva restoranidest.»

Vahemärkusena niipalju, et samal ajal viibisid Spokane'is seoses «Expo 74»-ga veel kaks Maarjamaa meest — bioloog Jüri Martin ja Tallinna Kunsti-toodete Kombinaadi kujundustööde ateljee meister Väino Fishmann. Esimene on meie ekspositsiooni teaduslike konsultantide osakonna juhataja ja jääb Spokane'isse kuni näituse sulgemiseni, Väino Fishmann osales aga Nõukogude paviljoni montaažitöös.

TOIVO GANS: «Näituse üldterritoorium asus päris linna tsentrumis: riikide paviljonid olid paigutatud vabas planeeringus Spokane'i jõe vastaskaldale, kunstlikule poolsaarele ja väikesele saarele. Kogu maa-ala jagunes omakorda viieks tsooniks. Iga tsooni üldilmes domineeris üks värvitoon, kas kollane, oranž, punane, lilla või purpurne. Onestunud oli ka kogu territooriumi valgustus. Ohtul olid mahasuunatud projektoriga valgustatud ainult teerajad ja üksikud skulptuurid aktsendid. Ameerika arhitektidele, kes oskustult planeerisid ja disainisid läbi selle keerulise konfiguratsiooniga maa-ala, tuleb täit tunnustust avaldada.»

MAIT SUMMATAVET: «Oma paviljoni kujundamisel olid aga igal riigil vabad käed. Kõige suuremad ja põhjalikumad väljapanekud olid Ameerika Ühendriikidel ja Nõukogude Liidul. Meie ekspositsiooni peakujundaja oli Üleliidulise Tööstus- ja Kaubanduspalati peakunstnik Rudolf Kliks. Nõukogude paviljoniga külgnes terrass, kus oli väljas «Inturisti» fotonäitus.

Meie paviljoni kujundamise põhi-

printsipi oli teadusliku programmi sügav ja kujundlik illustreerimine. Näiteks kultuuriosakonna ekspositsioon algas vanaaameenia kultuurist ning jõudis tänapäevani välja. Toivo Gansi ja minu kujundatud sektorid («Inimene ja biosfäär» ning «Endine biosfäär ja geoloogia») külgnesid paviljoni peasaaliga, mõjudes kogu Nõukogude Liidu ekspositsiooni avaakordina. Teistest meeldis mulle kõige enam Jaapani paviljon, kus rohketest popvõtetest hoolimata oli igasse tabloosse ja elektroonika abil töötavasse skeemi talletatud tohtu hulk informatsiooni.»

TOIVO GANS: «Minule meeldis Ameerika Ühendriikide paviljon. Eelkõige nende uudset mõju efektne ja teostuselt hästi korrekne disain. Popkultuuri kujundusvõtetele oli loodud mitu huvitavat dekoratiivset kujundigruppi, mis koosnesid valamutest, dušidest, kraanidest ning teistest sanitaartehtest atributeidest. Samal ajal oli Ameerika Ühendriikide ekspositsioon ka sisurikas. Seda ei saa aga öelda näiteks Filipiinide, Mehhiko ja mitme teise riigi paviljoni kohta, kus prevaleeris peamiselt reklaam. Ainuke stationsaarne ehitis näituseväljakul oli Washingtoni osariigi paviljon, mis jääb hiljem linna ooperimajaks.»

Kuidas hindate Spokane'i kultuuri- ja kunstielu?

MAIT SUMMATAVET: «Ajanappuse tõttu ei ole meie tähelepanekud eriti põhjalikud, aga sellest hoolimata oli sealse kultuurielu mentaliteet tunnetatav. Peaaegu täielikult puudus (vähemalt selle poolteise kuu jooksul küll ei märganud) igasugune kunsti valdkondi puudutatav informatsioon või reklaam. Veerandmiljonilises linnas on ainult sõnalavastusteater, ka kunsti-salongid on tagasihoidlikud ja seal eksponeeritavad taiseid ei olnud silmapaistvad. Põhilise osa oma vabast ajast veedab ameeriklane televiisori ees. Tehnilisest küljest on sealised saatelaitmatud (suur kanalite valik ja värviprogrammid), aga sisuliselt maitsetud.»

Maailmanäitus «Expo 74» on kaalukas rahvusvaheline sündmus. Näituse avas Ameerika Ühendriikide president R. Nixon. Kohal oli ka Nõukogude Liidu suursaadik Ameerika Ühendriikides A. Dobronin. Teie muljed sündmusest?

TOIVO GANS: «Tseremoonia oli tõesti pidulik. See toimus meie paviljoni vahetus läheduses. President Nixon ja kõigi osalevate maade esindajad olid suurel praamil, mille lehvisid nende riikide lipud. Pärast presidendi avasõnu raksatas kahurikogupauk ja mõne hetke pärast paiskusid õhus lõhkevatest kassettidest jällegi välja kõigi osavõtivate maade lipud, mis langevarjudega varustatult veel kaua hõljusid linna kohal. Järgnesid tervituskõned. Sõnavõttudevahelist aega aga täitsid ühendkooride ja orkestrite esinemised (kokku umbes 5000 inimest).»

MAIT SUMMATAVET: «Näituse avamise hetkest peale oli meie paviljon tihedalt rahvast täis. Ameerika üldsuse esindajad ja kohalik ajakirjandus hindasid kõrgelt Nõukogude Liidu ekspositsiooni. Mõni päev enne näituse avamist, kui kohalik televisioon tutvustas eri maade väljapanekuid, olid meie paviljon ja delegatsioon mitmel korral tähelepanu keskpunktis. Ameerika Ühendriikides veedetud aja jooksul kogesime, et ameeriklased on hästi kursis ja eluliselt huvitatud meie riikide mõlemapoolset viljakatest kontaktidest ning NLKP Keskkomitee peasekretäri L. Brežnevi ja Ameerika Ühendriikide presidendi R. Nixon'i konstruktiivsetest kohtumistest.»

Vestluse pani kirja
JAAK MAMERS

Läti...

...maalikunst on suurtelt ülevaatenäitustelt kõige enam meelde jäänud temaatika hoogsuse ja väga erksate, küllalt järskudes toonides koloriidiga.

Sedasama võis näha ka Tartu Kunstimuseumis viimastel läti kunsti väljapanekutel (läti nõukogude maali näitus 1963. a. ja Uldis Zemzarise teoste näitus 1965. a.). Seekordne Livija Endzelina (sünd. 1927) ja Imants Vecozols (1933) teoste väljapanek tutvustab aga läti maali kammerlikumat poolt. Eriti L. Endzelina looming paistab silma tagasihoidlikkuse ja äärmise väljapeetusega. Olgugi et L. Endzelina on esitanud ainult 21 teost, kannab väljapanek ülevaatenäituse iseloomu. Maale on siin aastast 1961 kuni käesoleva ajani. Aeganõudva, ülitäpse kujutamiseviisi tõttu ei ole kunstnik väga produktiivne. Domineerima jääb tema loomingus näitütmort: küllalt jõuliselt ja tasakaalukalt maalitud lakoonilised esemegrupid on küll üllrealistlik lõik tegelikkusest. Detailitäpsuse ja eseme materiaalsuse edasiantsemisel on L. Endzelina ainulaadne meister, jõudes isegi ajalehe- ja raamatukirjade väljamaalimiseni. Eriti emotsionaalsust ei tule tema teostest otsida, samuti ei ole ese ajendiks mitmetähenduslike mõttekäikude ahelale. Kuid esemed võivad meis äratada kodusoost («Taluleib», 1961), mõjuda külmalt ja kalgilt (triikraud lapse söögipöõlega terashallis toas — «Triikraud», 1962) või jääda üksikuks esemegrupiks määratlematus ruumis («Näitütmort tomatiga», 1969). Kuigi esemeaustus on saanud kunstnikku tema loometee hakul 1960. aastate algul — siis, kui hinnas oli hoopiski suurepindne dekoratiivsus — ja kestnud praeguseni, mil eseme väärtustamine kunstipildis on jälle tõusnud, lelab kunstnik alati varieerimisvõimalust ega muutu üksluseks. Olgu see kas või teokarpide sari. Tema iseendast ei ole Endzelina väljamoeldis. Kuid mustandava mere heidet mahajäetud teokarpide ja hukkunud laevade roostes kruvide näol on maalitud ainult Endzelinale omase huviga asjade vastu, nende krobepinduse või sileduse faktuurilise rõhutamisega, jäädes erakordselt diskreetseks ka selles olemusel sugereerivas ainevallas. Rohkem ebasteost kandja on maal «Nukud» (1973), mis osutub üldse näitusel erandlikuks.

L. Endzelina viljeleb meelsasti portreid. Et see žanr ei ole väljapaneku kandvaim pool, on põhjuseks kunstniku enda sõnade järgi arvukate seanssidega nõustuvate modellide nappus. L. Endzelina portreed on tavalises mõttes karakterportreed, kuid seejuures väga erineva lähenemisviisiga kujutatule. Kõige lakoonilisem on «Autoportree» (1967). Isa portree (1964) ja K. Grigulise portree (1969—1973) on olustikulise taustaga, viimane isegi ülipoeetiliselt lahendatud. Renessanslikult kaunina on kujutatud tütarlaps portrees «Malja» (1973). Üldse on kunstnikul selles žanris rohkem väljapeetud õrna ilu kui paljudes ülasjalikes näitütmortides.

Võrreldes L. Endzelina omaga, on Imants Vecozols näitusepool probleemivaseem. Erinevalt eelmisest väljapanekust on siin muidugi tegemist ka ainult viimaste aastate teostega ja pealegi on kunstnikul kalduvus hetkemeeleolude maaliliseks edasiantsemiseks. Tema amplituud on tagasihoidlikes toonides linnavaade ja näitütmort, millele lisanduvad mõned figuraalsed kompositsioonid. Tal on seerialiselt kaunis lähedasi töid (ehitusmaastikud, kannudega näitütmortid), milles püüab lahendada küllaltki rasked valge värvi kasutamise ning esemete õrnalt ja läbipaistvalt

KARL TIHASE — 60

60 aastat tagasi 27. mail sündis kauget Siberimaal eesti külas Koltsovas Tihase peres poisilaps, kellele anti nimeks Karl. On läinud aastad ja tollest samast pisipojast on saanud tänane juubilar, Nõukogude Eesti preemia laureaat, arhitektuurikandidaat dotsent Karl Tihase — mees, kes viimasel veerandsajandil on jätnud küllaltki ereda jälje vabariigi kultuurile.

K. Tihase lõpetas kiitusega Novosibirski Ehitusinseneride Instituudi arhitektuuriala ja kutsuti samasse õppejõuks joonistamise ja akvarelli kateedrisse. 1948. a. asus K. Tihase pedagoogilisele tööle Tallinna Polütehnilisse Instituuti ja on nüüd 1952. aastast graafikakateedri juhataja.

Selle põhitöö kõrval on aga juubilar suutnud korda saata veel palju, millel saab siinkohal peatuda vaid vihjajasi. Kõrget tunnustust on leidnud kõigepealt juubilaril töö eesti taluarhitektuuri uurimisel. Sellelt alalt on pärit ka kandidaadiväitekirja «Eesti taluelamu» (1954), mitu monograafiat, vastavad osad teostes «Eesti arhitektuuri ajalugu» (Nõukogude Eesti preemia 1966. a.) ja «Eesti kunsti ajalugu» ning kümned artiklid. K. Tihase ei säästnud ka jõudu Vabaõhumuuseumi rajamisel.

Esile tõstmata ei saa jätta ka juubilaril töid-tegemisi kunsti alal. Kõik tema rikkaliku pildimaterjaliga kirjatööd on illustreeritud ta enda emotsionaalsete sulejoonistega (harva kasutab K. Tihase fotot, kuigi on selgi alal oskaja). Akvarelliloomingust on saanud korraldada isegi personaalnäitusi. Trükit on tal juba ilmunud postkaardimapp, ilmumisel on album akvarellidega maaarhitektuurist.

Soovime juubilarile palju jaksu edaspidisteks saavutusteks nii teadurina kui ka taidurina.

Kolleegid

kujutamise probleeme. Ülihelkjat klaaskannu näeb nii mitmes näitütmortis kui ka figuraalses teoses («Akna juures», 1974). Kevadise õhuluse ja heleduse poolest on viimane üks tugevmaid teoseid näitusel. Tundub, et kunstnikul on eeldusi erinevalt impressionismi värevusest pindsemate valgusrikaste teoste loomiseks.

Ehkki nii L. Endzelina kui ka I. Vecozols on esinenud Moskvas üleliidulistel ja Balti liiduvabariikide kunstinäitustel, samuti võtnud osa mitmest nõukogude kunsti tutvustavast näitusest sotsialismimaades ja välisriikides (ka käesolevast ekspositsioonist välis NSVL Kunstnike Liidu välisnäituste referentse L. Endzelina teost Pariisi minevale nõukogude kunsti näitusele), on Tartu Kunstimuseumis esitatud iseseisev väljapanek mõlemale esimesele.

TAIMO KUUSIK

LIVIA ENDZELINA. «NATÜRMORT PÄHKLITEGA» (õli, 1966).

meditsiini- praktikas ja mujal

Arstid ütlevad, et neil on kõva käsk kirjutada haige inimese töökoht ajutise töövõimetuse lehele ja muudele meditsiinidokumentidele täielikult, lühendeid kasutamata. Nad pole selle korraldusega rahul, sest kuidas paigutada sinise lehe üheleainsale reale (tegelikult veel kolmveerand-reale) näiteks *Ida-Balti Bassein Kalavarude Kaitse ja Taastamise ning Kalapüügi Reguleerimise Valitsuse Tallinna Inspeksioon?*

Kaasa peab tundma ka sellele arstile, kelle patsient juhtub töötama asutuses nimega *Koondise «Eesti Põllumajandustehnika» Vätiste, Mürkkeemikaalide ja Muude Keemia-kaupade Kaubastamise Valitsus*.

Ja mine tea, kas tohter ise ei vaja midagi rahustavat, kui ta on kuulnud haigelt, et selle ametikoht on Eesti NSV Ehitusministeeriumi Vabariikliku Spetsialiseeritud Ehitustööde Mehhaniseerimise Trusti Tootmis-Tehnoloogiline Komplektseerimise Valitsus (ükskõik neli tähendust?)

Ja nii edasi.

Arsti kallis aeg ei ole tõesti mitte selleks, et pühendada see asutusenimedele väljakirjutamisele, õigupoolest kokkupigistamisele seesuguses kirbukirjas, mis muidu kuulub mikroskoobi all tuletikule poeme kirjutavate rekordiküttide harrastusvalda. Ja kui veel arvastada, et arstid n-ö. retseptoloogilistel põhjustel ei paista silma eriti loetava käekirjaga, muutub asi pinevaks. Pole siis ka ime, kui arst (ja iga teinegi suurema või väiksema kirjatõõgija) pruugib eestikeelses tekstis lühendit «Stroimehhanizatsija» (=too mainitud Eesti NSV Ehitusministeeriumi Vabariiklik Spetsialiseeritud jne.) või «Estinventartorg» (vrd. Eesti Vabariiklik Inventari ja Kaubanduslike Seadmete Hulgikaubanduse Baas) või «Esthimsnabsböt» (vrd. Keemiamaterjalide Turustuse ja Varustuse Eesti Vabariiklik Valitsus). Ega need tarindid eesti keeli just kurnilt kõla, ent on tublisti lähemad ametlikest nimedest, lühidus aga võrdub siin mõistlikkusega.

Vastab Vidrik Vussermann.

Ka minult küsitakse, mida ma arvan niinimetatud pikkadest asutusenimedest.

Vastan. Asutusenimed on mitte pikad, vaid konkreetsed ja täpsed. Katsuge midaagi välja jätta nimetuses *Oleilidulise Toodangu Kvaliteedi, Standardiseerimise ja Metroloogia Juhtivate ja Insener-Tehniliste Töötajate Kvalifikatsioonitöstmise Instituudi Leningradi filiaali Tallinna õppekonsultatsioonipunkt. Kindlasti leiaks hea tahtmise olemasolevate tingimustele asutuse tegevusest veel midaagi, mis esiletõstatud ja nimetuse monteerimist väärtsi. Kokkuvõttes ühesõnaga: mina kui suurte kogemustega keelekonsultant linnvaltillaste nõuannete alal pooldan asutusenimede ammuvat täpsust. Lühendid kui niisugused on real juhtudel ebaküllaldase mõtpeuduulikkuse näitajad.*

Kõige keerulisem kokku- ja lahkukirjutamine on abisõnade kokku- ja lahkukirjutamine. Selles vallas on palju pelgalt tuupida, vaadatagu kas või Vaigma-Remmeli grammatikakäsitlamatust lk. 395 j. või OS-ist lk. 851 j. Keele korraldajad ja grammatiseerijad on selles segases piirkonnas püüdnud luua reegleid või vähemalt mingeid seletusi. Üks selliseid seletusi on ka väide, et kui kaks mis tahes sõnaliki kuuluvat sõna on sulanud ühist adverbiaalmõistet märkivaks tervikuks, kus kumbagi sõna üksikult tema otmese tähenduse ei tajuta, siis kirjutatakse nad kokku.

Kui jälgida OS-is või grammatikas esitatud reegleid, siis selgub, et kõnealuse seletuse alla on kokku kantud õige heterogeenne materjal. Need loetelud on nagu mingisugune keele korrapärase panipaik täis paratamatu ja uunikume. Loeteludesse kuulub ka nimi- ja kaassõna ühendused. Nelst mõni jagu on mallidasa harukordne või vanapärane, ilma et tähenduse poolest midagi erilist «uut» silma hakkaks, näit. kas või ülesmäge ja allamäge, vrd. mäest üles ja mäest alla. Ent mitte alati ei nõua vanapärane või harukordne mall kokkukirjutamist: «Põhja poolt mägede poole, kaudu teid, kaudu maid reisis vana kuninganna tütre tütreid mehele panema», mitte kaudu teid, kaudu maid, olgugi et eessõnana on kaudu õige haruldane; «Lõokest tõusis kohe taevast», ehkki kohe poole, vastu on vanapärane. Mõne ühendi puhul jälle on mall tavaline, kuid tähendus teepoolest teisunud: karvapealt vrd. karva pealt, vastu oksa vrd. õun puutus vastu oksa. Jälgigem kolme juhtumit tähenduslikku külge. «Ting leiti karva pealt» — otsene, kõlge füüsilisem tähendus. «Kuradi vanaema luges juuksed üle karva pealt» — jällegi karva poolest otsene, ehkki väljend on fraseoloogilisemat maiku. «Rebane ei kaalunud juustu karvapealt» — tähendus juba «ühise määrsõna» oma. «Buss trügis mäest üles» — otsene. «Buss trügis ülesmäge» — niisama otsene. «Osava pugejana trügis Oostkoppel ülesmäge» — ülekanaline. «Peeter ujus Volgal vastu voolu» — otsene. «Peeter punnis kollektivis vastu voolu» — «ühine määrsõna». Nagu näha, langeb adverbiaalmõisteks muundumise piir mõnel juhul kokkukirjutamise piiriga ühte, mõnel juhul aga ei lange. See tõendab, et reeglitaajate seletuskatse aitab ainekust küll mõnevõrra korda luua, kuid deterministilise reegli mõlest jääb ta kaugele. Sellise olukorra kohta öeldakse, et kõnealused kokkukirjutusjuhtumid ei ole reeglilga hõlmavad, nad tuleb esitada loendina. Õigupoolest nad loendina esitatud ongi.

Kuivõrd üksiksõnutine on nimi- ja kaassõna ühendite kokku- ja lahkukirjutamine, seda näitab mõne eeskirja võrdlemine pisutki laiemale ainekustiga. Meil on käst kirjutada selja taga ja selja taha, kui tegu on füüsilise selja tagusega, kuna ülekanalistel ja eriti ajalistel (temporaalsetel) juhtudel peab kirjutama seljaga ja seljatahaga. Arutamine, milline juhtum on ülekanaline, võib kiiresti skolaстика teele. «Rändur lahkub linnast, ta ongi juba jätnud linnast...» vististi selja taha. «Rändur on linnast lahkunud. Ta pöördub, vaatab veel kord tornde poole ja mõtleb: nüüd on see linn...» — nähtavasti seekord seljaga. «Sammub edasi, aga... jäänud linn mölgumeeles» — kumb nüüd? Oleks lihtsam, kui tohiks selja taga ja selja taha alati lahkukirjutada. Aga ei tohi, sest loend keelab selle sõnapaari puhul, mida ta ei keela mõne täiesti analoogilise puhul. Samasugune skolaстика oleks võimalik sõnadega silme ees ja jalge all. «Edasi» 1974: «Parem, kui juhtide residents asub maa sildames. Nil on kogu riik neil silme ees.» Selge. Kui nad tulevad riigist ringreisil ja seisavad valitsushoone tornis, seljad silsepoole, siis on neil riik seljaga ja silme ees. Kui istuvad laua ümber, ninad koos, on neil riik selja taga ja silme ees (l). «Augustil oli kodutee jalge all.» Aga kui ta sõitis kodu poole lennukiga? Aga kui magamisvagnis (pikali)?

Õnneks ei kuulu jalge all ja silme ees loendisse, vaatamata sellele, et e-ilmus on harv ja pisut vanapärane. Nende tõsiasjade valgusel tuleb vaadata E. Nurme ja L. Vabamäe lahknevaile soovidele küsimuses, kas maad ja ligi tuleb kirjutada kokku või lahtu (SV 21. XII 1973 ja 29. III 1974). E. Nurme järgi tuleb kirjutada maad ligi, L. Vabamäe leiab võimalusi kokkukirjutamiseks ja tunnukse seda väga soovivat. Miks on muutumas tavaks nende sõnade kokkukirjutamine? Peamiselt sellepärast, et M. Under amal ajal niivõisi kirjutatakse; temast sai asi alguse või vähe-malt hoo: «Maadligi, vettligi maha, külgpidi sees» jne. Muide kirjutatakse Under kokku veel mõne sõna, mida on praegu tavaks lahtu kirjutada (Maardurand). Jäägu see maneer temale, nagu jääb Lutsule tema «Kevade», ja ärgu see meid kallutagu kummalegi poole. Maad+ligi kokkukirjutamisele tõukab — kuid ei nõua seda — malli harukordsus, sest tavaliselt tarindub ligi omastava-ga. Püsiva «ühise määrsõnalise mõistega» siin tegemist ei ole: mis on külgepidi sees, see on maad ja merd ligi lausa füüsiliselt. «Vanaema on juba üsna

maad+ligi vajunud» — en-nemini otsene kui ülekanaline ning pakub võimalust isegi skola-stiseerimiseks (kas otseseks maale lähemale vajumiseks pil-sab, kui vajub ainult ülemine ots?). «Alati maad+ligi su-rutuna on ta kogunud hingesse kibedust» — seda võrreldem sa-masisulise lausega «Alati vas-tu+maad surutuna...» Veel näide: «Meelitat ja koogutab, alati teine sakste ees maad+ligi» — täielik skola-stikajuhtum, sest kütütamine võib olla mõeldud füüsilisena või «vaim-sena». «Siis ma käratasin ja ko-he old plikal silmad vett+ligi» — jätaksin lugeja arutada.

Küsimus on, nagu selgub, sel-les, kas ühend maad+ligi (ja kas erinevalt ühenditest vett+ligi, palet+ligi, saatust+ligi jne. või koos nendega) tuleks normida selliste sekka, nagu on alla+mäge, selja+taga, või jätta sar-nasteks niisugustega nagu sil-me+ees, jalge+all, vas-tu+maad. Ehk avaramalt: kas ühes korrapärasust sisaldavas õlgekirjutuspiirkonnas peame keelekorralduslikult püüdma li-kuda sammhaaval loendi poole või reegli poole? Reegel tahab, et kaassõna kirjutataks nimisõ-nast lahtu. Loend sätib 1) nimi-ja kaassõna ühendid, mis alati kirjutatakse kokku (allamä-ge), ja 2) selliseid, mis olenevalt lgakordsest otsesusest või üle-kanalilisusest kirjutatakse kord lahtu, kord kokku (selja ta-ga). Kui lugeja leiab esitatud küsimusele vastuse, on ta E. Nurme ja L. Vabamäe vahel õigust mõistnud.

Kui palju lõpuni mõtlematut on abisõnade kokku- ja lahkukirjutamises, sellele vihjab ka E. Nurme soovitus kirjutada ro-helise vesti väel ja mitte rohelise vestiväel. Veel võib kergitada näiteks küsimu-se, kui kaugele ulatugu «liit-määrsõnaks sulamine» arvsõna + moodi puhul: üht moodi, teist moodi, kolmat moodi või kolmat moodi, kolmandat moodi või kol-mandat moodi...? Piisaku neist noppnäitelst. Abisõnade õlgekirja kompleksile tuleb juhtida volitatud keelekorraldajate tähelepanu.

HENN SAARI

Tervishoiministeerium peaks andma arstidele kui haritud inimestele loa asutusenimesid lühendatult kirjutada lihtsalt koolitarkuse põhjal: *El.-tööst. Plan. & Juht.-süst. TU & Proj.-Tehn.Inst.* (võit 112-53=59 täheruumi), *EV Inv. ja K/seadm. H/kaub. Baas* (võit 42 täheruumi) jms.

See oleks hädapärane või miinimumlahendus; parema lahenduse saaksime siis, kui asutused ise oma nimesid lühendatult tarvitsaksid. Nõnda-moodi talitabki näiteks *Eesti Teadus- ja Tehnikainformatsiooni ning Majandusuuringute Instituut*, representeerides end vahel *Informatsiooni-*, *koguni Infoinstituudina*. Maksimu-mlahenduse aga annaks see, kui asutused oma nimed päris korda seaksid, nii nagu näiteks *Elanikkonna Elukondliku Teenindamise Ministeeriumist* on saanud *Teenindusministeerium*.

Ent nagu igal pool mujalgi, on ka kõnealuses asjas sisemi-si reserve, mille rakendamine annaks suurt efekti ja kokku-hoidu. Näiteks spetsialiseeritud ehitustööd võiks olla eriehitustööd; väetised (mõeldud on mineraalväetisi), *mürkkemikaalid ja muud keemiakaubad* pole ühtekokku ikkagi mitte midagi muud kui *keemiakaubad*; *hulgikaubanduse baasid* pole nimetamisväärsed eeliseid *hulgibaasiga võrreldes*, samuti nagu *teadusliku uurimise instituut* on sama mis *uurimisinstituut* jne.

Taeva pärast aga hoidugem «lühendeist» *tehabi* (tähendab 'tehnilist abi') *kapehitus* (olevat 'kapitaalehitus', hääldub nagu *kappehitus*; vrd. *kappin-kubaator, kapplaud, kappviti-riin*) või koguni *perbüroo* (tä-hendavat 'perekonnaseisubü-rood' ja kostab nagu olmpo-din). Neil pole eesti keelega mingit pistmist.

HENNO MERISTE

Ajalooõpetaja *Olav Miken-berg* Tartust juhib tähelepanu sellele, et kuna lisaks sõna-lele *правительство* tõlgitakse ka *управление* eesti keeles *valitsuseks*, on meil mõnes paig-as valitsus valitsuses kinni. Ta soovib jätta *valitsuse* ni-metus ainult Ministrite Nõu-kogule, *управление* vasteks aga pakub *haldama*-sõna tule-tist halle. *Teedevalitsus* oleks siis *teedehalle, ehitusvalitsuse* asemele tuleks *ehitushalle, ma-javalitsus* muutuks *majahal-deks* ja *majavalitsejast* saaks *majahaldur*. Põhjenduseks toob ta järgmisegi väite: «Kõik praegused valitsused peale ühe on tegelikult haldusorganid ja mingeid valitsusfunktsioone nad ei täida ega saagi täita.»

Teiseks osutab *O. Miken-berg* sellele, et meil liialdatakse sõna *ennastsalgav* tarvita-misega «Meie sõjameeste en-nastsalgavus, tuletõrjuja en-nastsalgav tegutsemine — niisugused ütlemlised on omal kohal. Kurjast aga on näiteks «kergetööstuse töötajate en-nastsalgav töö tarbiija vajadus-te rahuldamisel». Tavalise kin-gapaari tootmiseks ei maksa küll ennast salata ega ohverdada, siin piisab korralikust tööst, kuid just sellest jääb mõnikord puudu. Ka näiteks majaanuure korraldamisel on *ennastsalgavus* vaid sõnakõlk-

Mida asjust arvatakse

sutamine, samuti nagu *võitlus* trepikojas puhtuse eest. Maja ümbrus ja trepikoda tuleb lihtsalt korras ja puhas hoida.»

Ants Roosnaalik kirjutab taas töömehemuredest: «Keele-veergudes» 25. jaan. 1974 kurdab elektrilukksepp *E. Jur-kahtam*, et meie töömees peab tihtipeale läbi ajama ebasuu-pärase tööriistanimetustega; meie sellealane oskussõnavara vajaks korraldamist. Lisaksin, et üksnes *A. Saareste* mõiste-lises sõnaraamatus leidub 10 erinevat puurimist, mur-deliste erinevustega isegi 20! Muide, meie vanadel meistritel oli puuritera jaoks nimetus *setel*, om. *setli*, erinevaid puu-rimisviise väljendati sõnadega *oherdama, uurama, mõlima, möllima, piigerdama, pukeldama, tikkama* jn. Meie esiisad olid meist tehniliselt täpse-mad! Edasi leiab *A. Roos-naalik*: «*Leets* tähendab hagu-de raiumise nuga ehk kirvest, lisanimeidega *kiin, kassar, noks, võsaja, võsal, võsar*. Niisugu-ses nimekülluses poleks patt panna leets märgitsemale lõike-tera (näit. treileets). Ja kas hakkilhamasin ei võiks siis olla *leetsik*?»

Tartlane *Ilmar Kahro* nen-dib, et nagu kõigis kultuur-keeltes, nii ka tänapäeva eesti keeles esineb palju ladina pä-

ritoluga ühesilbilise liitega *ad-, de-, dis-, eks-, im-, in-, kon-, per-, post-, pre-, pro-, re-, sub-, trans-* jne. algavaid rahvusvahelisi võõrsõnu. Ta jät-kab:

«Ladina keeles, samuti neis keeltes, mille kaudu nad eesti keelde on tulnud, üldjuhul esi-mest silpi ei rõhutata. Aga igal keelel on kalduvus võõrad sõ-nu assimileerida. Et eesti kee-les on sõna paarõhk esimesel silbil, siis püüab eestlane, eriti kui ta võõrkeeli ei tunne, ka neis sõnades esimest silpi rõ-hutada. Mõnede võõrsõnade puhul on selline rõhu esimesele silbile ülekanaline loomulik (näit. admiral, advokaat, e'ksemplar, instituut), palju-del juhtumitel aga võimatu: ei saa ju öelda di'rektor, pro'fessor, i'nspektor, ko'mp-ressor, re'spekt. Asi on selles, et neis sõnades on teine silp rõhutamisest vajavas kolmandas vältes. Seepärast ongi õige öelda di'rektor, profe'ssor, inspe'ktor, kompre'ssor, respe'kt, aspe'kt, konspe'kt, progre'ss, regre'ss, desse'rt jne. Viimasel ajal kõlab aga raadios ja veel enam televisioonis ning ilmselt nende mõjul tihti ka igal pool mujal kõrvolõikavalt ko'ns-pekt, pro'tsent, pro'tsess. Lei-dub raamatupidajaid, kes an-navad arveid i'nkassoks. Ei ole mõtet kangekaelselt püüda

alati esimest silpi rõhutada. Rõhk vahelduseks mujal an-nab keelele palju painduvust ja elegantsi juurde, rõhk esi-mesel silbil võib aga nii mõne-gi võõrsõna inetult kohmakaks ja lohisevaks, tihti ka ebasuu-päraseks muuta. Ja ega meie ponnistused aita, võõrsõnad jäävad ikka võõrsõnadeks. Püüdkem neid parem oma kõ-nes korrektsest kasutada!»

Vello Hanson, «haridus- ja teadusala töötaja küberneetika alal», saatis keeleveergudele edasi järgmise teadaande: «Teadmiseks. Haridus- ja Teadusala Töötajate Majas Raeko-ja pl. 14 toimuvad regulaar-selt peale remonti puhkeõhtud ja muud üritused. Palume osa võtta puhkeõhtust «Teile naised». Kontsert, seltskondlik osa orkestri saatel ja muud meelelahutused. Pääsmed saadaval HTT Maja garderoobis.» Kirja saatja küsib: «Jah, kas võtta osa või mitte? Kuidas suhtuda pakkumisse «teile naised», kui seesugune kord juba tehtud?» Palusime vastata *Vidrik Vussermannil*:

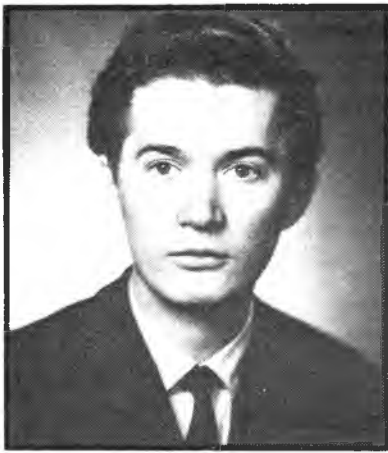
«Pakkumise teile naised on ootamatult äkiline kui niisugune ja mina isiklik-perso-naalselt sellisele avantüürilise-le üritusele esialgu ei läheks. Antud probleemil osas on äär-miselt tark jääda äraootavale positsioonile.»

See oli neli kuud tagasi, kui soovisime Eesti TV-R sümfooniaorkestri klarinetirühma teisele kontsertmelstrile Hannes Altrovile siis veel loodetavat edukat esinemist rahvusvahelisel noorte interpretatsioonivõistlusel Prahast. Ta oli tunnustatud parimaks meie maa 26 klarinetisti hulgas nn. mitteametlikul üleilmailisel puhkpillikonkursil Moskvas, sedakorda kandidaatide selgitamisel Praha võistlusele (vt. «Sirp ja Vasar» nr. 7, 15. veebr.). Konkursiks ettevalmistumise kõrval jõudis Hannes Altrov anda ära ka viimase eksami assistentuur-stažuuris Gnessinite-nim. Moskva Muusikapedagoogilises Instituudis dots. I. Mozgovenko juures.

25. aprilliks saabus 13-liikmeline Nõukogude puhkpillimängijate võistkond «Praha kevade» 26. konkursile (seekord seitsmel puhkpillerialal). Siit tuligi lisaks meie lauljate saavutustele suur tunnustus ka meie puhkpillikoolele ja Tallinna Riikliku Konservatooriumi dotsendile Juhan Kaljaspoolikule: tema kasvandik Hannes Altrov tõi koju esimese eesti puhkpillimängijana preemia ja laureaadi tiitli rahvusvaheliselt konkursilt. «Praha kevade» klarinetikonkursi 39 osavõtja hulgas 16 maalt tunnustati H. Altrovi esinemine III koha väärtiseks. Järgnevalt põgusalt konkursistatistikat ja värske laureaadi Praha-muljeid.

«Praha kevade» konkurs, Genfis asuva Rahvusvaheliste Konkursside Föderatsiooni liige, lubab võistlusele 18—30 aasta vanuseid noori, kes pole «kevade» senistel konkurssidel saanud I preemiat. Puhkpillimängijate võistluse kolme vöoru programmis oli neli kohustuslikku suurvormiteost, lisaks valitavad teosed, milles tugev kaal langes tšehhi ja slovaki heliloojate loomingule. Rangelt tuli järgida anonüümsusnõudeid, palade ettekande järjekorda jms. Igal erialal antakse välja üks I ja II ning kaks III preemiat. Ülejäänud lõppvooru jõudnud saavad I. järgu diplomi, hariliku diplomiga võib autastada ka teise vöoru parimaid. Eripreemiad (Tšehhi Muusikafondilt, «Jeunesses Musicales'i» Tšeh-

LAUREAADI TIITEL «PRAHA KEVADE» KONKURSILT

hoslovakkia osakonnalt jt.) on enamjaolt mõeldud oma maa noorte kunstnike ergutamiseks-toetamiseks. Võistlust hindab kaks žüriid — üks puupille, teine vaskpille.

Seekord kogunes Prahasse ligi 250 konkursanti 26 riigist, ca 40 osavõtjat igal erialal. Väljastpoolt Euroopat olid esindatud Jaapan (15 võistlejat), USA (12), Austraalia (2), Kanada (2), suurim võistkond aga oli Prantsusmaal 41 (!) ja Tšehhoslovakkial 33 osavõtjaga.

Konkursi kõik kolm vöoru peeti Praha Muusikaakadeemia suures saalis. Esinemis- ja harjutamisolud olid head, kuigi harjumatu oli lava ja žürii vahele improviseeritud eesriie. Edukaimaks meie pillimeeste grupist osutus Leningradi Kirovi-teatri orkestri flöödisolist 26-aastane Aleksandr Majorov, kes sai

ainsana I preemia, II flöödi-preemia teenis Aleksandr Galšev Moskva Suurest Teatrist. II oboe-preemia sai Gnessinite instituudi II kursuse üliõpilane Aleksandr Afanasjev, II fagotipreemia lätlane Andris Arnicans (Moskva konservatooriumi II k. üliõpilane) ja Nikolai Guskov Moskvast, II metsasarvepreemia Vassili Tarassov Moskva Suurest Teatrist, II tromboonipreemia Boriss Vinogradov Leningradi Füharmoonia Akadeemilisest Orkestrist. Saime kokku 8 preemiat ja 3 diplomit. Arvan, et kui võistkond oleks suurem olnud (praegu oli igal erialal umbes 2 osavõtjat, prantslastel aga näiteks 9 trompetisti), oleksime ka preemiaid rohkem koju toonud, olgugi et näiteks prantslaste suurearvuline võistkond omandas vaid kaks III preemiat ja kolm diplomit.

Toome siinkohal A. Majorovi kõrval ära ka teised I preemia võitnud, kes mängisid konkursil lõppkontserdil «Praha kevade» festivalikülastajate koos Pardubice kammerorkestriga Libor Pešek juhatusel: oboe — Radu Emil Chisu (Rumeenia), klarinet — Bohuslav Zahradnik (TSSV), fagott — Lumir Vanek ja Jiří Seidl (TSSV) metsasarv — Stanislav Suchanek (TSSV) ja John Mac Donald (Kanada), trompet — Vladislav Kozerka (TSSV), tromboon — Gabriel Madas (TSSV).

Esimeses vöorus mängis F. Kramafi Kontserti Es-duur op. 36 ja Saint-Saënsi Sonaati op. 167 (mõlemast nõuti kaks osa), teises vöorus kaht osa Weberi Kontserti Es-duur op. 74, Bozza «Bukoolikat» ja tšehhi helilooja V. Felizi Fantaasiat. Selles vöorus ebaõnnestus osaliselt mu esinemine pilliklapi tehnilise rikke tõttu, lõppvöorus suutsin aga kaotatud punktid kolmandale koha-

le tulekuks tasa teha. Mängisin seal Mozarti Kontserti A-duur KV-622 (selles õnnestus eriti II osa) ja Debussy «Rapsöödiat». Kogu võistluse tegi minu saatjana kaasa Gnessinite-nim. Instituudi oboeklassi kontsertmeister pianist Vladimir Pušetnikov.

Konkursi kõrval jäi muidugi vähe aega muusikalise Praha külastamiseks. Jõudsin siiski ära käia kolmes teatris (väga tugev on Praha Rahvusteatri balletitrupp!), «Praha kevade» avakontserdil (traditsioonilist Smetana «Minu kodumaad» juhatas Vaclav Neumann), kammerkontserdil Waldsteini lossis. Kui teatrite orkestrid olid keskpärase-mad, siis väga tugev kollektiiv (küllalis-orkestritegagi võistluses) on Tšehhi Füharmoonia sümfooniaorkester (peadirigent V. Neumann). Hakkab silma, et Praha kiidetud publikule on kontsert tšesti pidulik ja püha hetk, mis väljendub juba kas või riietuses. Kohtusin seal ka helilooja V. Feliziga, kelle Fantaasiat olen konkursil mänginud. Ta tänas mind ja kinkis mälestuseks plaadi ning noodid tšehhi heliloojate värskest klarinetimuusikast.

29. mail mängis Hannes Altrov jälle kodupublikule, esitades solistipartii Mozarti Klarinetikonserdis A-duur koos Eesti TV-R sümfooniaorkestriga Neeme Järvi juhatusel. Mis aga edaspidi kavas on?

Meeldivad on võimalused esineda koos suure orkestriga. On ju meie interpreetidel (eriti puhkpillimängijatel) neid üsna harva. Orkestrandiameti ja pedagoogitöö kõrval Tallinna Muusikakoolis tahaks aga uurida põhjalikumalt klarinetimängu ajalugu ja tänapäeva koolkondi (vene, tšehhi, prantsuse), n.-ö. ka pillimängu muusikateaduslikku poolt. Konkursi meenutades tänan eriti meie vabariigi Kultuuriministeeriumi ettevõtmisele osutatud suure toetuse eest.

PRIIT KUUSK

Beethoveni abonement finišis

Beethoveni instrumentaalkontsertide sarja lõpetas 16. mail sümfooniakontserdil Fantaasia klaverile, koorile ja orkestrile. Huvitav oli tutvuda tolle koosseisult ja ülesehituselt omanäolise teosega, mis algab ulatusliku improvisatsioonilise sissejuhutusega sooloklaverilt, kus keskse osa kujundavad variatsioonid koos orkestriga ja viimaseks, arendatud variatsiooniks ning finaalsiks liisandub koor. Siiski tundub teose sissejuhatus tervikuna olevat Beethovenile ebatüüpiliselt stiililist laadi ja mõneti nagu arenguvõimalusi otsiv. Seevastu köidavad lihtsa, diatooniliselt liikuva teema rikkalik arendus variatsioonides ja selle kujunemine pidulikkude kunsti ning ilu ülistavaks oodiks teose lõpus. Assotsiatsioon 9. sümfoonilaga on ilmne, kuigi teos on kirjutatud vilmasest 15 aastat varem.

Lõpukooriga tulid toredasti toime RAM-i noorte- ja poistekoor (koormelster Venno Laul), teenides kuulajaskonna üllisooja aplausi, mistõttu teose lõpposa läks kordamisele. Koor köidab puhta intonatsiooniga, meeldiva kõlavärvingu ja kuulekusega dirigendile. Pianist Valdur Roots esitas oma partii temale omase kindluse ja ansambli tugevusega. Kahjuks asetab klaveripartii faktuur so-

listi vahet liigagi sageli vaid saatja rolli.

Kontserdi esimeses osas kuulsime Ester Mäe Sümfooniat. Teos on lühike aja võtnud lalaldast tähelepanu, kõlanud mitmes vennasvabariigis ja Moskva dirigendi E. Hatšaturjani juhatusel ka Poolas. On märkimisväärne, et helilooja kavatses esialgu kirjutada vaid mõned miniatuurid sümfooniaorkestrile, sõandamata kohe asuda suurvormi juurde. Töö ajal aga materjal vormus otsekui ise kavandatud kaalukamaks, nõudes töötlust ja kujunedes sümfoonilaks arendatud tervikuks — sümfooniks, nagu seda helilooja ise nimetas teose esimesel tutvustamisel Heliloojate Liidus. Ja alles kolleegide üksmeelse soovitusel muudeti nimetus kuuldu alusel!

Tõepoolest iseloomustavad E. Mäe Sümfooniat äärmiselt lakoonilisus, tiheus, teemade eredus (omadused, mis on vältimatud hea miniatuuri puhul), hetkekski ei kao teost läbiv aktiivne pulss, korrakski ei jää aega «tukkuvatele» meeleoludele, tujukalt sünkopeeritud on isegi peateemaga kontrasteeruv laulev teema, esineb ootamatuid rütme, valmisolekut nõudvaid aktsente — kõike seda orkester Eri Klasi juhatusel ka kajast-

tas, kuid tundub, et teose paigutamine kava algusesse polnud siiski päris otsustav. Võrreldes prooviga, kus orkestril oli võimalus end eelnevalt soojaks mängida, oli esitus mõnevõrra karusem, ebatäpsem, rütmilistes kujundites kohati kokkusulav. Ilmselt vajab see huvitav teos veel mõningat sissemängu ja edasist detailsemat viimistlust, et mõjule pääseda kõigis nüanssides. Oma sügavalt rahvusliku keele ja eredalt omanäolise käsitlusega esindab kõnealune helitöö kahtlemata paremiku eesti sümfooniilises muusikas ja väärleb, et selle juurde korduvalt tagasi tuldaks.

Anton Bruckneri «Te Deum», milles osalesid orkestri kõrval Eesti TV-R segakoor ja solistid Kaie Konrad, Laine Mustasaar, Ivo Kuusk ja Mati Paim, paelus monumentaalse pidulikkusega, mida koor, hoollimata oma suhtelisest väikusest, hästi kajastas. Meeleolukalt vastandusid sellele solistide südamlikmeloodilised lõigud. Tähelepanuväärne meeldivatämbriline ja hästi kokkuvõetav oli ansambli koosseis. On eriti kahju, et ühise koostöö juhuslikkuse ja napp ettevalmistusae ei luba kõnelda lõpuleviidud tööst just ansambliilise kooslõulu suhtes.

Lubatagu lõpetada pärast kontserti fuajees kuulajaskonna keskelt mitmelt poolt kostnud lausega: «Ilus kontsert oli!»

ELS AARNE

HELILOOJATE LIIDUS

Möödunud nädala teisipäevasele töökoosolekul kõlasid vaheldumisi suur- ja väikevormid, vokaal- ja instrumentaalmuusika. Adu Veimelil on valminud Variatsioonid trompetile ja klaverile, mõeldud peamiselt õppetöös kasutamiseks (esitasid Raivo Tarum ja Thea Kochberg). Helilooja (Eesti TV-R sümfooniaorkester Roman Matševski juhatusel) kuulati Anti Marguste eesti rahvamuusikale tuginevat sümfoonilist tsükli «Runo» I, II ja III, mille puhul märgiti uudest lähenemisest rahvaviisile nii helilooja loomingus kui ka meie muusikas üldse. Raimond Lätte tutvustas (kvarteti RAM-3 kaasabil) laulusarja «Tulge meile» (Hando Runneli tekstid) meeshäälele ja -ansambli klaverisaatel, Hans Hindpere soololaule «Et õitseks maa» ja «Rannamaa laul» (Otto Rootsi sõnad, esitas Kaljo Räästas). Lastekoori «Eilerheln» ettevalmistuskoor kandis Tiina Ergma juhatusel ette Gustav Ernesaksa kahehäälsel laulude tsükli «Kalender» (kaksteist kuud) Ellen Hiidu sõnadele (hinnangudest: «G. Ernesaksal on kaks suurepäraseid omadust — ta teab, mida on tarvis ja oskab seda teha»).

Käesoleva nädala töökoosolekul oli uusloomingukavas Riho Pätsi 23-osaline «Mudilasmuusika» mudilaskoorile, klaverile ja lastepiilidele (esitajaks samuti «Eilerheln» ettevalmistuskoor). Valter Ojakäär tõi kolleegidele hinnata «Avaloo» estraadiorkestrile, «Mulasjutu kevadest» saksofonile ja orkestrile ning pala «Mina ei saa sinuta» (J. Kaplinski sõnad). Kuulati veel Raimo Kangro Divertimenti kammerorkestrile.

Lühidalt

EPT Rapla osakonna klubi saalis Alus andis 25. mail 10. aastapäevale pühendatud kontserdil Rapla meeskoor. Eo Heiliste juhatusel kantil ette operikoore, rahvalauluseadeid jt. teosel.

(Vt. «Sirp ja Vasar» nr-d 18—20)

Olivier Messiaeni looming näitab, kui palju on õppida hindu rütmikast. See helilooja on korrapärasest rütmipulsist loobumise saavutanud oma muusikas ajatuse või siis lõpmatu tunnetuse, mis otseselt kasvab välja tema kunstilis-filosoofilistest kontseptsioonidest, kus on püütud ühendada nii õhtu- kui ka hommikumaiseid elemente.

India ainevaldkonnal on olnud külgetõmbejõudu ka nõukogude muusikameestele. India motiive leidub vanema põlve heliloojate Sergei Vassilenko ja Sergei Balassanjani teostes, viimane on kirjutanud ka «Rapsöödia Rabindranath Tagore laulude teemadele». India valitsus on hoolega jälginud huviavaldusi oma maa kultuuri vastu ning jaganud Dž. Nehru nimelisi preemiaid ka paljudel Nõukogude teaduse- ja kunstiteinimestele. Premeeritud heliloojate hulka kuulub usbekk Muhtar Ašrafi balleti «Armastuse amulett» eest ja grusiinlane Salva Mšvelidze «India süüdi» ning vokaalbalaadi «Amrita» eest.

LEO NORMET

Eri kultuuride lähenemine, vastastikkuse huvi tekkimine tõovad ikka kaasa

elustumist. Ohtumaise kultuuri arengutendents on rohkem laiuline, hommikumaisest sügavuti suunda on kõige tuge-

vamini tunda just Indias. M. Mc. Lühani arvates on tänapäeva üldise elektroofitseerumise ja superkiiruste ajastul maailm muutumas üheks suureks küllaks. Lääne ja ida mehaaniline lähenemine peaks hõlbustama ka vaimset liginemist. India ehitab aatomiurimiskeskust, õhtumaalane aga tunneb elu mehhaniseerumise ja standardiseerumise protsessis üha suurenevat vajadust kontakti järele looduse ja isendaga kui osakesega loodusest. Siit ka need üha tihenevad kontaktiotsingud ideega, mis võtavad igasuguseid vorme. H. Hesse juuba 1923. aastal kirjutatud «Siddhartha» on muutumas mitmel pool bestselleriks. Valdakonnaks, kus vastastikkune lähenemine toimub kõige loomulikumal viisil, ongi olnud kunst.

India loovkunstnikud on tuginenud aegade laumärgidele ulatuvaltele traditsioonidele. On ju sealse filosoofidki kinnitanud, et ei ole võimalik luua ühtki vormi, mis juba potentsiaalselt ei eksisteeriks universumis: looming on

RAM-3 KÄIS SOOMES

Soome Vabariigi Haridusministeeriumi juures asuva Nõukogude Instituudi kutsel käis hiljuti teisel pool lahte Riikliku Akadeemilise Meeskoori kvartett RAM-3 (Konstantin Kasekivi, Ole Valgma, Vello Mäeots ja Kaljo Räästas) koos juht Olev Oja ning konsertmeister Valdur Rootsiaga. Võõrustajad seadsid eesmärgiks tutvustada oma maal eesti kvartetilaulu ja selle kaudu hoogustada soome neljapäälset ansambli laulust, mis teadupoolest sealmail õige laialdast harrastamist leiab ja üsna kõrgel järjel seisab. Eesmärgile vastavalt oli kavandatud ka reisiprogramm: Eesti laulumehed esinesid Kotkas, Kouvolas, Tampere ja Helsingis ja Espoos. Lauldi vaheldumisi koos kohalike kooridega, kes oma kavadesse peale soomlaste loomingu olid võtnud ka mitmeid eesti autorite teoseid ja rahvalauluseid. Selles mõttes kujunes eriti huvitavaks Sibeluse-nimelise Muusikaakadeemia saalis antud konsert, mille esmine pool koosnes üksnes Veljo Tormise seatud eesti rahvalauludest. Segakoor «Suomen Laulu» kandis Ensti Pohjola juhatusel tervikuna ette «Jaanilaulud» tsüklist «Kalendrilaulud» ning rahvapärimeste toetava «Raua needmise» (see oli praegu NSV Lõuna riiklikule preemiale kandideeriva teose kolmas ettekanne Soomes), mille vahele mahtus pool tosinat pala («Mere kosilased», «Suur härg», «Pisid pelu», «Arg kosilane», «Humal» ja «Liulaskmise laul») meie kvartelt. Tormis on muutunud soome kooride hulgas üldse õige populaarseks, tema loomingu on toodud loorbereid ka mitmesugustel koorikonkurssidel.

RAM-3 sai kõigil kontsertidel menu osaliseks, kiitva hinnangu andsid ansambli ning solistidena esinenud Valdur Rootsi ja Kaljo Räästale ka ajalehed. Nii ütles «Uusi Suomi» arvustaja Heikki Aaltolla, et «kvarteti kõlaline homogeenus oli oma laadilt vallutav, selle värviskaala ühtlane kameeleonlik vahelduvus kohati lausa imepärane.

Veljo Tormis on kogu maailma etnograafiale ja muusikaajaloole samasugune suurkuju kui näiteks Béla Bartók, võib-olla veelgi... sügavama mõjujõuga. «Eesti kalendrilaulud» on helilooja suur ning imepärane väärtus, virtuoosi noodisulega lüües tammuteesse poogitud noor oks. Regivärsi monotoonsusest areneb polütonaalne mitmehäälsuse maailm nõnda, et too monotoonsus siiski püsima jääb. Lauluvahenditega arendatakse välja orkestraalne väljendusjõud.»

«Kouvolan Sanomat» retsensent Jouko Törmälä tõstab esile kvarteti stiilset kavavalikut (selles domineerivad mitmesuguste maade rahvalaulused), kõrgeklassilist kunstilist taset ning teeb kokkuvõtte, et ka «meeskvarteti võib saavutada märkimisväärsed tulemused, kui tähis on seatud küllaltki kõrgele».

Kõlas liivi laul

Hiljuti külastas Riia kultuurimaja «Oktoober» 45-likkmeeline liivi lauluansambel (dirigent Dzidra Klavina) Kuramaa rannikut, esinedes põliste liivlaste asulates Kõigas ja Mazirbes. Mõlema kontserdi avasõnad ütles ansambli keeleline konsultant, tuntud liivi kirjamees P. Damberg. Liivi rahvalaule kogumise eesmärgist lähtudes kõneles muusikateadlane Dzintars Klavins.

Kontsertide esimeses osas esitati kümme D. Klavinski seatud liivi rahvalaule, teine osa sisaldas Veljo Tormise töötuses kolm eesti ja seitse liivi rahvalaule, viimaseid kuusid meie looduseõbrad sama ansambli esituses ülevaarihiliselt kokkuleidulekultuuri suvel Raiqastveres.

mateerias varem olemasolnud võimaluste realiseerimine. Selletõttu ei ole ka teoreetikud ja esteetikud püüdnud luua oma süsteeme, vaid kommenteerinud juba väljakujunenud, võiks isegi öelda, kanoniseerunud mõisteid. Muidugi, kommentaarid on võinud olla küllaltki isikupäraseid.

Sõna tõsisest mõttes käegakatsutava tõe traditsioonide tugevusest annab Mahabulipuramis tegutsev riiklik kujuritekol. Igal aastal valitakse üle kogu India kaksteist noorukit, kes hakkavad kivisse raiuma aina neidsamu jumalakujusid, mida on juba tehtud sajandeid ja mida näeb kõikjal templites ja muuseumides. Muidugi, iga kujuri töö võib läbi läbi mõni isikupärane joone sellest hoolimata, et seda teadlikult ei otsitagi.

Sellega, mis on silmaga tabatav, harjub võõrsilt tulnu tavapäraselt kiiremini kui kõrvukoostvate helidega. Neid tihka kuulab: küllaliskad hääled on ühed oma muusika üle lähevad sellel

Suure algustähega ja jutumärkides kirjutatuna käiks jutt vastseimast eesti ooperist, Raimo Kangro «Imeloo», mis «Vanemuises» lavaproovideni jõudnud. Juba veebruaris alguse saanud töösse lülitus võidupäha paiku ka armeeteenistusest naasnud helilooja ise ning nüüd on võetud kindel kurs juunikuisel esietendusele.

Möödunud kevadel Eino Tambergi õpilasena Tallinna konservatooriumi lõpetanud R. Kangrol valmis «Imelugu» juba õpingupäevil. Tööd tiivustas veendumus, et iga helilooja peaks jõudu katsuma lavalise suurvormi kallal, ainestiku määras arusaam sellest, et ooperit ei tulda teatrisse mitte ainult kuulama, vaid ka vaatama. Nii tekkiski idee laenata tegevustik Boccacciolt, kes on juba 600 aasta jooksul rõõmustanud inimesi oma sädeleva fantaasiaga. Koostöös heliloojaga kirjutas K. Süvalep vaimuka libreto, mille aluseks on «Dekameroni» kolmanda päeva esimene novell. See on lugu «Masettost Lamporecchiost, kes mängib tumma ja saab aednikuks nunnakloostri, kus kõik nunnad üksteise võidu temaga magada tahavad».

Ehk enamgi kui Boccaccio novelli pakub K. Süvalepa libreto võimaluse lavaliselt tuua ning muusikaliselt karakteriseerida koloriitset tegelasgaleriiid. Epp Kaidu ülemjuhatusel all on «Imeloo» hõivatud nii «Vanemuise» ooperi kui ka draamajõud, abi on otsitud koguni meie estraadilauljate hulgast. Masettona näeme Jaan Kihot või Tõnis Uibot. Tema pruuti Ermeliinat mängib-laulab Mare Puusepp ja külalisena Marje Aare. Karm abtiss on Milvi Koidu või Maimu Krinal, väravavaht Endel Ani. Individualiseeritud on autorid lähenenud kloostrihävle. Intellektuaalseid nunnasid, kelle ülimaks sooviks oleks mehega koos mõelda, kehastavad Aino Seep ja Anu Lomp. Hingelisi nunnasid, kelle arvates on mees loodud selleks, et temaga koos nutta, mängivad Anu Paavel ja Evi Vanamölder. Meeleliste nunnadena näe-

Mare Teearu sihikindel töö tõsise interpreedina on meie silmade ja kõrvade ees olnud üle kuue aasta. See viljakas arenguareng on täidetud settimise, küpsimise ja eneseleuga. Pidevat edasirühkimist pole miski väärunud: loomuline rahuldus on aidanud üle ka hetkelistest viltuminekutest. M. Teearu kui otsiv, raskusi trotsiv kunstnik ei libise mugavalt endale sobiva ja publiku omaks võetud repertuaari, ta rassib ühtlugu uudistestega, sunnib end avarduma, leidma uusi muusikalisi sümptiaid, teeb tänuväärset propagandat oma rohketele kontsertidele vabariigis.

Heino Elleri looming on M. Teearu repertuaari lahutamatu koostisosas. Kiindumus algas juba õpingute algul Soolo-fantaasia õnnestunud esitusega maestro juubelipäevil. Ka «Avarused», Fantaasia klaveriga ja Sonaat on saanud lähete lauale heliloojalt eneselt, kes hindas kõrgelt noort viuldajat.

Esmane kokkupuude Sonaadiga 1964 a. ühendas Mare Teearu pikaageks üksteisele koostööks Helju Taugiga. Järgnevad aastad on toonud teose korduvalt riigilist noodipuldile ja ikka on lisandunud ka midagi uut tõlgitusse. Seekord (10. mai õhtul «Estonia» kontserdisaalis) lõpetas Sonaat kava. Paraku tundus paigutus läbimõeldamatu. Elleri peen, sisuline, parimas mõttes komplitseeritud muusika ähmastus Babadžanjani efektselt orkestraalse, piisut õõnsa sonaadi kõrval, rääkimata juba lihtsast inimlikust väsimusest, mille ni paratamatult viib interpreedi (aga ka kuulaja!) viimase jõu väljapanekut nõudev teos. Vaheaja vaikne puhkus oleks

meelsasti kõlada. Rääkimata võõrapärase viisijoonisest ja arabeskestest kaunistustest sinna juurde, on juba tooni-kvaliteet ise harjumatu teiselaadiline, kuidagi erutavalt tundlik.

Indiaalse detailikultus avaldub ka suhtumises üksikisiksuse: vaatamata oma kuuluvusele tervikusse, on see nagu elav pisiorganism, mille väljakujundamine eeldab tait tõsist ja inspiratsiooni. India muusika elab ainult olevis, tema ettekanne on alati ainukordne ja iga hetke sellest on osatud nauvida. Kõlaga see hetk siis laulja huultel või kõige populaarsematel lautotüüpi keelpillidel, põhjaindia sitaril ja lõunaindia vinalt.

Nende metallkeeled on näppimisel erakordselt tundlikud (sooltest keeli ei kasutata eetilistel kaalutlustel).

Selleski toonikultuses võib kaasa kõlada kauge minevik, aeg, mil lauluheli sõnast ei eraldatud, vaid neid vaadeldi kui üht olemuse kaht aspekti. Sõna kandes mõistet, heli hingestatud ja tu-

me Maarja Irdi ja külalisena Marju Kuuti.

E. Kaidu, kellele «Imelugu» on V. Ojakäärul «Kuningal on külm» järel teine ooperilavastus, märkis, et teda köi-

Tartus teoksil imelugu

MARJE AARE JA MARJU KUUT «IMELOO» PROOVILT.

tis kõnealuse ooperi imelises, mis seisneb selles, et omal kohal tunduvad temas olevat ka inimesed, kes ooperilaulja moodupuu järgi vahet laulda ei oskagi. See fakt suurendab muidugi teose lavastuslikke võimalusi. Mis aga eriti oluline R. Kangro (nagu muide ka V.

Mängisid M. Teearu ja H. Taug

häälestanud Elleri esituse-vastuvõtu parimale lainele. Kahekseda on kasutu: lootuspärane, ideaalile lähenev ettekanne jäi sedapuhku ootama M. Teearu ja H. Taugi järgmist esinemist. Kuuldust meenuvad suure sisepeingega vormitud teemad, vastandlikule karakterile vaatamata sügava seosega. Rohkesti oli õnnestumisi arenduses, kuid valitsemata kippuv killustatus ja rabeledus madalad lõpphinned.

Arno Babadžanjani D. Šostakoviitšile pühendatud sonaati on populaarne ja meelsasti mängitav.

Selgete karakterite tabamine, väljatöötuse puhtuse ja kompakte ülesehituse poolest jõudis esile teose kaks esimest osa. Muidugi võiks valeda rahvusliku omapära kujutamise üle, kuid üsna omapärase tulemusena andis lõunamaalaste viiskäändude-rütmide murdumise läbi esimest tundepeisma. I osa algas vabalt voolava Gravega, milles vastastikuste, nagu kokkuleppivate repliikidega juhutati sisse Allegro energiat pulbitseva peateema. Väga meeldiv Andante sostenuto nii autori kui ka esinejatepoolsena. Jälle sai kõik alguse hästhaakunud, pizzicato kahekönnest, mis koos rahvuslikust koloriidist õhkuva meloodiaga moodustab osa peamiselt materjalil.

Finaal on efektselt, kuid tühjem. Rohked keerukad võtted panevad küll hämmastama interpreetide tehniliste võtmete üle, kuid jätvad üksikõikeks. Muidugi ei lange sõi esitajalle.

net. Seetõttu on lauluheli nagu päris-heliks jäänud, pilliheli selle peegelduseks. Sitaril viina peened vibratsioonid meenutavad lausa lauluintonatsiooni. Võiks ütelda, et orel oma ühtlaselt väljapeetud heliga, millele ei saa tunde-erksust lisada, on eriti mitteindialik instrument.

Helil ehk nada'l usuti olevat jumaliku tähendust. Seletati seda nii: muusikas ühine vaimne materiaalsega või teadvus objektiga. Sillaks nende vahel ongi heli. Seega pidi helis avalduma jumalik elujõud sakti, mis oli võimeline kehastuma materialistlikuks maailmaks. Seega tuleneb kõik olemasolev helist. Tähtslikus maailmapildis on igal hetkel kõik harmoonilises kooskõlas, kõik järgib muusikareegleid.

Muusikas muutub hääletu heli akasa kuuldavaks. Kogu universumit läbi akasa on muidu kuuldav ainult jumalatele ja kõrgemat liiki joogidele. Akasa ilmatusena leiab muusika vastukõla loo-gu looduses. Orfeuslik moment india

Ojakäärul ooperi puhul, see on nii sisulistelt probleemidelt kui ka muusikaliselt lahenduselt teravalt tunnetatav tänapäevalisus, mida ei suuda varjutada ka tegevuse faktilise toimumise ajaliumilise määramatus. Lootusi pannakse «Vanemuises» M. Aarele ja M. Kuudile. Estraadilauljate ja draamanäitlejate kasutamise tingib mikrofonilaulmise, mis on meie ooperis küll uudne ja tõelisele melomaanidele ehk algul segavgi võte, kuid E. Kaidu vastandab sellele usu, et võimekatel estraadilauljataridel peaks olema küllalt eeldusi kujuneda menukaiks muusikaindite-jaiks. Muusikalile teevad «Imeloo» mõneti lähedaseks ka kaks ulatuslikku tantsusteeni (liikumisjuht E. Drulle), mitte mingil määral aga muusika enda laad, mis on pigem sarkastiline kui koomiline ning kohati ennem tõsine ja nukkergi kui meelelahutuslik.

Etenduse muusikaline juht on Erich Kõlar, kelle arvates paistab Kangro ooperi puhul silma eelkõige väga suur uudsusetatõus, seda võrreldes koguni Tambergi ja Tormisega. Julgete kõlakombinatsioonide, orkestrivõtete ja -faktuuride kasutamise on Kangro läinud vahet äärmusteni, töö ooperiga on aga kaasakiskuv ja huvitav ning tundub, et on sündimas üpris omanäoline orkestrikõla. «Vanemuise» orkestrile on «Imelugu» üldiselt jõukohane, kõlalist vajakajäämist kardab dirigent vaid väikeaarvuliselt keelpillirühmalt, kes ei ole ehk täiel määral suuteline partituuri täitma. Omalaadset kasutab helilooja ooperikoori, kellel on kommenteeriv ja moraliseeriv funktsioon: mees-lauljad on orkestris, naised kas nunnadena laval või siis koos meestega segakoorina samuti orkestris.

Kui toredad, aga keerulised kostüümid ja lavakujundus (kunstnik Agu Püüman) õigeaegselt valmivad ning muid ootamatusi vahele ei tule, võime Raimo Kangro ja vanemuistlaste huvitavate kavatsuste teostumist näha veel sel hooajal.

JAAK ALLIK

Klassikaline pool kavast kandis tundesliku küpsuse pitsarit ja ilmutas mänguaparaadi täielikku kuulekust viuldaja taotlustele. Eriti paelus poognakäe peensusteni lihvitud liikumine, milles nii vaevale häälevad, häbbuvad puudutused kui ka robustuse piirini jõudvad tõmbed oli kvaliteetsed, ümarad, akustiliselt kaugele jõudvad ja alati sisulise põhjendatusega.

Händeli A-duur sonaati on vähemärgitav küllap suhtelise keerukuse tõttu, sest sisulisi väärtusi, mis Händeli sonaate alatihi kontserdilavale toovad, on siin suurimal määral. Piduliku Andante, särava Allegro, väikese mõtliku Adagio ja rõõmsameelse Allegro andis ansambel edasi suure joonega, oreliku kõlajõu ja erakordselt paljude erivärvidega. Händeli oli rohkem kui ülejäänud kavas selgelt tajutatvat üleolekut jäägitut naudingut musitseerimisest, mänguprotsessist.

Ka Mozarti B-duur Sonaat sisaldas potentsiaalselt kõiki eeldusi, parima resultaadid saavutamiseks: terviku lahendus oli eeskujulik, tempode ja kujundite valikus polnud midagi meelevaldset, kuid miski mõjutas partnereid niikuma kõrvale ühiselt valitud liinist. See avaldus kohatistes ebasünkroonsustes, nii mootorsetes kui sisulistes. Küsimärgi alla tahtnaks panna ka liialdatud tormipaisutusi koos hästi jõulise vibraatoga I osas (eriti, minoorsest tööt-luses) ja rahutud kolmekõnnakaheksandikke Andante's. Seevastu oli Allegretto väga selge artikulaatsiooniga, kontrastiderikas, graatsilisest pianissimo'st julge fortissimo'ni.

INES RANNAP

muütides on väljendunud Krišna laulu ja mängu kirjeldustes, mis mõjunud maagiliselt ning ekstaasiviivalt jumalatele ja loomadele, loodusele ja inimestele.

Nagu hiina, nii ka india õpetuses helide kohta on igaüht seitsmest põhilist võrreldud kosmiliste ja maiste nähtustega. Näiteks vastavad esimesele ja viiendale astmele planeedid Saturn ja Merkuur, tähtkujud Veemees ja Neitsi, värvid lootosekarva ja valge (või must), paabulind ja kagu, hing ja kael, imetus ja armastus ning veel üht-teist muudki.

Seitset põhiheli kutsutakse svara'deks, oktaav ise aga jaguneb 22 šrut'i'ks. Igal šrutil on oma iseloom. Esime-ne svara on neljas šruti (iseloomult mõõdukas), teine — seitsmes (mahe), kolmas — üheksas (raevukas), neljas — kolmeteistkümmes (puhastav), viies — seitsmeteistkümmes (rahulolev), kuues — kahekümmes (vaimustav), seitsmes — kahekümme teine (erutav).

(Järgneb)

MULJEID JA ARVAMUSI MAATAIDLUSEST

VELJO TORMIS,
rahvamuusikažürii esimees

Rahvamuusika elab meil praegu oma renessansiaega. See on rõõm, kuid toob endaga ühtlasi mitmeid uusi probleeme, mis ka ülevaatusel olid selgesti näha. Vähem muret on üksikesinejatega, nende areng on olnud järjepidev, oskusi on edasi antud otse, inimeselt inimesele, põlvest põlve. On kujunenud stiilitavad ja repertuaarinõuded. Rohkem on küsimusi ansambliatel, eriti külakapellidel, mis meil on uus nähtus. Millist repertuaari valida? Mis pille kasutada? Mis stiilis mängida?

Rahvalaul on meil aegade jooksul jõudnud käibelt sootuks kaduda, me peame ta uuesti üles otsima, leidma ka laadi, viisi, kuidas laulda. Tuleks silmas pida, et eelkõige vanale rahvalaulule, kuid ka pillilugudele oli oma lokaalsus. Sellepärast otsitagu kõigepealt üles oma kandi repertuaar. Abi saab Teatri- ja Muusikamuuseumist, Kirjandusmuuseumist, Teaduste Akadeemia folkloristidelt. Paikkonnale iseloomuliku materjali kasutamine võimaldab kavu koostada hoopis huvitavamalt ja kunstipärasemalt kui üldtuntud laulude korduv esitamine.

UNO VEENRE,
žürii liige

On hea meel, et niisugune üritus teoks sai ning et üle hulga aja pakkus rahvamuusikat nii palju ansambleid ja üksikesinejaid. Küllap kujuneb saadud kogemuste ja tekkinud elevuse toel edaspidi välja ka žanrisisene mitmekülsus.

IGOR TONURIST,
žürii liige

Suhtumine rahvamuusikasse on viimaseil aastail rõõmustavalt soodsalt muutunud. Mõnda aega söötis olnud harrastusala on jälle elustunud. Me oleme midagi õppinud, me ei vaidle enam, missugune peaks olema rahvapilli-orkestri koosseis, ei propageeri stamp-pille, vaid hindame vaba muusitseerimist. Sel viisil on inimeses loomulikult elav mängurõõm ja elulust leidnud ilmselt sobiva rakenduse. Külakapelle on meil nüüd lausa jalaga segada. Iga-sugu lihtsate, sageli improviseeritud ja omavalmistatud instrumentide rakendamine võimaldab orkestris kaasa liia ka neil, kel pole keerukama muusikariista käsitsemisoskust.

Ülevaatus andis pildi sellest, mis meil on olemas, nüüd võib edasi mõelda, kuidas ansambleid suunata, huvi arendada. Väga oluline on repertuaar. Tahaks, et sellisel ülevaatusel kõlaks eelkõige ikkagi traditsiooniline rahvamuusika, mille väärtust pillimehed isegi ei oska küllalt hinnata, pidades seda liiga «vanamoeliseks». Külakapellide noodikogumike koostajatele tuleb suureks kasuks põhjalik tutvumine erinevate ansambliate ja erinevate vajadustega. Loo valikul peab ju arvestama pille, millel mängitakse, et ei teki vastuolu instrumentide ja muusika vahel (näiteks torupillilugu kandlel!). Seni vaeslapse oosa jäänud laulu tuleks õhutada, see aitaks ansambli repertuaari mitmekesistada.

Ülevaatusel on taidleja elus tähtis koht: need panevad inimesed elama, mängijad hakkavad hindama seda, mida nad teevad, ning võrdluse ja juhistte varal kujundama ka uusi sisulisi töökspidamisi.

RAIVO LAIKRE,
meeskoori «Sakala» dirigent

Olen ülevaatusel jälginud mõneski piirkonnas ja nüüd sõitsin koos Nuija rahvaga Tallinna, et ka lõppvoorust osa saada. Võib ütelda, et jõukatsumisele,

Kehra sovhoosi a/ü. klubi seqakoor «Helin».

mis nüüd lõpule jõudis, elas kaasa kogu vabariik. See oli esimene võistlusüritus, mis oli määratud ainuüksi maa-kollektiividele ja tõmbas need ka n.-õ. põhjani kaasa. Ülevaatus positiivne mõju on ilmne: ta andis maakoorige tööle suurt hoogu ja küllap aitab kaasa ka tulevaste võistluste edukusele.

Lõppvoorud olid pääsenud küllaltki võrdvõimelised kollektiivid. Kõige ühtlasema tasemega olid meeskoorid, kus auhinnaaegade ja autsaiderite vahe oli suhteliselt väike. Tundus, et mõnigi neist esines tavalisest kahvatumalt seetõttu, et koorijuht ei olnud esinemisprogrammi lõpuni läbi mõtelnud ja oli kavasse võtnud laule, mis ülevaatus seisukohast midagi ei pakkunud, liiga palju komistamisvõimalusi sisaldasid või lauljatele lihtsalt üle jõu käisid. Esiletõstmist väärib Kilti, Rakke ja Väike-Maarja segakooride ühisesinemine A. Kasemaa juhatusel. Võib-olla tasuks maal üldse rohkem mõelda koopereerimisele ja luua, kus see võimalik on, majanditevahelisi koore. Oelduga aga ei taha ma alahinnata väikekoore, kellest mitmedki laulsid väga meeldivalt.

J. Tombi nim. Kultuuripalee tantsusaal koorige ülevaatuses hästi ei sobi. Akustika on kõledavõitu, lauljad neelasid peagi kogu õhu (aknad aga olid kõik peale ühe kinni naelutatud), puudusid ka sobivad poodiumid. Esinemiseks kasutatav saaliosa ei suutnud mahutada kõiki kuulata soovijaid, mistõttu saali teises pooles tekkis paratamatult laulmist ja kuulamist segav sumin.

RAIVO TAMMIK,
instrumentaalmuusika žürii esimees

Näib, et maa kunstiline isetegevus on nn. kergema muusika viljelemisel jõudnud linna omale järele. Võib-olla ka seepärast, et linnamusiitseerijad on selles žanris veidi tagasi läinud. Maal torkab silma hoogne tegevus. Ka muusikainstrumente näib jätkuvat.

Üldisemaid puudujääke sel ülevaatusel paistis olevat musiitseerijate paindumatus, dünaamika puudumine nende palades. Võimendus oli maksimaalselt tugevaks keeratud. Dünaamilise esituse puudumise all kannatas eriti Tanieli laul «Verelilled», mida kuulsime kuus korda. Soovida jättis solistide (ja ka ansambli) esitatavale kaasa-elamist. Kui vaatame meie külakapellide esinemist, näeme, vastupidi, kaasa-elamist ning särtsu. Ja see mõjub sümpaatselt, olgugi et vahel ei ole mäng ise päris puhas või õige. Mängurõõm, laulurõõm — see loeb ikkagi palju. Liia Keersalu (Valga rajooni Ala rahvamaja solist) laul meeldis sellepärast väga.

Üldiselt tahaks, et edaspidi oskaksid ansambliid paremini kasutada eri pillide kõlavärve ja neid kuulda lasta. Muidugi oleks kõigepealt vaja korraldada nootide paljudamine eri koosseisude jaoks. Praegu on noored pillimehed jäänud omapead.

Vokaalsolistid meeldisid meie žüriile, andsime isegi lisaks auhinnaisi kohti. Iseloomulik oli hea häälematerjal, vaba esinemine. Kui poleks ainult seda ülearust forsseerimist, liiga tugevat võimendust!

ILMAR KUDU,
Võru rajooni kultuuriosakonna juhataja

Ülevaatus pani Võru rajooni mõtlema. Meilt polnud ühtegi kollektiivi lõppkontserdil. Tõsi, lõppvoorus küll mõned olid ja auhindu saadi ka, kuid järele-mõtlemise vajadus on olemas. Meil oligi plaanis sügisel arutada maaisetegevust rajooninõukogu istungjärgul. Ettevalmistus on selleks nüüd tubli. Ülevaatus neli voo andsid tohutu sisulise materjali.

Järelduste tegemiseks on Tallinnast kaasa viia mõndagi kindlasti igal rajoonil, oli siin ju kõigis žanrites ulatuslik võrdlusvõimalus. Kahju, et eelmisest võimete võrdlemisest on nii palju aega möödunud. Järgmist kogunemist ootaks küll 1978. või 1979. a. pai-

ku. See aitaks siis ühtlasi järgmist üldlaulupidu paremini ette valmistada. Üldse peaks suuremate pidude ja ülevaatusüsteem olema tsükliline, pikema aja peale ette nähtud ja kooskõlastatud.

Ja ärge võistlusel seatagu eesmärgiks ainult võitu, mis ju iseendast on küll ka meeldiv asi, vaid nähtagu kokkulehtu tulu hoopis laiemalt!

UHTNA KOLHOOSI TÖOVETERANIDE NAISTANTSURINGI LIKKMED,
kes ülevaatusel said 1 koha.

Me oleme alles lapsekingades, mis sest, et endil aastaid parasjagu. Tantsime teist aastat, tööveteranide segakoor on meil kolhoosis ka. Algul oli tegemist, mitmed arvasid, et mis need vanad ikka tantsivad, aga näe, läbi oleme löönud. Koos käime kord nädalas, õpetaja on meil noor ja energiline, oskab valida tants, mis meile sobivad. Nii me pääsesimegi ülevaatusel lõppvooru. See on meile unustamatu elamus, seda enam et nooremas eas paljud meist pole saanud laulupidudest ega muudest kaugematest pidudest osa võtta, lapsed ei lubanud kodust välja. Nüüd on põnevus ja rõõm seda suurem. Esikohta küll ei julgenud loota.

Kergu kultuurimaja naisansambel: oh üllatust!

Päris nõutud näisid need kümme ansambli lauljat, kui Kreuksi-nim. Kultuuripalee Olevi saalis teada anti, et nemad on võitnud naisansambli hulgaks esikoha ja laureaadi tiitli. Ja mis siis lastest ning meestest saab, kui peab lõppkontserdi pärast kaheks päevaks Tallinna jääma! Oli seda kõlke veel vaja!

Tubli kollektiiv on Kergu kultuurimaja üks alustalasid, tegutsenud juba 15 aastat ja suur osa liikmeid laulnud algusest peale. Küla on väike, 8-kl. kool samuti, lauljate hulgas on peaaegu kõik kohapealsed ametialad esindatud. Kõigepealt muidugi kooliõpetajad, peale selle aiandi-, side-, apteegitöötajad jt. Oma laulud on leitud väljaannetest «Laulge kaasa!» ja «Meie repertuaar», need on rahulikud, sageli lüürilised laulud klaverisaatega või a cappella. Harjutatakse kaks korda nädalas. Ansambli kunstiline juht on kooliõpetaja Hermine Luukas, algklasside õpetaja, kes ütleb oma oskused ja kogemused saanud kursustelt. Kergu kool on tema esimene ja ainuke töökoht, tuli õpetajaks sinna 19 aastat tagasi ja 15 aasta eest pani aluse ka naisansambli.

Senine suurem ja tähtsam kontserdirais tehti möödunud aastal Pärnu rajooni esindajana Limbaži rajooni.

VÖRU KUTSUB!

8. ja 9. juunil on Võrus jälle rahvamuusikapäev, üldarvult kolmas ja teist korda vabariikliku ulatusega.

Pidu peetakse Kubija lauluväljakul. Laupäeval rahvakunstilõhetul esinevad oma rajooni rahvatantsurühmad, naiskoorige ja rahvapilliansambliid, ka üksikud kaugemalt tulnud külalised.

Pühapäevaks on oodata vabariiklikku orkestrijuhtide rahvapilliorkestrit, kutsutud on maaülevaatusel võitjad ja üldse paremad musiitseerijad kogu meie vabariigist. Kava on püütud koostada võimalikult mitmekülgne. Pillimängijate ja tantsijate kõrval esinevad oma rajooni leelutajad, aga loodetakse kuulda ka Kihnu naisi ja teisi. Üldjuht on Uno Veenre.

Laupäeval toimub lõdtopillimängijate võistlus, mille võitja saab Võru Rajooni TSN Täitevkomitee asutatud, August Teppo nime kandva auhinna.

Korraldajad ootavad osa võtma kõiki neid, kes mängivad Teppo pillidel (teatagu endast eelnevalt rajooni kultuuriosakonnale!), ja loodavad, et kaugematest kantidest peole kutsutud ei pelga Võru sõltu pikaks ja raskeks.

Kirovi-nim. kalurikolhoosi tantsusolistid Tiia ja Lembo Vösa.

EPT Nuija osakonna naiskoorige.

Ljahovi-nim. kolhoosi torupillikvartett.

EPT Nuija osakonna saharahvatantsurühm.

Rakvere Vajanqu rahvamaja meesvõimlemisrühm.

Ilmatsalu kultuurimaja tütarlasteansambel.

Kasvatada kommunismiehitajaid

(Algus 3. lk.)

ruumipõuda aitaks leevendada endise Kolga mõisa üleandmine muuseumile, et kujundada sellest muuseumi filiaal, perspektiiviks Lahemaa rahvusparki kunstikeskus. Teiseks, asutada alalised kunstigaleriid esmalt Narvas, Kohtla-Järvel ja Viljandis, seejärel ka teistes keskustes. Galeridele sobivate ruumide leidmise ja eraldamise küsimus tuleb lahendada koos kohalike organitega. Peab püüdnud selle poole, et igas rajoonikeskuses oleks alaline kunstigalerii.

Rääkides klubilliste asutuste tööst, toonitas J. Jürna, et 1973. aastal, viis aastaku otsustaval aastal, allutati kõik üritused ja ettevõtmised inimeste tööalase aktiivsuse tõstmisele, kommunistliku maailmavaate süvendamisele, internatsionalismi ja nõukogude patriotsismi kasvatamisele ning kõlbeliste töekspidamiste kujundamisele.

Neid ja teisi aktuaalseid küsimusi käsitleti Ametiühingute Nõukogu presiidiumi ja ministeeriumi kolleegiumi koosolekutel, mitmesugustel seminaridel, kursustel ja nõupidamistel. Neld probleeme peeti silmas jooksvates ja perspektiivplaanides, konkursside, festivalide, ülevaatuste ja klubilliste asutuste sotsialistliku võistluse korraldamisel.

Senisest suuremat tähelepanu pöörati kasvatustöö parandamisele taidluskollektiivides, kunstilise isetegevuse ideelis-kunstilise taseme tõstmisele ning vastava repertuaari väljaandmisele.

Tihenedid sidemed teiste vennasvabariikidega. Meie kultuuritöötajad tutvusid teiste liiduvabariikide parimate kultuuriasutuste ja taidluskollektiivide tegevusega. Vabariigi taidlejad andsid vennasvabariikides ligi 100 kontserti. Meie vabariigis viibis 87 kunstilise isetegevuse kollektiivi Vene NFSV-st, Kasahhi, Ukraina, Kirgiisi, Leedu, Läti NSV-st jt. liiduvabariikidest.

Oma ettevõtmiste poolest oli möödunud aasta üsna tihe, mis ei jätnud mõju avaldamata ka vabariigi klubilliste asutuste tööle. Nende tegevus muutus märksa sihispärasemaks, tuumakamaks ja laiahaardelisemaks, töövormid ja meetodid mitmekesisemaks.

Möödunud aastal kasvas taidlejate pere, kunstilise isetegevuse jõududega korraldati rohkem etendusi ja kontserte, suurenes loengute ja temaatiliste õhtute arv. Neld üritusi külastas ligi 5 000 000 inimest.

1973/74. õppeaastal täiendavad oma teadmisi 191 kultuuri- ja ateismitöökoollis või nende osakondades 16 363 kuulajat. Võrreldes 1972/73. õppeaastaga kasvab kuulajate arv enam kui 1000 võrra.

Kunstilise isetegevuse hoogustamiseks, taidluskollektiivide repertuaari ideelis-kunstilise taseme tõstmiseks organiseeriti ülevaatusi, näitusi ja konkursi.

Ettekandja luges igati kordaläinuks 1973. aasta vabariikliku rahvatantsupeo, mis oli pühendatud Nõukogude Liidu moodustamise 50. aastapäevale, samuti peole vahetult eelnenud külakapellide, rahvamuusikaansamblike ja rahvapilliistide esinemised Vabaõhumuuseumis ja pealinna estraadidel ning 27. juunil toimunud suure sõpruskontserdi Lauluväljakul, kus mele ansamblike kõrval demonstreerisid oma kunsti ka tantsukollektiivid Velikije Luki ja Pihkva oblastist, Kasahhi, Leedu ja Läti NSV-st ning Praha õpetajate meeskoor.

Pärast mõneastast vaheaega korraldati vabariigis jälle agitbrigadide ülevaatus, mis kujunes sissejuhataks vastavale üleliidulisele konkursile. Ülevaatus algas tublisti kaasa uute agitbrigadide moodustamisele ja elustas märgatavalt seda taidluse küllaltki olulist žanrit.

Oma eesmärgi täitis ka äsjalõppenud maa klubilliste asutuste kunstilise isetegevuse ülevaatus, mille organiseerisid Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu ja Kultuuriministeerium. Ülevaatuses võttis osa 13 000 inimest, kellest üle 2000 pääses viimasesse vooru.

J. Jürna rõhutas, et viimasel ajal on EKP Keskkomitee ja vabariigi valitsus pööranud suurt tähelepanu klubillistes asutustes tehtavale ideoloogilisele tööle. EKP Keskkomitee büroo andis meie kultuuritöötajatele kätte suunad edaspidiseks tööks elanikkonna, eriti noorsoo kõlbelisel kasvatamisel. Vabariigi Ministeeriumi Nõukogu ja EKP Keskkomitee büroo kiitsid heaks maal paiknevate kultuuriasutuste võrgu väljaarendamise perspektiivplaanid ning nägid ette abinõud nende materiaalse baasi tugevdamiseks.

Vabariigi valitsus ja Ametiühingute

Nõukogu võtsid vastu määruse maaraajoonidevahelise klubilliste asutuste sotsialistliku võistluse korraldamise kohta, mille alusel kõik rajoonid võtsid aastas 1974—1975 konkreetsed kohustused kultuuritöö ideelis-poliitilise ja kunstilise taseme tõstmiseks ning kultuuriasutuste materiaalse baasi tugevdamiseks ja edasarendamiseks. Ent mõnes rajoonis, nagu Kohtla-Järve, Haapsalu jt., ei suhtunud sotsialistlike kohustuste võtmisse täie tõsidusega, eriti mis puutub kultuuriasutuste materiaalse baasi parandamisse. Pikemalt peatus ettekandja klubilliste asutuste kaadri- ja repertuaariküsimustel.

J. Jürna ütles, et käesoleval aastal pööratakse erilist tähelepanu klubilliste asutuste osatähtsuse suurendamisele paratell ideoloogilise töö süsteemis. On kavandatud hulk üritusi, millest keskne on just maaraajoonidevaheline klubilliste asutuste sotsialistlik võistlus. Selle tingimused kajastavad põhisuundi, millega kultuurilised ja asutused tegelevad IX viisastaku määraval aastal. Tulipunktil on sisulise töö ja materiaalse baasi edasine parandamine.

Perspektiivsematest ülesannetest nimetas kultuuriminister ettevalmistusi 1975. aasta üldlaulupeoks ja tantsupeoks ning koorifestiivaliks «Tallinn 75». Vastavalt Eesti NSV Ministeeriumi Nõukogu määrusele võetakse päevakorra majandite keskustes asuvate riiklike klubihoonete üleandmine kolhooside bilanssi. Koos vabariiklikus alluvuses linnade täitevkomiteedega koostatakse perspektiivplaan (1975—1977) kultuuri- ja puhkeparkide väljaehitamiseks ja nende materiaalse baasi parandamiseks.

Edasi peatus J. Jürna raamatukogude tegevusel. Rohkem tähelepanu on osutatud ühiskondlik-poliitilise kirjanduse tutvustamisele. Laenupunktides ja rändkogudes leidub vastavat kirjandust suuremas valikus, on tihenedid sidemed poliitringidega. Rajooniseminaridel koostati bibliograafilisi ülevaateid ühiskondlik-poliitilisest kirjandusest, korraldati mitmesuguseid viktoriine, temaatiliste kirjandusnäituste ülevaatusi jne.

Tähelepanu keskpunktis oli lugejatega individuaalse töö parandamine. Korraldati eksperiment «Lugemisuudis, kirjanduse soovitamine ja individuaalne informatsioon rahvaraamatukogus», mis lõppes teadusliku konverentsiga. Praegu koostatakse abinõude plaani eksperimenti tulemuste rakendamiseks praktikas.

Vasakult Pärnu rajooni Pärivere sovhoosi a/u. klubi juhataja Heli Ruusakink, Võru rajooni Antsla sovhoostehnikumi a/u. klubi lastesektorit juhataja Helbe Kuus ja Viljandi rajooni Gaqarini-nimelise näidissovhoostehnikumi klubi juhataja Urve Kimmel.

O. Vihandi foto (ETA)

Raamatukogude olevik ja kõige lähem tulevik on seotud uue teenindussüsteemi loomisega, s. o. raamatukogude töö tsentraliseerimisega. Täna on uuele süsteemile üle läinud 8 rajooni ja 4 vabariikliku alluvusega linna. 1973. a. töötati välja ja kinnitati tsentraliseeritud süsteemi raamatukogude tüüpstruktuur ja -koosseis. Raamatukogude võrgu tsentraliseerimine lõpetatakse 1975. a.

Et paremini juhtida ja teaduslikult põhjendatult planeerida raamatukogunduse arengut, kindlaks määrata selle seaduspärasused ja põhjalikult analüüsida tehtut, koostati raamatukogude aruannete automatiseeritud töötlemise süsteem ning vastavad programmid elektronarvutite. Kogutud materjalil baasil valmis raamatukogude töö hindamissüsteem arvuliste andmete alusel. 1974. a. koostatakse skaalad ka töö kvaliteedi hindamiseks.

Tänavu on raamatukogude tegevuse põhiprobleemiks tsentraliseeritud süsteemi täustamine. Tuleb läbi vaadata kirjanduse propageerimise ja lugejate

informatsioonilise ning bibliograafilise teenindamisega seotud küsimused. Raamatukogude osatähtsus elanikkonna kommunistlikul kasvatamisel ja ühik-sanda viisastaku plaanide elluviimisel peab suurenenema. Põhiülesandeks jääb töö lugejaga. Suuremat tähelepanu vajab laste ja noorukite raamatukogulike teenindamine. Eriti teeb muret olukord Tallinnas, kus olemasolev lasteraamatukogude võrk ei rahulda vajadusi.

Ettekandja rääkis ka tarvidusest organiseerida lasteraamatukogude metoodiline keskus ja kultuuritöötajate alalised kursused. Peamisi takistusi on siin ruumide puudus. Rajoonikeskustes (Võru, Kohtla-Järve jt.) vajatakse väga kõrgema haridusega kaadrit, kuid noori spetsialiste sinna suunata ei saa, sest puuduvad elamisvõimalused.

Eesti NSV-s ei valmistata ette kaadrit laste- ja kooliraamatukogude tarvis. E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilise Instituudi raamatukogunduse ja bibliograafia kateedri juures võiks aga igal aastal anda 2—3 üliõpilasele lasteraamatukogutöötaja kvalifikatsioonidividaalprogrammi alusel.

Tösis muret teeb raamatukogude materiaaltehniline baas. Näiteks Põlva, Harju ja Pärnu rajoonis ning Narva linnas puuduvad ruumikitskuse tõttu võimalused tsentraliseeritud süsteemile üleminekuks.

Vabariigi muuseumidele lisandus mulju veel kolm, nüüd on neld 45. 1973. a. ületas muuseumikülastajate arv miljoni piiri.

Muuseumide põhiprobleeme on viimasel ajal olnud uute ekspositsioonide kujundamine ja olemasolevate täiendamine ning parandamine. Pearõhk asetati nõukogude perioodi kajastamisele.

Möödunud aastal paranes muuseumide massiline töö — (ränd)näituste, loengute, temaatiliste õhtute, kohtumiste jt. ürituste organiseerimine. Rõhku pandi nõukogude patriotsimist ja internatsionalismist kantud ürituste, samuti loengumatkade, kohtumiste ja vestluste korraldamisele Suure Isamaasõja, Kodusõja ja revolutsiooniliste sündmustega seotud paikades.

Näitustest tõstis ettekandja esle Eesti NSV Riikliku Ajaloomuuseumi ekspositsiooni «Eesti NSV Nõukogude Liidu rahvaste vennalikus peres», mis pandi üles Moskvas NSV Liidu Riiklikus Revolutsioonimuuseumis, samuti näitusi Eesti NSV Riiklikus Etnograafiamuuseumis.

koostamist. RAT «Estonia» rekonstrueerimise kõrval on oluline tehnilise tööprojekti koostamine tulevase vabariikliku tarbekunstimuuseumi hoone rekonstrueerimiseks.

Sel aastal on ette nähtud Haapsalu kultuurimaja ehituse lõpetamine ning hoone kasutuselevõtmine.

Lõpetuseks ütles J. Jürna: «NLKP Keskkomitee läkitus partelle ja rahvale on erakordse poliitilise tähtsusega dokument, mis on suunatud nõukogude töötajate edasisele mobiliseerimisele ühik-sanda viisastaku ülesannete ennetähtaegselt täitmiseks ja kommunistliku materiaaltehnilise baasi väljaehitamiseks mele maal.

Läkituses rõhutatakse, et 1974. aasta plaani täitmine ning ületamine ei ole määrava tähtsusega mitte ainult käesoleva viisastaku lõpetamisel, vaid et see on ka oluline samm tugeva baasi loomisel mele maa majandusliku potentsiaali, töötajate heaolu ja kultuuritaseme tõstmiseks tuleval viisastakul.

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee kutsus nõukogude rahvast üles veelgi hulgalisemalt lülituma üldrahvalikku sotsialistlikku võistlusesse plaaniliste ülesannete realiseerimise ja kvaliteedinäitajate parandamise nimel.

Loominguline intelligents ja kultuuritöötajad võtsid NLKP Keskkomitee läkituse vastu kui edasise tegevusprogrammi NLKP XXIV kongressi otsuste täitmisel, nõukogude inimeste elu rikastavate vaimsete väärtuste loomisel ning rahva kaasatõmbamisel loominguilise tegevusse.

Meie kultuuritöötajate põhiülesandeks on ja jääb NLKP Keskkomitee läkituse igakülgne ning sügav selgitamine kõigis meie vabariigi kultuuriasutustes. On tarvis selgitada igale töötajale selle ülitähtsa dokumendi sisu ning mõtet, kutsuda kõiki inimesi kaasa lahendama sellest tulenevaid konkreetseid ülesandeid.

Kogu kultuuriasutuste ideelis-loominguline töö peab olema suunatud nõukogude inimestes patriotsimistunde kujundamisele, nende kasvatamisele truuduse vaimu kommunistlikele ideedele.

Me ootame vabariigi heliloojailt sügavalt ideelisi suurteoseid kontserdisaali ja muusikateatrite jaoks, häid, nõukogulikke massilise koorikollektiivide repertuaari rikastamiseks. Me ootame neilt uusi, originaalseid estraadipalu, oma, kodumaist muusikat tantsuorkestritele.

Me ootame vabariigi kunstnike teoseid, mis kasvataksid töötajaskonda, eriti noori, nõukogude patriotsimist ja proletarise internatsionalismi vaimu, kasvataksid inimeste kodumaa-armastust ja töökangelaslikkust viisastaku tandrile.

Me ootame vabariigi dramaturgidelt häid, tänapäeva nõukogude elu kajastavaid näidendeid teatritele ja isetegevuslavale.

Me ootame vabariigi teatritelt tööks ja kangelastegudeks innustavaid, kõrge ideelis-poliitilise ja kunstilise tasemega lavastusi.

Kultuurhariduslike asutustel tuleb ka edaspidi pöörata erilist tähelepanu rahva, eriti noorte ideelis-poliitilisele ja tööalasele kasvatamisele, mele partel ja Nõukogude valitsuse sise- ning välispoliitika selgitamisele, tootmis-tehniliste ja majandusalaste teadmiste, teaduse saavutuste ja eesrindlike kogemuste propageerimisele, sotsialistliku võistluse kulu ning tulemuste igakülgse valgustamisele nii näitagitatsiooni kui ka loengulise töö ja kunstilise isetegevuse, eriti aga niisuguste vormide kaudu, nagu seda on agitbrigadid.

Kultuurhariduslike asutuste osa kogu partel ideoloogilise töö süsteemis on väga suur. Käesolev, 1974. aasta on rikas väga mitmesuguste suuremate ja väiksemate sündmuste poolest mele vabariigi kultuurielu, mille eesmärgiks on parandada kultuurimajade, klubide, raamatukogude ja muuseumide töö sisu, tõsta professionaalse ja isetegevusliku kunsti ideelis-poliitilist taset, paremini siduda kultuuriasutuste tööd tootiskollektiivide ülesannetega, allutada kogu mele tegevus töötajates ideelis-kõlbeliste omaduste arendamisele kommunistlike ehitaja moraalkoodeksi alusel.

Kõigi nende ürituste tugisambaks peab olema kultuuriasutustevaheline sotsialistlik võistlus. Selle võistluse tingimustes kajastuvad eesmärgid, mille saavutamise nimel töötavad vabariigi kultuuriasutused käesoleva viisastaku neljandal, määraval ning ka vilendal aastal.

Meie kõigi kohus on muuta see võistlus võimsaks hoovaks kõigi ülalootetud küsimuste lahendamisel.»

Professor K. RAMUL 95

Eile oli Tartu Riikliku Ülikooli teadlaste peres auväärne sünnipäev: professor Konstantin Ramul sai 95-aastaseks. Neist aastatest on juubilar 55 pühendanud tööle Tartu ülikoolis, kus ta on jaganud tuhandetele üliõpilastele psühholoogiategemisi. Professori läbi aastakümnete ulatav tegevus on lahutamatu seotud psühholoogia kui teadusharu juurdumise ning arenguga Eestis: Konstantin Ramul on psühholoogialaboratooriumi rajaja, psühholoogiaõpikute, raamatute ning paljude artiklite autor. Veel praegugi töötab prof. K. Ramul TRÜ loogika ja psühholoogia kateedri professorikonsultandina: võtab aspirantidelt vastu eksameid ning tegeleb jõudumööda ka teadusliku tööga. Jätukvat vaimuvirgust!

«Schwerin kujutavas kunstis»

— selline näitus avati 24. mail Kadrioru lossis. Näituse on organiseerinud Eesti NSV Riiklik Kunstmuuseum ja Schwerini Riiklik Muuseum. Nende kahe kollektiivi vahel eksisteerivad juba palju aastaid tihedad sidemed. Seda on kinnitanud koostöölepinguga. Mõõdunud aastal demonstreeriti Saksa DV-s näitust «Tallinn kujutavas kunstis». Ekspositsioonis, mille sõbrad kaasa toidid, on enam kui 60 Schwerinile pühendatud maali ja graafilist lehte.

Näituse avamisel võtsid sõna Eesti NSV Riikliku Kunstmuuseumi direktor I. Teder ja Schwerini Riikliku Muuseumi asedirektor L. Jürss.

Kunstinäituse avamisel viibisid EKP Keskkomitee sekretär V. Väljas, EKP Keskkomitee osakonnajuhatajad H. Toming ja O. Utt, ministrid J. Jürna, F. Eisen jt. (ETA)

«La Scala» Moskvas

Enam kui 400 Milaano teatri «La Scala» lauljat, orkestranti ja muud töötajat on saabunud Moskvasse.

Milaano kunstimeistrid esinevad Moskvas NSV Liidu Suures Teatris 30. maist kuni 26. juunini. Programmis on G. Verdi ooperid «Simone Boccanegra» ja «Aida», G. Puccini «Tosca», G. Rossini «Tuhkatriinu» ja V. Bellini «Norma», samuti G. Verdi «Reekviem».

Rännukepp Saaremaalt

Suure muusika eest, mida väikesele saarele tõi Tallinna kammerorkester laupäeval, 25. mail, tänasid saarlased orkestrit ja tema dirigenti Neeme Järvi rohkete lilledega ning tagasikutset jäi meenutama kadakane rännukepp.

Seekordne Filharmoonia korraldatud külaliskontsert oli Saaremaale suursündmuseks, sellest võttis osa tavalihest arvukam kuulajaskond.

Suur tänu üle kahe väina!

Grupp kontserdi kuulajaid

Tänuavaldused

Südamlik tänu kõigile, kes aitasid kaasa minu autorikontserdi heale kordaminekule.

Riho Päts

Südamlik tänu asutustele, organisatsioonidele, kolleegidele ja sõpradele, kes mulle juubeli puhul tähelepanu osutasid.

Oskar Raunam

EESTI NSV RAAMATUSÕPRADE ÜHINGU KONGRESSILE

Kallid seltsimehed!

Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee tervitab palavalt Eesti NSV Raamatusõprade Ühingu asutamiskongressi delegaate, kõiki raamatutehnikaid, raamatulevitajaid, raamatukogude töötajaid, kogu raamatusõprade arvukat peret.

Meie maal tuntakse raamatute vastu tohutu suurt huvi. Oigusega peetakse nõukogude rahvast kõige lugemishimulisemaks rahvaks maailmas. Oleme uhked selle üle, et meie kodumaa on esikohal maailmas nii väljaantavate raamatute hulga kui ka lugejate arvu poolest, et iga aasta ilmub NSV Liidus üle 80 000 raamatu ja brošüüri kogutiraaziga enam kui 1,5 miljardit eksemplari. Lahutamatu osa sellest Nõukogudemaa kultuurivaramust moodustab Nõukogude Eestis ilmuv kirjandus. Meie vabariigi elanikkonna üha kasvavast huvist kirjanduse vastu annab tunnistust aasta-aastalt suurenev väljaantavate raamatute arv — 1973. aastal ületas raamatute kogutiraaz 14 miljoni piiri. Tänuväärset tööd teevad ühiskondlikud raamatulevitajad, kelle arv ulatub üle 2500. Suure hoole ja armastusega töötavad raamatukoguhoidjad. Käesoleval ajal on meil 775 rahvaraamatukogu, kus lugejate käsutuses on raamatufond rohkem kui üheksa miljoni eksemplariga. Vabariigi raamatukogude üldfond moodustab 28 miljonit eksemplari. Lugejate arv rahvaraamatukogudes on tõusnud 490 000-ni ja aastas tehakse üle kümne miljoni laenukulu.

Raamatusõprade ühingu loomise fakt on järjekordne tõend Kommunistliku Partei ja Nõukogude valitsuse väsimatust hoolitsusest rahva kultuuritaseme tõstmise eest, tööliste, teenistujate, kolhoosnikute ja õppiva noorsoo veelgi tihedamast lähendamisest neile vaimsetele väärtustele, mida inimesele annab raamat. Eesti NSV Raamatusõprade Ühingu loomine on tähtis samm vabariigi kultuurielus. Tänu ühingu loomisele saab arvukas raamatusõprade pere kindla aluse oma edasisele tegevusele.

Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee avaldab veendumust, et Eesti NSV Raamatusõprade Ühingu, aidates kaasa kirjanduse propaganda parandamisele, kirjanduse aktiivsele kasutamisele töötajate kommunistlikul kasutamisel ja NLKP XXIV kongressi ajalooliste otsuste elluviimisele, muutub sihikindlalt tegutsevaks ühiskondlikuks jõuks vaimsete väärtuste loomisel ja uue inimese kujundamisel.

EESTIMAA KOMMUNISTLIKU PARTEI KESKKOMITEE

RAAMAT KÕIGILE!

Selline loosung tervitas Eesti NSV Raamatusõprade Ühingu asutamiskongressist osavõtjaid, kes kogunesid 28. mail Ajakirjandusmajja Tallinnas. Nad olid valitud ühingu asutajate koosolekutele. Kohal oli 187 delegaati — raamatusõpru vabariigil eri linnadest ja rajoonidest. Delegaatide hulgas võis näha teenelisi töötajaid paljudelt aladelt, silmapiistvaid teadlasi, kultuuritegelasi jt.

Kongressi avas organiseerimiskomitee esimees, Eesti NSV Ministrite Nõukogu Riikliku Kirjastuste, Polügraafia ja Raamatukaubanduse Komitee esimees L. Kalk.

EKP Keskkomitee sekretär V. Väljas luges ette EKP Keskkomitee tervituse kongressile.

Ettekandegas Eesti NSV Raamatusõprade Ühingu ülesannetest esines L. Kalk.

Kongressil valiti ühingu juhatus ja revisjonikomisjon, samuti delegaadid Üleilulise Raamatusõprade Ühingu asutamiskongressile, mis on Moskvas selle aasta septembris.

Eesti NSV Raamatusõprade Ühingu asutamiskongressil viibisid Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja A. Green, EKP Keskkomitee osakonnajuhataja O. Utt, EKP Keskkomitee osakonnajuhataja asetäitja H. Mannermaa ning NSV Liidu Ministrite Nõukogu Riikliku Kirjastuste, Polügraafia ja Raamatukaubanduse Komitee kolleegiumi liige V. Motšalov.

28. mail toimus Eesti NSV Raamatusõprade Ühingu juhatus esimehe koosolek. Juhatus esimeheks valiti Eesti NSV rahvakirjanik A. Hint ja esimehe asetäitjaks E. Piskunova.

AUTASUSTAMISI

● Teenete eest rahvatantsu arendamisel ja töötajate kultuuritaseme tõstmisel anti Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega Tallinna Polütehnilise Instituudi rahvatantsuansamblile «Kuljus» ja puuvillakombinaadi «Kreenholmi Manufaktuur» V. Gerassimovi nimelise Kultuuripalee rahvatantsuansambli «Narva» Eesti NSV teenelise ansambli aunimetust.

● Edu eest vabariigil töötajate kommunistlikul kasvatamisel pälvivad Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirja Tartu Linna TSN Täitevkomitee kultuuriosakonna juhataja Elvi Aleksand, puuvillakombinaadi «Kreenholmi Manufaktuur» V. Gerassimovi nimelise Kultuuripalee raamatukogu juhataja Lehti Annik, Tartu Rajooni Keskkraamatukogu direktor Tiit Erlemaan, Tallinna lastemuusikakooli direktor Ellen Kansas, Põlva Rajooni TSN Täitevkomitee kultuuriosakonna juhataja Aleksander Kinunen, Rakvere Rajoonidevahelise Koduloomuuseumi ekspositsiooniosakonna juhataja Odette Kirss, Tartu lastemuusikakooli direktor Frieda Krimm, Võru Rajooni TSN Täitevkomitee kultuuriosakonna juhataja Ilmar Kudu, Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu Tartu Kultuurihooone direktor Raimond Kullaste, Põltsamaa kultuurimaja instruktor Feliks Leemet, Valga Koduloomuuseumi direktor Kärt Leht, Põlva rajooni Kanepi külaraamatukogu juhataja Helju Leib, Valga lastemuusikakooli direktor Aime Lõhmus, Paide Rajooni TSN Täitevkomitee kultuuriosakonna juhataja Lembit Läänemägi, Kehra lastemuusikakooli õpetaja Elvi Maitsa, Viljandi rajooni Olustvere maakultuurimaja direktor Salme Mürsepp ja Oisu külaraamatukogu juhataja Leonhard Niilus, Nõmme lastemuusikakooli direktor Eve-Piia Pakk, Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu Kunstilise Isetegevuse Maja vanemmetoodik

Astrid Pärn, Fr. R. Kreutzwaldi nimelise Eesti NSV Riikliku Raamatukogu direktori asetäitja Ludmilla Rass, Pärnu Rajooni Raamatukogu juhataja Marja Rei, Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu J. Tombi nimelise Kultuuripalee direktori asetäitja Linda Teder, Põlva rajooni Põlgaste maakultuurimaja direktor Linda Tobreluts, Jõgeva Rajooni TSN Täitevkomitee kultuuriosakonna juhataja Hilja-Allde Toome, Kingissepa lastemuusikakooli õpetaja Ludmilla Toon ja Tallinna Polütehnilise Instituudi rahvatantsuansambli «Kuljus»; ballettmeister Salme Valgemäe.

● Kauaaegse viljaka pedagoogilise ja loomingulise töö ning aktiivse ühiskondliku tegevuse eest ja seoses kuuekümnenda sünnipäevaga autasustati E. Vilde nimelise Tallinna Pedagoogilise Instituudi professorit Eesti NSV teenelist kultuuritegelast Oskar Raunamit Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirjaga.

Pikaajalise väljapaistva loomingulise töö ja kunstipropagandaalase tegevuse eest sai juubilar ka Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukirja.

● Kuuekümnenda sünnipäeva puhul ja kauaaegse eduka teadusliku töö eest anti EKP Keskkomitee Partei Ajaloo Instituudi vanemteadurile Abe Liebmanile Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukiri.

● Edu eest isetegevusliku teatrikunstilise viljelemisel pälvivad viiekümnenda sünnipäeva puhul E. Vilde nimelise Rahvateatri peanäitejuht Eesti NSV teeneline kultuuritegelane Vanda-Juhan Päi Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirja.

● Kauaaegse kohusetruu töö eest ja seoses pensionile minekuga anti L. Koidula nim. Pärnu Draamateatri direktori asetäitjale Martin Tamburile Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukiri.

ESTICA

■ Ajakirjas «Teatr» (nr. 4) on loominguliste portreed rubriigis avaldatud Karin Kase kirjutis Jüri Järvetist. Artikkel on illustreeritud rohkete fotodega osatõlmistest.

Samas numbris on ka J. Rakitina ülevaade Riias toimunud Balti vabariikide,

Moskva ja Leningradi teatrikunstnike näitusest. On esitatud fotosid väljapanekute ja värvitrükis eskisise ka M.-L. Kõia («Kontsert»), A. Undi («Kuuenda raamatu lõpp»), J. Vausi («Piuks, Mäuks ja tädi Marie») loomingust.

NOTA BENE!

RAT «ESTONIA»

KOLALISETENDUSED TARTUS RAT «VANEMUISE» SUURES MAJAS

Reedel, 31. V kl. 19 «Nelud ärevil»; laup., 1. VI kl. 19 «Traviata»; pühap., 2. VI kl. 19 «Nelud ärevil»; esmasp., 3. VI kl. 19 «Nelud ärevil»; teisip., 4. VI kl. 19 «Traviata»; kolmap., 5. VI kl. 19 «Nelud ärevil»; neljap., 6. VI kl. 19 «Mees La Manchast»; reedel, 7. VI kl. 19 «Traviata»; laup., 8. VI kl. 19 «Mees La Manchast»; pühap., 9. VI kl. 19 «Nelud ärevil»; esmasp., 10. VI kl. 19 «Mees La Manchast».

V. KINGISSEPA NIM. TRA DRAAMATEATER

Reedel, 31. V kl. 19 «Kassimäng», kl. 19 «Külalised» (väikeses saalis); laup., 1. VI kl. 19 «Inimene ja inimene», kl. 19 «Suveöö unenägu» (väikeses saalis, Riikliku Konservatooriumi lavakunstkateedri diplomietendus, reserveeritud); pühap., 2. VI kl. 12 «Õhtusöök viiele» (alla 16 a. keelatud), kl. 19 «Mängi, pillimees!», esmasp., 3. VI kl. 18 «Libahunt» (Kiek in de Köki tornis, Riikliku Konservatooriumi lavakunstkateedri diplomietendus), kl. 19 «Kassimäng», kl. 19 «Külalised» (väikeses saalis); kolmap., 5. VI kl. 19 «Mees, naine ja kontsert», kl. 19 «Suveöö unenägu» (väikeses saalis, Riikliku Konservatooriumi lavakunstkateedri diplomietendus); neljap., 6. VI kl. 19 «Püha Susanna», kl. 19 «Suveöö unenägu» (väikeses saalis, Riikliku Konservatooriumi lavakunstkateedri diplomietendus); reedel, 7. VI kl. 19 «Mees, naine ja kontsert»; laup., 8. VI kl. 19 «Kolm öde»; pühap., 9. VI kl. 19 «Inimene ja inimene».

EESTI NSV RIIKLIK NOORSOOTEATER

Esmasp., 3. VI kl. 20 «Hüvastijätt juunis» (Oisu kultuurimajas), kl. 21 «Oh armastus, sina kallis maagus mesi...» (Tsiirgulinna kultuurimajas); teisip., 4. VI kl. 20 «Hüvastijätt juunis» (Nuia kultuurimajas), kl. 20 «Oh armastus, sina kallis maagus mesi...» (Valga kultuurimajas); kolmap., 5. VI kl. 19.30 «Hüvastijätt juunis» (Viljandi teatris); neljap., 6. VI kl. 19.30 «Hüvastijätt juunis» (Viljandi teatris), kl. 20 «Oh armastus, sina kallis maagus mesi...» (Kärda kultuurimajas); reedel, 7. VI kl. 20 «Oh armastus, sina kallis maagus mesi...» (Kärda kultuurimajas), kl. 20.30 «Hüvastijätt juunis» («Boševiku» kolhoosi klubis); laup., 8. VI kl. 20 «Oh armastus, sina kallis maagus mesi...» (Emmaste kultuurimajas), kl. 20 «Hüvastijätt juunis» (Pärnu rajooni «Sädeme» kolhoosi klubis); pühap., 9. VI kl. 20 «Oh armastus, sina kallis maagus mesi...» (Kõpu kultuurimajas), kl. 20.30 «Hüvastijätt juunis» (Oldrema sovhoosi klubis).

EESTI NSV RIIKLIK VENE DRAAMATEATER

Reedel, 31. V ja laup., 1. VI «Nigel auhind» (Narva kultuurimajas); pühap., 2. VI kl. 12 «Helistage Võlteenuste Büroosse» (Suveteatris, reserveeritud etendus), kl. 20 «Nigel auhind» (Kohtla-Järvel); esmasp., 3. VI kl. 19.30 «Nigel auhind» (Rakvere Teatris); teisip., 4. VI, kolmap., 5. VI, neljap., 6. VI kl. 19.30 «Nigel auhind» (Tartus); neljap., 6. VI kl. 19.30 «Taksopoolse tunni jooksul...» (reserveeritud etendus).

RAT «VANEMUISE»

KOLASKAIGUETENDUSED: «Soolaleivapidu»; reedel, 31. V kl. 21 Ridaa kultuurimajas; laup., 1. VI kl. 21 Variku kultuurimajas; pühap., 2. VI kl. 21 Riitspere kultuurimajas; esmasp., 3. VI kl. 20 Haapsalu kultuurimajas; teisip., 4. VI kl. 20, kolmap., 5. VI kl. 20, neljap., 6. VI kl. 20, 7. VI kl. 20 Kingissepa kultuurimajas; laup., 8. VI kl. 21 Kohla kultuurimajas; pühap., 9. VI kl. 20 Märjamaa kultuurimajas.

L. KOIDULA NIM. PÄRNU DRAAMATEATRIS: reedel, 31. V kl. 19.30 «Lõbus lesk»; laup., 1. VI kl. 19.30 «Trembita»; pühap., 2. VI kl. 19.30 «Lõbus lesk»; esmasp., 3. VI kl. 19.30 «Lõbus lesk»; teisip., 4. VI kl. 19.30 «Trembita»; kolmap., 5. VI kl. 19.30 «Lõbus lesk»; neljap., 6. VI kl. 19.30 «Armujook»; reedel, 7. VI kl. 19.30 «Trembita»; laup., 8. VI kl. 19.30 «Lõbus lesk».

«ESTONIA» KONTSERDISAAL

Neljap., 6. VI kl. 19.30 sümfooniakontsert. Dirigent Herbert Ahlendorf (Saksa FV). Solist Ivo Sillamaa (klaver); teisip., 11. VI kl. 19.30 Pihla rahvusvahelise konkursi laureaadi Anton Ginsburgi klaverilohtu.

OLEVI SAAL

Pühap., 2. VI kl. 16 Samuel Saarela fiidilohtu prantsuse muusikast; teisip., 4. VI kl. 19.30 Eesti NSV Riikliku Filharmoonia keelpillikvarteti kontsert. Kaas-tegev Toomas Velmet (tšello).

«KALEVI» SPORDIHALL

Esmasp., 3. VI, teisip., 4. VI ja kolmap., 5. VI kl. 20 esinevad Tšehhoslovakkia estraadisoolist Hana Hegerova ja Juusola via vokaalkvartett «Stuudio» ning instrumentaalansambel.

Viljandi Draamateater «Ugala»

kuulutab konkursi

vabadele näitlejakohtadele:

I kategooria naisnäitleja

I kategooria meesnäitleja

II kategooria naisnäitleja

II kategooria meesnäitleja

Avaldused esitada Viljandi Draamateatrisse «Ugala», Koidu t. 16, direktori nimele 15. juuniks 1974. a.

V. I. Lenini 104. sünniaastapäevaks ilmus 50-kopikane margiblokk, mille pildike on I. Grabari maal «V. I. Lenini otsejuhtme juures». Bloki on tekst: «V. I. Lenini — Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei looja, maailma esimese nõukogude sotsialistliku riigi rajaja, kogu maailma töörahva juht ja õpetaja. Tema juhendid olid Kodusõja rünnete strateegiliste plaanide ja kõlde edukate operatsioonide aluseks.» Ülemaailmse spetsialiseeritud näituse «EXPO 74» puhuks ilmus viiest margist ja ühest margiblokist koosnev sari. Markidel ja bloki on ülevälise näituse embleem, pealkiri «EXPO 74» ja Nõu-

kogude ekspositsiooni devils «Kõik inimese jaoks, tema tuleviku nimel». Markide joonised sümboliseerivad Nõukogude ekspositsiooni osakondi: 4-kopikasel pilvede kohal lendev pääsuke «Atmosfäär», 6-kopikasel kala stiiliseeritud ookeani foonil «Hüdrofäär», 10-kopikasel kristallide kobar «Maapõue», 16-kopikasel valge roos okste põimikul «Taimestikku» ja 20-kopikasel põõsastikus peituv pödravasikas «Loomastikku», 50-kopikase bloki margil on käsi päikese poole sirutat väike laps, margi ümber tekst «Keskkonna kaitsmine aastastamise eest. Ülemaailmne näitus 1974. Spokane, USA».

OLI JA ON

- NSVL Kirjanike Liidu loominguilise lähetusega sõitis kuuks ajaks Monqoolia Rahvavabariiki kirjanik Arvo Valton.
- Juunikuul igal esimesel pühapäeval kogunevad traditsiooniliselt Mihhailovskosse ja teistesse Puškiniiga seotud paikadesse kirjanikud, külalised välismaalt jt, et austada suure poeedi mälestust. Kirjanike üleilidulise grupi koosseisus viibib Minerainõje Vodõs ja Armeenia NSV-s toimuvatel Puškini päevadel Arvi Siig.
- Eesti NSV Kirjanike Liidu liikmeks võeti neil päevil Aino Pervik, Rein Saluri ja Vanda Sõelsepp ning tõlkijate Sergei Helga Viira.
- Pärnu linna kultuuriaktiivi initsiatiivil ning Pärnu laulupeo komisjoni, linna kultuuriosakonna ja Eesti NSV Rahvaloomingu Maja korraldusel on Pärnus 29. ja 30. juunil meie vabariigi tugevamate vokaalansamblike festival «Pärnaõis 74», millest võtab osa 16 isetegevuslikku ansambli. Möödunud pühapäeval selgitati välja paremad kollektiivid, kes esindavad festivalil Pärnut. Hindas žürii eesotsas helilooja Leo Normetiga.
- 27.—29. maini peeti Tallinnas NSV Liidu Teaduste Akadeemia Presiidiumi loodusteaduskirjanduse raamatukoogu nõukoogu probleemkomisjoni väljasõudistung teemal «Teaduskirjanduse raamatukoode fondide moodustamise seaduspärasused». Istungist võtsid osa Moskva, Leningradi, Kesk-Aasia liiduvabariikide jt. vastava ala töötajad. Statistikalastest uurimistest, vabariigi suuremate raamatukoode fondidest ja raamatuvara kasutamistest kõnelesid Eesti NSV TA Teadusliku Raamatukoogu osakonnajuhataja E. Vatter, Tallinna Polütehnilise Instituudi raamatukoogu direktor K. Kikas ja E. Viide nim. Tallinna Pedagoogilise Instituudi dotsent pedagoogikakand. K. Veskimägi.
- Meie vabariigis viibisid mõned päevad ja tutvusid Tallinna vanalinna ning Tartu ehitusmälestiste restaureerimise ja Narva Hermanni kindluse taastamisega restaureerimisliitlased Kurt Stark, Ernst Wipprecht, Reinhard Rügner ja Rudolf Neumann Saksa DV-st.
- ELKNO Keskkomitee, Eesti NSV MN Riikliku Televisiooni ja Raadio Komitee ja Eesti NSV Heliloojate Liidu ettevõtmisel teokssaanud ülevabariigilise noorsoolaulude võistlus tõi kokku 37 üldispaala. Võistluse lõppkontsert on 1. juunil kl. 20 «Estonia» kontserdisaal, kus vastesid noortelaule esitavad Kalmer Tennoaar, Heidy Tamme, Illart Orav, Boris Lehtlaan, Jaak Joala, Oleg Melnik, Eesti Televisiooni ja Raadio segakoori ansambel ning Eesti Televisiooni ja Raadio estraadiorkester Peeter Sauli juhatusel. Žürii, kelle eesotsas on riikliku preemia laureaat Andrei Petrov Leningradist, teeb kontserdil teatavaks ka võistluse tulemused.
- Mai algul kaitses Leningradi ülikooli filosoofiateaduskonna õpetatud nõukoogu ees väitekirja «Orgaanilise evolutsiooni suunatuse probleemi filosoofilised aspektid» Eesti NSV TA Zooloogia ja Botaanika Instituudi vanemteadur Toomas Sutt. Dissertandile anti filosoofiakandidaadi kraad.
- Mai keskpaiku toimus Donetski töölisklassile pühendatud telefilmide üleiliduline ülevaatus, kus viibis ka Eesti NSV MN Riikliku Televisiooni ja Raadio Komitee esimese R. Penus. Meie võistlusfilmid «Päev «Maratis»» (stsenarist ja režissör Rein Karamäe) ja «On ka niisugune elukute» (stsenarist ja režissör Jüri Müür) said aktuaalsete teemade eest žürii eripreemia.
- Ole Eesti on kuulsaks saanud Võrtsjärve mängud. Tänavu saavad teoks ka Viru mängud, need korraldab esimesena Vinni näidisvõhustehnikum. Osa võtavad 12 majandit ja tööstustevõtet. Mängude avastart on 5. juunil, finaali 10. augustil.
- Paide rajooni Aravete valimisjaoskonna valijatel olid huvitavate kohtumistest klubis külas «Tallinnfilm» režissöör Kalju Komissarov ja Eesti NSV TA Küberneetika Instituudi teaduslik töötaja Indrek Tart. Välisreieid tähelepanekute põhjal kõnelesid külalised noorsooprobleemidest meil ja mujal.
- Homme algavad Paides Vallimäel pidustused, mis on pühendatud Eesti NSV fašistlikust okupatsioonist vabastamise 30. aastapäevale. Rahvakunstiõhtu algab laulpäeval kell 18, rajooni laulupäev aga pühapäeval kell 17. Külalistena esinevad mõlemal pool taidluskollektiivid Lätis ja Leedu NSV-st, rahvatantsuansambel «Tuisuline», Eesti NSV TA meeskond, Viljandi Rajooni Kultuurimaja naiskoor «Eha» jt.
- EKP Keskkomitee Poliitbüroos, Tallinn, Sakala t. 3, on avatud näitus vabariigi plakatiidide uudisloomingu «Eksperimentaalkalpak 74», kus on üles pandud töid 15 autorilt. Tartus EPA klubis, Burdenko t. 6, on avatud EPA vanemlaborandi Endla Reinvee maalide valiknäitus, kokkuvõtte viimase nelja aasta loominguist.
- Pärnus leidis aset omlaadne muusikasündmus. Raekoja saalis andis esimese soolokontserdi lasteaikakasvatajana ja sporditreenerina töötav abielupaar Ester ja Johannes Noormägi, kes oma häälkultuuri ja muusikalist kujundamisoskust on täiendanud laulpedagoog Klaudiva Taevi juhendamisel. Isetegevuslikke laulusoliste saatis klaveril kontsertmeister Liia Saar.
- Seoses A. Puškini 175. sünniaastapäevaaga tõi Haapsalu kultuurimaja näitering lavale tema poeemi «Mustlased» tantsude ja lauludega. Lavastas Lembit Põld, muusika seadis ja kirjutas Andres Kaus. Harju rajooni Aruküla kultuurimaja näiteringi esituses nägi rambivalgust A. Liivese komöödia «Pühapäev on tore päev». Lavastas ja mängis ise kaasa teeninduskombinaadi «Harju» töötaja Jaak Kuld.
- Harju rajooni eesti keele õpetajate aineseksioon korraldas hiljuti Rulla 8-kl. koolis rahvaluulepäeva. Kavas oli sõnalis-muusikaline põimik «Karjasepõli», mille seadis kokku õpetaja Helmes Tunqal. Mängis kooli rahvapilliorkester Eik Tolvi juhatusel. Rahvaluulepäevast osavõtnuile tutvustati ka kooli koduloomusemismis talletatud materjale.
- Viljandi rajoonist pärineva tõlkija ja kunstniku Märt Pukitsa 100. sünniaastapäeva meenutamiseks korraldas Looduskaitse Seltsi kohaliku osakonna kodulooduse uurimise sektsioon 26. mail temaatilise kokkutuleku. Keeleteadlane ja tõlkija Karl Aben kõneles läti kirjanduse tõlkimisest eesti keelde ja Pukitsa osast selles, tema kunstniktegevusest andis ülevaate kunstiteadlane Voldemar Erm.
- Järgmisele nädalavahetusele, 7.—9. juunini, saab EPT Paide rajoonikoondise ja Paide fotoklubi ühise ettevõtmisena Rael (Türi 23 km Pärnu poole) teoks V üle-vabariigiline fotoamatöörade kokkutulek. See avatakse pidulikult 7. juunil kell 19.30. Kavas on fotonäitused, loengud fotokompositsioonistehnikast, esteetikast jne.

TÄHELEPANU, ETTETELLIJADI

3. juunil alustatakse sarja «MAAILM JA MÕNDA» viimase, S. Gavrilovi raamatu «SIIN ON MU SODA» kätteammist tellimiskviitungi esitamisel. Vabariiklik Raamatukaubastu

UUSI RAAMATUID

Konstantin Simonov. VIIMANE SUVI. Esimene ja teine raamat.

Suure Isamaasõja teemadel on palju kirjutatud. Aukohal nende hulgas on Konstantin Simonovi triloogia, mis tänavu tunnustati Lenini preemia vääriks. Meie lugejale on juba tuttav K. Simonovi romaanid «Elavad ja surnud» ja «Sõduriks ei sünnita». Triloogia viimases osas «Viimane suvi» kohtume jälle peakangelaste kindral Serpilini, major Sintsovi, Tanja Ovsjannikova ja paljude teistega sõja viimasel, 1944. aasta suvel, kui Valgevenemaal on ettevalmistusel ja algab Nõukogude vägede uus pealüü. Romaanis pühendab kirjanik rohkesti tähelepanu tegelaste komplitseeritud isiklikele, sageli traagilistele põimuvatele vahekordadele. Sõda ei hukku mitte üksnes sõdurid, vaid ka kindralid. Hukku ka Serpilini, Sintsovi ja teised aga jätkavad ränk-rasket lahingu- ja võiduteed

Berlini poole. Esimese raamatu on tõlkinud Väino Ilus, teise Otto Samma. Kaane kujundanud Alo Hoidre. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 32 000 eks. Kokku 624 lk. Kahe raamatu hind kokku 1.32 rbl.

Ivan Samjakin. ESIMENE KINDRAL. Luquisid meie riigi algaastatest.

Valgevene NSV rahvakirjanik Ivan Samjakin on kirjutatud romaane, lühiproosat, näidendeid, publitsistikat ja filmistenaarilume. Romaani «Sügav voolus» eest sai I. Samjakin 1951. a. riikliku preemia, romaani «Kronitsõ» eest (ilmunud 1959. a. ka eesti keeles) määrati taile Jakob Kolase nimeline kirjanduspreemia. 1967. a. pälvitud kirjaniku romaan «Süda peopesal» ning novelli «Arev õnn» J. Kolase nimelise vabariikliku preemia. «Esimene kindral» on valmik tema viimase aja proosaloomingust. Nimijutustus on kesksel kohal valgevene

nooruke külapoiss, kes sakslaste okupeeritud maa-alalt viib läbi rindejoone tähtsate teate saarlarmee vägedele. Nooruk jääb sõjaväkke ning revolutsioonikeerises leiab oma õige koha. Teisteski kogumikku kuuluvates jutustus, nagu «Soomusrong «Seltsimees Lenin», «Madrus «Olegilt» ja «Leib», näeme, kuidas ajaloo murrangumomendil toimusid murrangud ka inimeste teekspidamistes. Valgevene keelest tõlkinud Andres Jaaksoo. Illustreerinud Jaan Tammsaar. Trükitud 15 000 eks. 296 lk. Hind 63 kop.

Saulius Saltenis. PÄHKLILEIB. HENRIK MONTE. «Loomingu» Raamatukoogu nr. 18/19 (858/859).

Kaksiknumber sisaldab leedu kirjaniku Saulius Saltenise loominguist žanrilt, temaatikalt ja probleemistikult. Filmiloojad, nende hulgas ka kaks üsna erinevat teost: eneseleoonilise nimijutustuse ja isikudraama «Pähklileib» ning lakoonilise stiiliga filmijutustuse «Henrik Monte». Viimase alusel on loodud film «Herkus Mantas», mis kõneleb 1273. aastal ristirüütlite kät-

te vangil langenud ja hukatud preislaste juhust ja on liitunud ka meie ekraanidel. Filmi loojad, nende hulgas ka stsenarist S. Saltenis, pälvitud 1973. a. Leedu vabariikliku preemia. Leedu keelest tõlkinud ja saatesõna kirjutanud Mihkel Loodus. Kirjastus «Perioodika». Trükitud 23 000 eks. 112 lk. Hind 20 kop.

Тынис Лехтмets. СТУЖА.

Tõnis Lehtmettsa jutustuse «Pakane» Nõukogude Liidu Kesk-Aasia liiduvabariikide elust on vene keelde tõlkinud

T. Väino. Illustreerinud E. Malsaar. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 30 000 eks. 96 lk. Hind 29 kop.

ЖАКУДИ МУИНАСЖУТЕ.

Sarja «Saja rahva lood» kuuluv raamat sisaldab kümme muinasjutu, nagu «Hir ja rebane», «Rebane ja luts», «Linnud peavad nõu», «Mis metsas, pole veel kottis», «Nupukas jagaja» jt. Kooli-

elikele ja nooremale koolileale. Tõlkinud ja lastele ümber jutustanud Holger Pukk. Pildid joonistanud Helga Jõerüüt. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 40 000 eks. 40 lk. Hind 22 kop.

S. Gavrilov. SIIN ON MU SODA... Katsetaja märkmeid.

Sarja «Maailm ja mõnda» uuest raamatust leiame peatükid «Tähed katuse all», «Esimene kohtumine», «Märklaud on 380 000 kilomeetri kaugusel», «Teel Kuule», «Vostoki» hälli juures», «Kosmoseregatt», «Eelõhtu» jt., milles jutustatakse inimestest, kes oma tööga kaasa altasid kosmosse uurimisele ja inimese lennule kosmilisse ruumi. Teos on varustatud paljude fotodega kosmonautidest ja lendude ettevalmistamisest. Vene keelest tõlkinud R. Toming. Kunstiliselt kujundanud E. Sepp. Kirjastus «Eesti Raamat».

Trükitud 40 000 eks. 200 lk. Hind 54 kop.

S. Jutkevits. OKSIKVÕTTEID PRANTSUSMAAST. Inimestest, filmidest, etendustest, raamatutest.

Tuntud filmirežissöör ja -teoreetik, kunstiteaduste doktor ja NSV Liidu rahvakunstnik Sergei Jutkevits on peatükidesse «Max Linders», «Kiri Prantsuse režissöörile Jacques Tourneurile», «Teekond Heinega», «Žürii liikme märkmed», «Prantsuse lühifilmi uus koolkond», «Georges Sadoul ja tema «Üldine filmiajalugu», «René Clair küpsel mõtisklusel», «Bip ehk pantomimil uuestisünd», «Gérard Philippe — näitleja ja kodanik», «Mehisuse kiljuseks», «Roger Planchon ja tema teater», «Meie kaasaegne Picasso» ja «Paris — Cannes, 1966» monteerinud aastate jooksul korjunud märkmeid Prantsusmaast. Need üksikvõtted ei anna lugejale küll täielikku pilti, kuid siiski tõetruu ettekujutuse sellest maast ja tema

kunstnikest. Vene keelest tõlkinud M. Järvekõlg. Kunstiliselt kujundanud L. Kruusmaa. Fotod 1—10 S. Jutkevitsi fotokogust. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 10 000 eks. 288 lk. Hind 1.35 rbl.

NÕUKOGUDE EESTI 1975. A. OLDLAULUPEO LAULUD NAISSKOORILE II.

Peale telstes vihikutes avaldatud ühendkoorilaulude on siin naiskoorilauludest toodud U. Naissoo «Lenini lipp» (M. Rõlski), E. Tambergi «Kangelaskalmul» (R. Parve), J. Ozolnisi «Toomingu», ungari rahvalaul «Tantsulaul», kasahhi rahvalaul «Zaidarman» ja vene rahvalaul «Lähem ma, tulen ma». Lõpuks lisalaulud: U. Naissoo «Kõlaga laulud» (E. Liebert),

M. Härma «Ei saa mitte vaiki olla» (A. Haava), A. Thomsoni «Kevad käes» (A. Piirikivi), G. Ernesaksa «Meelpea» (J. Liiv), A. Säbelmanni «Kaunimad laulud» (P. Ruubel) ja E. Võrgu «Arge unustage laulu» (K. E. Sõöt). Koostanud A. Lõus. Kaas: E. Tali. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 5500 eks. 56 lk. Hind 34 kop.

N. Korolkov. NSV LIIT — TÖÖRAHVA SOTSIALISTLIK RIIGI. Õpilastele määratud lühilüevaade NSV Liidu ühiskondlikust ja riiklikust korraldusest, nõukogude ühiskonna klassistruktuurist jm. Vene keelest tõlkinud A. Haljamaa ja E. Leibak. Kirjastus «Valgus». Trükitud 7000 eks. 104 lk. Hind 16 kop.

NSV LIIDU OLDEST SÕJAVÄEKOHUSTUSEST. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 7000 eks. 48 lk. Hind 3 kop.

O. Nilson. KESK-AASIA. Teretutus.

Brosüüris heidetakse pilk selle poolele miljoni ruutkilomeetri suuruse hiiglaterritooriumi ajaloole, kõrbe- maastikele ja mäestikele ning antakse lühilüevaateid Kesk-Aasia nelja vennisvabariigi, Turkmeeni, Usbeki, Tadžiki ja Kirgiisi NSV majandusest, kultuurist, suurematest linnadest jm. Kujundanud T. Aru. Fotod TASS-i fotokroonikast. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 8000 eks. 152 lk. Hind 31 kop.

K. Muru. EESTI LÕURIKA AASTAIL 1930—1940. Filoloogidoktori teadusliku kraadi taotlemiseks esitatud dissertatsioon autoreferaat. Vene keeles. Tartu Riikliku Ülikooli väljaanne. Tiraaž 250. 82 lk.

ELEKTROLUMINESENTSIAALASED TÕDD III. Kogumik sisaldab kümme uuri- must. Vene keeles, ingliskeelsete resümeeidega. Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised. Vihik 315. Trükitud 500 eks. 148 lk. Hind 52 kop.

П. Чайковский. ТРИ ВАЛЬСА.

Vihikus on antud kolm valssi klaverile: «Valss», «Mõta-valss» ja «Sentimentaalne valss». Kunstnik V. Toots. NSV Liidu Muusikafondi Eesti Vabariikliku Osakonna väljaanne. Trükitud 20 000 eks. 24 lk. Hind 30 kop.

H. Mähar. JALGRATTURI ABC. Kujundanud H. Mikiver. Fotod: G. Loss. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 15 000 eks. 56 lk. Hind 7 kop.

O. Oll, A. Ilus. SÕUVADE KEEMILISE KOOSTISE JA TOITVAARTUSE TABELID Kaas: E. Tall. Kirjastus «Valgus». Trükitud 4000 eks. 60 lk. Hind 79 kop.

E. Kogermann, N. Paluver, V. Tapper. JOONESTAMINE OLDAHARIDUSLIKKE KOOLIDELE. Kaane kujundanud I. Pääsuke. Kirjastus «Valgus». Trükitud 33 000 eks. 164 lk. Hind 21 kop.

OLD-, EA- JA PEDAGOOGILISE PSÜHHOLOOGIA PROGRAMM. E. Viide nim. Tallinna Pedagoogilise Instituudi väljaanne. Trükitud 500 eks. 26 lk. Hind 4 kop.

КНИЖ ЭСТОНИКХ ПИКАТЕЛЕЙ. Raamatute soovitusnimekirja IV—VII kl. õpilastele. Kujundanud P. Urtsun. Fr. R. Kreutzwaldi nim. Eesti NSV Riikliku Raamatukoogu väljaanne. Tiraaž 400.

«EESTI LOODUS» nr. 6.

Keskonnakaitse teemadel võtab sõna Ilmar Õpik, Põhja-järve üle vahetavad mõtteid Asta Palm ja Jaan Ellart. Numbris on veerge kolmest Nobel preemia saanud etoloogist, nendest, kes mõistavad loomade keelt (Viktor Masing), kirjatükke rahnidest (Fred Jüssi), Agusalu soostikust (Uurimise Prodel), veeni kaudu toimimisest, mesilaste ja õite kohastumisest jm., peatükke lugudest «Koor läbi aegade» ja «Jääkarude kodumaa» jne. 64 lk. Hind 30 kop.

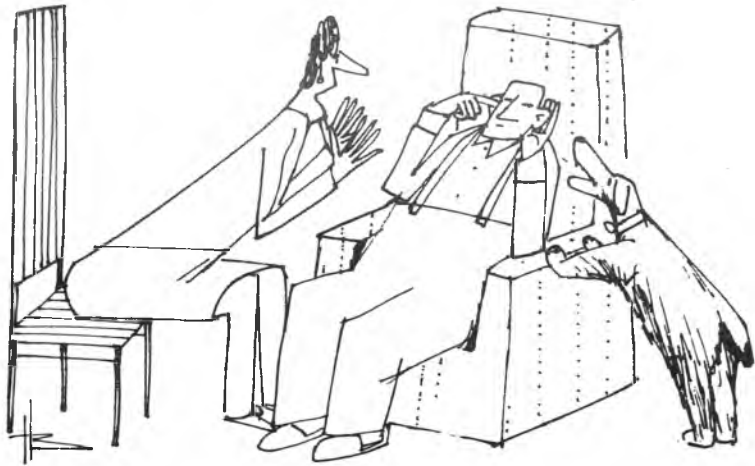
«NÕUKOGUDE NAINE» nr. 5.

Avaldab ilukirjandusest ukraina kirjaniku Jevgeni Gut-salo jutukese «Päikesevalgus» (tõlk. Helju Mälgand), valgevene poeedi Maksim Tanki luulet (tõlk. Helvi Jürisson) jm. 32 lk. Hind 35 kop.

«PIONEER» nr. 5. Mai 1974. 44 lk. Hind 20 kop.

«KINO» nr. 9.

Vaateväljal on film «Südamasjad» ja psühholoogiline draama kollektiiviseerimisaja keeruliste sündmuste taustal «Sinuga ja sinuta» («Mosfilm»), westerni Winnetou-seeriast «Hõbejärve aarded» (Saksa FV — Jugoslaavia), Itaalia sotsiaalne detektiivfilm «Uurimine väljaspool kahtlust oleva kodaniku asjus», «Gruziatfilm» töö piirivalvurite elust «Head teed», Tšehhoslovakkia komöödia «Pan Voki pulmud», looduskaitseteemal pühendatud Bulgaaria mängufilm «Linnud lendavad meie juurde» jt. 16 lk. Hind 7 kop.

H. BÜTTNER (Saksa DV)

C. ADDAMS (USA)

22. ja 23. juunil on Võrtsjärve ääres Ran-nul eesti satiirikute esimene ülevaariigi-line kokkutulek. Et üks päevakorrapunkte on satiiri- ja huumoriprobleemide aruta-mine, teeb «Sirp ja Vasar» tänasest ruumi sissejuhatavatele mõtteavaldustele, kus-

juures sõna võivad võtta nii naljategijad ise kui ka aktiivsed kõrvalseisjad. Küsi-mused: **KUIDAS HINDATE EESTI HUUMORI PRAEGUST TASET? MIDA PEAB TEGEMA PAREMINI?**

HEINRICH VALK:

Huumor on vististi inimkonna originaalseim ja geniaalseim saavutus.

Hermann Hesse mitte «Sirbi ja Vasara» preemia omanik

Inimkonna kultuuriajaloo toimunud vaimsete väärtuste ümberhindlust on alati fikseerinud huumor. Täpsemalt öeldes on ta ise üks nende ümberhind-luste tegijaid. Karikatuuril kui huumori ühel alaliigil on aga olnud mõneti kur-vem saatus. Tingituna konkreetsest kujutava kunsti vormist, anti karika-tuurile tema tekkeperioodil üsnagi ühe-mõtteline tarbefunktsioon — võidelda halbade inimeste vastu neid pilgates ja noomides ning häid inimesi sejuures õpetades. Pealtnäha õilis, kuid tegelikult üsnagi mõttetu ja kasutu tegevus. Kas-utu sellepärast, et karikatuuri kasu-tegur on niisuguses laadis (nagu igasu-gusel teiselgi moraliseerival kunstil) ligilähedane nullile. On karikaturist kombedõpetaja? Või ühiskondlik koris-taja? Või kahjurputukate välimääraja? Miks peab ta aastakümnete kaupa kulu-tama oma niigi logisevaid irvhambaid mingite lakkekrantside, kojameestest tööpõlgurite ja muude ühiskonna häbi-plekkide kallal, kui nendega saavad palju paremini hakkama rahvamalevla-sed, miilitsad ja kohtud? On ammu selge, et vähihaiget ei ravita haige pükste viikimisega. Miks siis peab karikaturist säärast mooratööd tegema? Selline tarbetu pisi-tarbehuumor on aga meie aja-kirjanduse lemmik. Sest sellega ei tule sekeldusi, vaidlusi, arusaamatusi. Äär-muslikem esindaja on siin «Õhtulehe» «Mesilane». Madalamale enam langeda pole võimalik, sest ka sajandi alguse «Krattide» ja «Meie Matside» sotsiaalse mõtte lagi oli «Mesilasest» viis korda kõrgem. «Mesilane» paljastab aasta-kümneid ikka ühtesid ning samu pisi-puudusi ja pisihuligaane. On meie

ühiskond nii primitiivne, et meie inimeste aju iseseisvate järelduste tege-miseks veel kohane pole? Kui mõni joomar akna pörandaleivaga sisse vis-kab, kas peab kahjukannataja selle fakti lahtimõtestamiseks abi otsima ka-rikatuuri?

Ometigi on karikatuur oma piirama-tute (vormi) mängureeglitega võimeline piiramatuteks vaimukusteks. Vaimukust aga peame kultuuri hõrguks võrtsiks. Kas ei peaks me siis vaimukust kasuta-ma oma ajastu vaimuse väljendami-seks? Eelkõige peaks karikatuur fiksee-riks neid muutusi, mis toimuvad ühis-konna teadvuses. Pidev vananevate väärtuste devalveerumine ei ole põhi-olemuselt konservatiivsele inimajule kuigi meeldiv protsess. Karikatuur aitab seda protsessi kiirendada: ühelgi käsk-kirjal, seadusetähel ega paragrahvil pole inimese suhtes sellist jõudu kui pilkel. Nali või pilge, mis sisaldab sot-siaalseid, poliitilisi, filosoofilisi tähele-paneid, on kultuurirahvastel alati ol-nud vananevatele dogmadele, tarkuste-le ja seadustele kauniks leinamuusi-kaks. Ja lõpuks, vastupidiselt paljulevi-tatud arvamusel tahaks väita, et kui karikatuuri sisuks pole ka muud kui vaid totter nali nalja pärast, siis vaimu-ka lahenduse uudsus ja värskus pole inimajule sugugi lahjem toit kui suure sotsiaalse üldistusega naligi, sest aju-roostet hävitavad nad mõlemad.

Arusaadavalt ei kuiva minu pisarad eesti karikatuuri praeguse ebaotstar-beka kasutamise pärast, kui abistavat taskurätti ei ulata meie ajakirjan-duse juhid, sest karikatuur on ikkagi ajakirjandusest sõltuv. Kas me hakka-me karikatuuri kasutama eesti rahva ajude puhastamiseks või ainult kuulu-tame tema abil, et Tallinnas esineb veel juhuslikke asfaldiauke, see sõltub juba auväärsetest toimetajatest.

Hurraa!

OLEV REMSUJEV:

Lugenud ankeeti, tabasin end ker-gelt muigelt. Eesti huumor... Mis asi see siis on? Kas kõrge honorariga ja naljanurgata «Pikker»? Või «Stopi», «Mesilase» ning rajoonilehtede «Luudade» ja «Rehade» saja aasta vanune saksa väikekodanlik huumor ja satiir? Või on eesti huumoriks oma kitsas stiilis hauda ihkav «Sirbi ja Vasara» 16. lehekülg? Või kramplikult oma stiili otsiv «Tohoh»? Või kunagine teerajaja, nüüd paigaltammuv «Herilane»? Või rahvalik raadio, televisioon? Või est-raadietendusd mõõda Eestimaad, mida hiljem külapoodeid õllejoojad lõbuga ümber jutustavad?

Või kogu see krempel kokku? Um-bes sadakond põhiliselt palgata humo-risti, rohkem vene keelest tõlkijaid kui algupäraste lugude või piltide and-jaid, kõik tungemas honorarinirekete lätete man, kõigil nina püsti ja abso-luutselt õigus, kõik ravitsemas ja ter-vendamas kalli Maarjamaa nalja.

Ja kus on siis selle virvarri keskus? Ja kas keskust on üldse vaja?

Momendil domineerib küll «Sirp», aga selle tee on teada. «Sirbi» puhul võib imetleda imepeent stiili, ent laia ja mehst naerupahvakut see vaevalt pakub.

Miks? See pole ainult «Sirbi», vaid meie kõigi viga.

Pole ju meil tsirkust, kupleesid alles velmatakse, sedagi kunstlikult ja vae-valiselt.

Puudub klounaad. Kasvasime üles tõsisena, naljamehed ja vigurivändad

pandi klassinurka, neid tänitati, nii et pill tuli pika ilu peale, ja aeg-ajalt kuuleme rusikaga vastu lauda põru-tamist: «Seltsimehed, on asju, mille üle nalja ei heideta!»

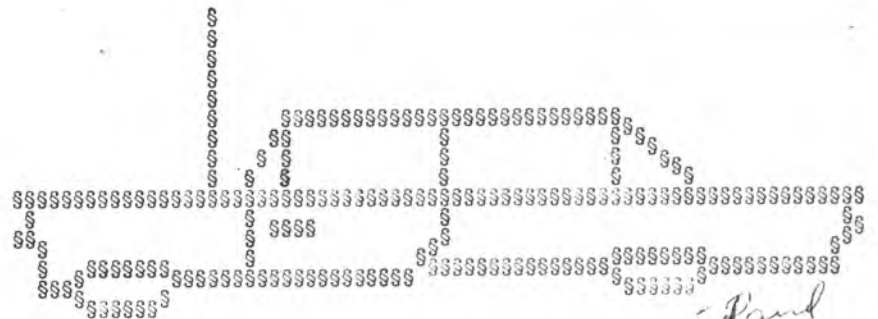
Uno Laht on küll julgenud väita vastupidist: «Nali ei tunne piire ja pü-hadusi.» Ent selle väljautlemiseks pidi temagi, suur antibürookraat, varustama oma meeldiva «Paroodi-koodi-oodiad» bürookraatliku aparatuuriga — kõikvõi-malike ees-, järel- ja tont teab veel mis sõnade ja selgitustega.

Nõnda me elame. Sõimame kojamehi, sureme stiili kätte, otsime sedasamust stiili, tammume paigal, keskust meil pole, aga oma tabusid me hoiame. Üks peab lugu ämmadest, teine ei taha pil-tidel või palakesis näha koolnuid ja WC-sid, kolmas vihastub natukese alastivõitu keha üle, neljas näeb igal pool poliitikat, viies on rüütel ja nõuab viisakuspüire, kuues... Kõik interpre-teerivad oma kasuks lauset, hädade algpõhjust: «On asju, mille üle nalja ei heideta!»

Humorist Hi-Ha-Hi «Noor-Eesti» nõlvakult laulis kord, et saatusest troostitum on sündida humoristiks Ees-tis.

Väljapääs? Seda pole mõtetki ot-sida. Iga rahvas väärib oma huumorit ja ilmselt on meie praegune seis loo-mulik. Vahest ainult nõnda palju, et televisioon võiks palgata tööle mõned pesuehtsad klounid (Kust neid võtta? Ei tea.) ja keskkooli kirjandustundides võiks anda valiku huumori ajalugu. (Kust saada programme? Ei tea.)

LASTENURK

SIIM RAUD, Tallinna 1. keskkooli IV-a klassi õpilane

KOOLMEISTER EI NAERA

Lermontov oli harukordselt andekas, os-kas maalida ja lugeda.

Puškini oli Lermontovi hea sõber, nad luuletasid koos luuletusi. Hiljem hakkas Ler-montov ise luuletama.

Kui Puškini suri, siis asendas teda Lermon-tov.

Lermontov oli kirjanik. Jutustusi Lermon-tov ei kirjutanud. Ta kirjutas luuletusi.

Ta hakkas kirjutama luuletusi ja teoseid.

Ta astus Moskva ohvitseride kooli. Seal kirjutas ta töö kõrval luuletusi.

Lõpu eel jäi ta raskesti haigeks, mille ta-gajärjel ta suri.

Ohel korral läks ta mägirahevaga võitle-ma. Parajasti saabus äikesepilv ja mägilane laskis ta maha.

K. SOEL

V. ZABRANSKY (Tšehhoslovakkia)

K. VAICIULIS (Leedu)

Индекс 69786
«СИРП Я ВАСАР»
(«Серп и молот»)

TOIMETAJA
TOIMETUSE KOLLEGIUM:
K. IRD, J. KAHK, K. KIISK, J. KOHA,
M. PORT, A. PÄIEL, L. REMMELGAS,
A. TAMM, I. TORN, P. UUSMAN JA
D. VAARANDI.

E. LÖBU,
V. GROSS,

Toimetis: 200 001 Tallinn, Pikk t. 40, postkast 388. Telefonid: toimetaja — 414-16, toimetaja asetäitja — 499-24, vastutav sekretär — 467-03, kirjandusosakond — 424-84, kunstiosakond 489-05, muusikaosakond — 433-11, publitsistika- ja kultuuritöö osakond — 430-05, teatriosa-kond — 432-46. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuks 96 kop. Üksiknumbril hind 8 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika», Tallinn, Pikk t. 73. «Сирп я вазар» («Серп и молот»), орган Министрства культуры Эстонской ССР, Союза писателей Эстонской ССР, Союза художников Эстонской ССР и Союза композиторов Эстонской ССР. Издательство «Периодика», Tallinn, ул. Пикк, 73. FKP Keskkomitee Kirjastuse Trükikoda, Tallinn, Pärnu mnt. 67-a. Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 55 300.

MB-05926

Teil. nr. 1549.